

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні
Конституційного Суду України
Постановою
Конституційного Суду України
від 6 червня 2019 року № 22-п/2019

**ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ЗА 2018 РІК**

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	6
1.1. Повноваження Конституційного Суду України	6
1.2. Судді Конституційного Суду України	9
1.3. Склад та органи Конституційного Суду України	9
1.4. Організаційна структура Конституційного Суду України	13
II. ОГЛЯД СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	14
2.1. Аналіз змісту конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг, що надійшли до Конституційного Суду України у 2018 році	14
2.1.1. Конституційні подання	14
2.1.2. Конституційні звернення	29
2.1.3. Конституційні скарги	32
2.2. Інформаційно-аналітичний огляд рішень, ухвалених Конституційним Судом України у 2018 році	51
2.2.1. Норми яких актів було визнано неконституційними	72
2.2.2. Конституційні права і свободи, які були порушені актами, визнаними Конституційним Судом України неконституційними	77
2.2.2.1. Право людини на життя та повагу до її гідності	77
2.2.2.2. Право на звернення	78
2.2.2.3. Право на судовий захист	81
2.2.2.4. Право на соціальний захист	82
2.2.2.5. Принцип верховенства права	83
2.2.2.6. Принцип народного суверенітету	87
2.2.2.7. Принцип рівності	88
2.2.2.8. Гарантії соціального захисту окремих категорій громадян.....	88
2.2.2.9. Гарантії незалежності суддів	92
2.2.2.10. Легітимність законодавчої процедури	95
2.2.2.11. Позитивний обов'язок держави	96
III. ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	98
IV. ВІСНИК КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	118
V. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	120
5.1. Участь Конституційного Суду України в регіональних організаціях конституційного правосуддя	121

5.1.1.	Асоціація конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (BBCJ)	121
5.1.2.	Конференція європейських конституційних судів (СЕСС)	124
5.2.	Співробітництво Конституційного Суду України з міжнародними організаціями, проектами та фондами	124
5.2.1.	Організація з безпеки та співробітництва в Європі	124
5.2.2.	Рада Європи	125
5.2.3.	Німецький фонд міжнародного правового співробітництва (IRZ)	127
5.2.4.	Європейський Союз	128
5.3.	Участь представників Конституційного Суду України в інших міжнародних заходах в Україні та за кордоном.....	129
5.3.1.	Міжнародні конференції за кордоном	129
5.3.2.	Міжнародні конференції, організовані Конституційним Судом України спільно з міжнародними партнерами	131
5.3.3.	Зустрічі з іноземними представниками	131
5.3.4.	Міжнародні заходи, організовані в Україні, в яких брали участь представники Конституційного Суду України	132
VI.	КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	133
6.1.	Події та заходи	133
6.1.1.	Заходи, організовані та проведені Конституційним Судом України	134
6.1.2.	Всеукраїнський тиждень права	134
6.1.3.	Заходи за участю Голови та суддів Конституційного Суду України	136
6.2.	Відкриті зустрічі, лекції, дискусії	137
6.2.1.	Відкриті зустрічі	137
6.2.2.	Відкриті дискусії	138
6.2.3.	Відкриті лекції	139
6.2.4.	Відкриті зустрічі з представниками органів державної влади, експертної громадськості, громадських організацій	139
6.3.	Співробітництво з науковими установами та навчальними закладами	140
6.4.	Публікації та інтерв'ю	141
6.5.	Експозиція історії Конституційного Суду України та пам'ятних подарунків Суду	142
6.6.	Оглядові екскурсії	142
VII.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	145
7.1.	Секретаріат Конституційного Суду України	145
7.2.	Бібліотека Конституційного Суду України	153

7.3.	Архів Конституційного Суду України	155
7.4.	Фінансування та матеріальне забезпечення діяльності Конституційного Суду України	155
7.5.	Виникнення проблем у роботі Конституційного Суду України.....	158
7.5.1.	Створення системи паралельного управління Секретаріатом.....	158
7.6.	Стратегічні напрями розвитку Конституційного Суду України у 2019 році.....	159
VIII.	ДОДАТКИ	161
	<i>Додаток 1</i>	161
	<i>Додаток 2</i>	162
	<i>Додаток 3</i>	164
	<i>Додаток 4</i>	168
8.1.	Статистичні показники діяльності Конституційного Суду України за 2018 рік (діаграми)	169
	<i>Діаграма 1.</i> Надходження конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг до Конституційного Суду України.....	169
	<i>Діаграма 2.</i> Інформація щодо відповідності конституційних скарг за формою вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII.....	169
	<i>Діаграма 3.</i> Питання, які порушувались у конституційних скаргах, що за формою не відповідали вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII.....	170
	<i>Діаграма 4.</i> Надходження конституційних скарг до Конституційного Суду України та їх опрацювання у період до та після набрання чинності Законом України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII.....	170
	<i>Діаграма 5.</i> Кількість конституційних скарг (за суб'єктами права), що надійшли до Конституційного Суду України.....	171
	<i>Діаграма 6.</i> Надходження та стан розгляду конституційних скарг у Конституційному Суді України у 2016–2018 роках.....	171
	<i>Діаграма 7.</i> Надходження конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг за період діяльності Суду до та після набрання чинності Законом України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII.....	172
	<i>Діаграма 8.</i> Опрацювання конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг.....	172
	<i>Діаграма 9.</i> Стан розгляду конституційних подань у Конституційному Суді України.....	173

<i>Діаграма 10.</i> Стан розгляду конституційних звернень у Конституційному Суді України.....	173
<i>Діаграма 11.</i> Стан розгляду конституційних скарг у Конституційному Суді України.....	174
<i>Діаграма 12.</i> Інформація про ухвали, постановлені колегіями суддів, сенатами та Великою палатою про відкриття конституційного провадження у справі за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами.....	174
<i>Діаграма 13.</i> Питання, порушені суб'єктами права в конституційних скаргах, за якими було відкрито конституційне провадження у справі.....	175
<i>Діаграма 14.</i> Інформація щодо постановлених колегіями суддів та сенатами Конституційного Суду України ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами.....	175
<i>Діаграма 15.</i> Інформація про підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, наведені в ухвалах колегій суддів Суду.....	176
<i>Діаграма 16.</i> Інформація щодо остаточних ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, постановлених колегіями суддів та сенатами Конституційного Суду України.....	176
<i>Діаграма 17.</i> Інформація про підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, наведені в остаточних ухвалах сенатів Суду.....	177
<i>Діаграма 18.</i> Інформація щодо актів Конституційного Суду України.....	177
<i>Діаграма 19.</i> Акти процесуальної діяльності Конституційного Суду України.....	178
<i>Діаграма 20.</i> Надходження звернень громадян до Конституційного Суду України та порушені в них питання.....	178
<i>Діаграма 21.</i> Інформація про надходження запитів на публічну інформацію до Конституційного Суду України та результати їх опрацювання.....	179
<i>Діаграма 22.</i> Інформація щодо питань, з якими звернулися відвідувачі до Приймальні звернень до Конституційного Суду України.....	179

I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

1.1. Повноваження Конституційного Суду України

Повноваження Конституційного Суду України (далі також – Суд) визначені Конституцією України.

Стаття 150. До повноважень Конституційного Суду України належить:

- 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційне тлумачення Конституції України;
- 3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

Питання, передбачені пунктами 1, 2 частини першої цієї статті, розглядаються за конституційними поданнями: Президента України; щонайменше сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Стаття 151. Конституційний Суд України за зверненням Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України надає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

Конституційний Суд України за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України надає висновки про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

За зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України надає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Стаття 151¹. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Відповідно до статті 153 Конституції України порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, статус суддів Суду, підстави і порядок звернення до Суду, процедура розгляду ним справ і виконання рішень Суду визначаються Конституцією України та законом. Статтею 3 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (далі – Закон) визначено, що організацію внутрішньої роботи Конституційного Суду України та відповідні правила процедури розгляду ним справ установлює згідно із Законом Регламент Конституційного Суду України.

Регламент Конституційного Суду України Суд ухвалив 22 лютого 2018 року (постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018).

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду України, які набули повноважень, склавши присягу на спеціальному засіданні Конституційного Суду України (приписи статей 10, 17 Закону України „Про Конституційний Суд України“).

За результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату Конституційного Суду України (далі – Сенат) в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати Конституційного Суду України (далі – Велика палата) рішення Суду ухвалює Велика палата.

За результатами розгляду справ за конституційними скаргами рішення Суду ухвалює Сенат.

При цьому Законом передбачено, що якщо під час розгляду справи щодо конституційності акта про набрання міжнародним договором чинності для України Суд у резолютивній частині вказує на юридичні наслідки для України у разі визнання акта неконституційним, а також якщо Суд, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його положення) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то Конституційний Суд вказує на це у резолютивній частині рішення.

Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Велика палата надає висновок Суду у справах щодо: відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

Рішення чи висновок Конституційного Суду України є остаточним і не може бути оскарженим.

Крім того, відповідно до приписів статті 92 Закону передбачено, що юридичну позицію Конституційний Суд України викладає у мотивувальній та/або резолютивній частині рішення, висновку. Юридична позиція Суду може міститися в ухвалах про відмову у відкритті конституційного провадження у справі та про закриття конституційного провадження у справі, постановлених Сенатом чи Великою палатою. Конституційний Суд України може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію Суду в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Суду.

У діяльності Суду є актуальні проблеми, пов'язані з реалізацією його повноважень. Так, наприклад, Закон визначає суттєві права Конституційного Суду України в плані забезпечення виконання прийнятих ним рішень. Частина перша статті 97 Закону надає Суду право встановити у рішенні, висновку порядок та строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку. Згідно з частиною другою цієї самої статті Суд може вимагати від відповідних державних органів письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку. Як показує практика 2018 року, Суд активніше (хоча ще не повною мірою) використовує повноваження, надані йому згаданою статтею Закону. Суд визначається з характером вказівки щодо того, як належить виконати те чи інше рішення, беручи до уваги його зміст, зміст законодавчих положень, що визнавалися неконституційними, комплексне бачення механізму правового регулювання відповідних суспільних відносин, особливості законотворчої роботи парламенту тощо. Тому спектр підходів Суду до організації виконання його рішень доволі широкий – від вказівок, які норми закону застосовуються до приведення його у відповідність до Конституції України та рішення Суду, до відсутності будь-яких зауважень з цього приводу. Однак у плані ефективності контролю за виконанням рішень Суду та реалізації його відповідних повноважень не все залежить від самого Суду. Так, Суд не має важелів впливу на відповідні державні органи у випадках, коли його рішення не виконуються або виконуються неналежним чином. Відповідно до статті 98 Закону невиконання рішень, недодержання висновків Суду тягне за собою відповідальність згідно із законом. Однак конкретних заходів відповідальності у цих випадках та умов їх застосування чинне законодавство не визначає.

Крім того, виникають питання уточнення правомірної дискреції Конституційного Суду України. Одним із таких питань, наприклад, є можливість визнання неконституційною норми закону у випадку, якщо вона має певне упущення, що призводить до ущемлення конституційного права

особи (маються на увазі ситуації, коли норма за змістом мала б містити конкретні положення, однак не охоплює їх, що не дає суб'єкту можливості реалізувати його право). Останнім часом Суд ухвалював рішення, якими визнавав такі упушення неконституційними, вважаючи, що це не порушує принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову, а навпаки – є проявом предметного конституційного контролю. Це – не законодавча ініціатива як складова прерогативи законодавця, а правомірна вказівка на факт того, що при створенні законодавчого регулювання той чи інший важливий конституційний аспект не було враховано.

1.2. Судді Конституційного Суду України

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості та є правником із визнаним рівнем компетентності (частина четверта статті 148 Конституції України).

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України (частина друга статті 148 Конституції України).

Суддя Конституційного Суду України призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно. Суддя Конституційного Суду України набуває повноважень з дня складення ним присяги на спеціальному пленарному засіданні Суду (частини шоста, сьома статті 148 Конституції України).

На початок 2018 року до складу Суду входили 14 суддів.

Протягом 2018 року було призначено 4 судді Конституційного Суду України:

Головатий Сергій Петрович (указ Президента України від 27 лютого 2018 року № 45/2018), склав присягу 2 березня 2018 року;

Лемак Василь Васильович (указ Президента України від 27 лютого 2018 року № 46/2018), склав присягу 2 березня 2018 року;

Завгородня Ірина Миколаївна та Первомайський Олег Олексійович (постанова Верховної Ради України від 20 вересня 2018 року № 2574–VIII), склали присягу 24 вересня 2018 року.

Із 18 діючих суддів мають науковий ступінь:

доктора юридичних наук – 8 суддів,

кандидата юридичних наук – 9 суддів,

кандидата наук з державного управління – 1 суддя.

1.3. Склад та органи Конституційного Суду України

Відповідно до статті 148 Конституції України до складу Конституційного Суду України входять вісімнадцять суддів Конституційного Суду України.

Згідно з приписами статті 32 Закону у складі Конституційного Суду України діють Велика палата, два сенати та шість колегій.

Голова Конституційного Суду України, заступник Голови Конституційного Суду України, секретарі колегій суддів Конституційного Суду України здійснюють представницькі, організаційні, розпорядчі функції.

Допоміжними органами Конституційного Суду України з питань організації його внутрішньої діяльності є постійні комісії.

На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 21 лютого 2018 року Головою Конституційного Суду України обрано суддю Конституційного Суду України Шевчука Станіслава Володимировича.

На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 15 березня 2018 року заступником Голови Конституційного Суду України обрано суддю Конституційного Суду України Тупицького Олександра Миколайовича.

У 2018 році Конституційний Суд України почав працювати у повному складі суддів Конституційного Суду України: на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 2 березня 2018 року склали присягу судді Конституційного Суду України Головатий Сергій Петрович та Лемак Василь Васильович, а 24 вересня 2018 року – судді Конституційного Суду України Завгородня Ірина Миколаївна та Первомайський Олег Олексійович.

У 2018 році було утворено сенати Конституційного Суду України (постанова Конституційного Суду України від 29 березня 2018 року № 2-пс/2018), колегії суддів Конституційного Суду України та затверджено їх персональний склад (постанова Конституційного Суду України від 29 березня 2018 року № 3-пс/2018), постійні комісії Конституційного Суду України з питань регламенту та етики, з питань бюджету та кадрів, з питань наукового забезпечення, з питань міжнародних зв'язків (постанова Конституційного Суду України від 31 травня 2018 № 27-п/2018), з питань правничої термінології (постанова Конституційного Суду України від 3 грудня 2018 року № 43-п/2018) та затверджено положення про постійні комісії Конституційного Суду України з питань регламенту та етики, з питань бюджету та кадрів, з питань наукового забезпечення, з питань міжнародних зв'язків (постанови Конституційного Суду України від 3 грудня 2018 року № 39-п/2018, № 40-п/2018, № 41-п/2018, № 42-п/2018).

Склад Першого сенату Конституційного Суду України:

Шевчук Станіслав Володимирович,
Головатий Сергій Петрович,
Гультай Михайло Мирославович,
Завгородня Ірина Миколаївна,
Колісник Віктор Павлович,
Кривенко Віктор Васильович,
Литвинов Олександр Миколайович,
Мельник Микола Іванович,
Сас Сергій Володимирович.

Перша колегія суддів Першого сенату:

Гультай Михайло Мирославович – секретар,
Головатий Сергій Петрович,
Колісник Віктор Павлович.

Друга колегія суддів Першого сенату:

Мельник Микола Іванович – секретар,
Сас Сергій Володимирович,
Шевчук Станіслав Володимирович.

Третя колегія суддів Першого сенату:

Литвинов Олександр Миколайович – секретар,
Завгородня Ірина Миколаївна,
Кривенко Віктор Васильович.

Склад Другого сенату Конституційного Суду України:

Тупицький Олександр Миколайович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Запорожець Михайло Петрович,
Касмінін Олександр Володимирович,
Лемак Василь Васильович,
Мойсик Володимир Романович,
Первомайський Олег Олексійович,
Сліденко Ігор Дмитрович,
Шаптала Наталя Костянтинівна.

Перша колегія суддів Другого сенату:

Шаптала Наталя Костянтинівна – секретар,
Запорожець Михайло Петрович,
Мойсик Володимир Романович.

Друга колегія суддів Другого сенату:

Сліденко Ігор Дмитрович – секретар,
Лемак Василь Васильович,
Тупицький Олександр Миколайович.

Третя колегія суддів Другого сенату:

Касмінін Олександр Володимирович – секретар,
Городовенко Віктор Валентинович,
Первомайський Олег Олексійович.

Постійні комісії Конституційного Суду України:

Постійна комісія з питань регламенту та етики:

Лемак Василь Васильович – голова Комісії,
Гультай Михайло Мирославович,

Касмінін Олександр Володимирович,
Мойсик Володимир Романович,
Сас Сергій Володимирович,
Сліденко Ігор Дмитрович,
Тупицький Олександр Миколайович.

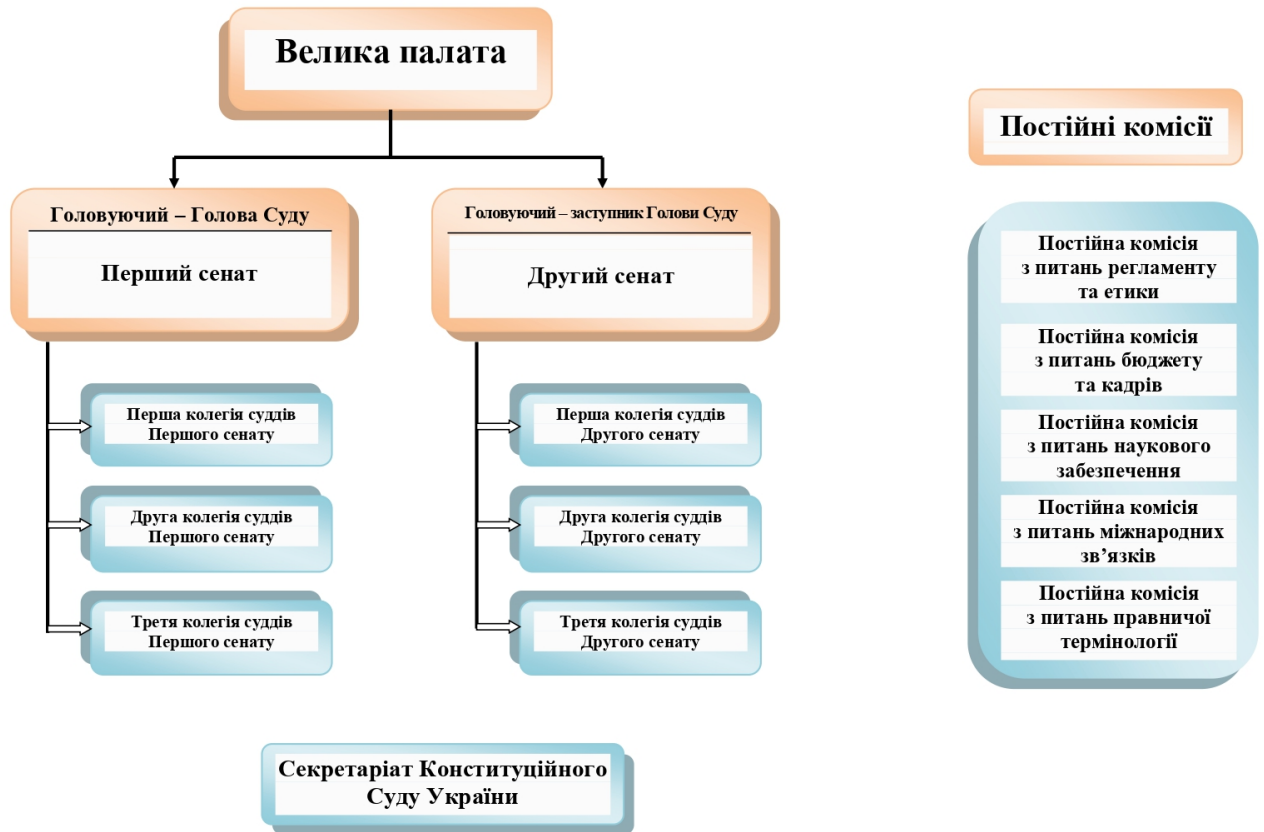
Постійна комісія з питань бюджету та кадрів:
Запорожець Михайло Петрович – голова Комісії,
Завгородня Ірина Миколаївна,
Литвинов Олександр Миколайович,
Мельник Микола Іванович.

Постійна комісія з питань наукового забезпечення:
Колісник Віктор Павлович – голова Комісії,
Кривенко Віктор Васильович,
Шевчук Станіслав Володимирович.

Постійна комісія з питань міжнародних зв'язків:
Шаптала Наталя Костянтинівна – голова Комісії,
Головатий Сергій Петрович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Первомайський Олег Олексійович.

Постійна комісія з питань правничої термінології:
Головатий Сергій Петрович – голова Комісії,
Городовенко Віктор Валентинович,
Запорожець Михайло Петрович,
Колісник Віктор Павлович,
Лемак Василь Васильович,
Мойсик Володимир Романович,
Первомайський Олег Олексійович,
Шевчук Станіслав Володимирович.

1.4. Організаційна структура Конституційного Суду України

II. ОГЛЯД СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз змісту конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг, що надійшли до Конституційного Суду України у 2018 році

2.1.1. Конституційні подання

У 2018 році до Конституційного Суду України надійшло 23 конституційних подання.

2.1.1.1. За ними було відкрито ряд конституційних проваджень у справах, зокрема з таких питань:

– 59 народних депутатів України у конституційному поданні порушили питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення“ від 19 жовтня 2017 року № 2168–VIII. Автори клопотання стверджують, що цей закон не відповідає статтям 8, 19, 22, 26, 49, 64, 85, 92, 95 Конституції України, вказують, що оспорювані положення закону, „які визначають його правову природу (правове визначення), сутність та цілі, не відповідають Конституції України, його норми враховуючи їх юридичну невизначеність, унеможливають правозастосування та забезпечення конституційної гарантії права на охорону здоров'я“. Крім того, у конституційному поданні вказано, що „Обсяг коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на реалізацію програми медичних гарантій, щорічно визначається в Законі України про Державний бюджет України як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках) у розмірі не менше 5 відсотків валового внутрішнього продукту України. Видатки на програму медичних гарантій є захищеними статтями видатків бюджету (частина п'ята статті 4 Закону). Проте, визначення обсягу видатків Державного бюджету України на реалізацію програми медичних гарантій у процентному співвідношенні до валового внутрішнього продукту України суперечить частині другій статті 95 Конституції України, згідно з якою виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків“; „пунктом 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону, якими передбачено, зокрема, що за рішенням Кабінету Міністрів України допускається фінансування надання первинної медичної допомоги комунальними закладами охорони здоров'я, що не уклали договори про медичне обслуговування населення з Уповноваженим органом, шляхом надання субвенцій з державного бюджету відповідним місцевим бюджетам. Наведені норми Закону також не узгоджуються з приписами статті 95 Основного Закону України, оскільки дозволяють здійснення видатків держави не передбачених законом про Державний бюджет України“.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 5 квітня 2018 року № 17-1(І)/2018 відкрила конституційне провадження у цій справі;

– у конституційному поданні 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 4, статей 16, 17, 22, 23, пункту 5 Прикінцевих положень Закону України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ від 7 грудня 2017 року № 2246–VIII (далі – Закон № 2246) стверджується, що надання Уряду України повноважень довільно змінювати показники Державного бюджету України за своїм рішенням і без участі у цьому процесі Верховної Ради України

як єдиного органу законодавчої влади в Україні підриває конституційні принципи формування бюджетної системи, а зупинення законом про Державний бюджет України дії інших законодавчих актів порушує визначені Основним Законом України принципи формування Державного бюджету України.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 11 квітня 2018 року № 57-1(II)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим клопотанням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5 Прикінцевих положень Закону № 2246 (Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 26 червня 2018 року № 41-у/2018 у відкритті конституційного провадження в частині клопотання було відмовлено);

– у конституційному поданні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини порушено питання відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III зі змінами (далі – Закон № 1489–III), якими передбачено, що особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення до цього органу законного представника зазначеної особи і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду. Автор клопотання вважає, що порядок госпіталізації зазначених недієздатних осіб без рішення суду позбавляє цих осіб конституційних гарантій захисту їхніх прав і свобод, встановлених статтями 29, 55 Основного Закону України, та наголошує, що парламент Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги“ від 14 листопада 2017 року № 2205–VIII вніс зміни до частини першої статті 13 Закону № 1489–III, які суперечать юридичній позиції Конституційного Суду України, викладеній у його Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, і таким чином вийшов за межі своїх повноважень та порушив вимоги частини другої статті 8, частини другої статті 150 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року.

Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 18 квітня 2018 року № 108-2(II)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим клопотанням. Рішенням Великої палати Конституційного Суду України від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018 оспорювані положення визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними);

– у конституційному поданні 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, згідно з яким „підпункти 11–27, 45 пункту 7 § 1 цього розділу вводяться в дію через три місяці після набрання чинності цим Законом, не мають зворотної дії в часі та застосовуються до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення, внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань після введення в дію цих змін“, зазначається, що оспорюване положення суперечить статтям 21, 24, 58, 63 Конституції України, оскільки порушує право на зворотню дію в часі кримінального закону, а заборона застосування норм кримінального процесуального законодавства до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань до введення в дію змін, запроваджених цим законом, порушує право підозрюваного та обвинуваченого на захист та рівність у правах громадян. Крім того, народні депутати України стверджують про порушення процедури прийняття названого закону, зокрема про

недотримання процедури попереднього розгляду проектів законів України та вимог щодо особистого голосування народних депутатів України, що суперечить статтям 6, 8, 19, 83, 84, 89, 91 Конституції України.

Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 26 квітня 2018 року № 156-2(II)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням;

– у конституційному поданні 54 народних депутатів України було порушено питання відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу шостого статті 3, частин другої – шостої статті 9, статті 12 Закону України „Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії „Укррудпром“ від 9 квітня 2004 року № 1677–IV, які, на думку авторів клопотання, „закріпили необґрунтоване обмеження права на участь у приватизації за ознакою майнового стану потенційних покупців, які не володіють 25% або більше акцій підприємства Укррудпрому, що приватизується, або іншого підприємства Укррудпрому“, та внаслідок дії яких „було порушено конституційний принцип рівності перед законом всіх суб’єктів права власності, що проявляється у привілейованому становищі суб’єктів, що володіють пакетом акцій підприємства Укррудпрому, в розмірі не менше 25 відсотків статутного фонду підприємства у вигляді надання їм першочергово права на приватизацію пакета акцій підприємства Укррудпрому“, а також у вигляді „звільнення їх від обов’язку пройти процедуру погодження купівлі-продажу пакетів акцій підприємства Укррудпрому в органах Антимонопольного комітету“. Народні депутати України також стверджували, що оспорювані положення унеможливають здійснення передбачених Конституцією України заходів державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 62-у/2018 відкрито конституційне провадження у цій справі;

– 45 народних депутатів України у конституційному поданні щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту б частини другої статті 42 Закону України „Про вищу освіту“ від 1 липня 2014 року № 1556–VII, згідно з якими не може бути обрана, призначена (у тому числі виконувачем обов’язків) на посаду керівника закладу вищої освіти особа, яка підпадає під дію частини третьої статті 1 Закону України „Про очищення влади“, вказали, що оспорювана норма суперечить положенням частини першої статті 8, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 43, статті 64 Конституції України, оскільки встановлене оспорюваною нормою обмеження не ґрунтується на спеціальних вимогах до роботи на відповідній посаді, а тому вона є дискримінаційною щодо реалізації права на працю. На думку авторів клопотання, оспорювана норма також не відповідає принципу правової визначеності як елементу конституційного принципу верховенства права; відсутні чіткість, зрозумілість, однозначність правових норм, їх передбачуваність (прогнозованість) для забезпечення стабільного правового становища людини, оскільки у сукупності з положенням частини третьої статті 1 Закону України „Про очищення влади“ спричиняється декілька можливих тлумачень цих норм.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 26 червня 2018 року № 202-1(II)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим клопотанням;

– у конституційному поданні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України „Про запобігання корупції“ від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами (далі – Закон № 1700), пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін

до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб від 23 березня 2017 року № 1975–VIII (далі – Закон № 1975), якими на окрему категорію фізичних осіб, які не уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поширено дію Закону № 1700, у тому числі обов'язок подавати у встановленому цим Законом порядку декларацію, а також визначено строки подання ними першої декларації. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини стверджує, що оспорювані положення Закону № 1700, Закону № 1975 суперечать частині першій статті 8, статті 21, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 32 Конституції України, оскільки не відповідають вимогам правової визначеності та встановлюють додаткові обмеження дискримінаційного характеру для фізичних осіб, не уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порушуючи їхнє право на особисте і сімейне життя, принцип рівності громадян перед законом і заборону встановлення обмежень за певними ознаками; положення абзацу четвертого пункту 5 частини першої статті 3 Закону № 1700 також „грубо порушують конституційний принцип щодо заборони обмеження громадян у правах за належність чи неналежність до громадських організацій“ та „конституційну гарантію рівності об'єднань громадян перед законом“, а відтак суперечать частинам першій, четвертій, п'ятій статті 36 Основного Закону України.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 вересня 2018 року № 249-1(II)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням;

– 65 народних депутатів України у конституційному поданні також порушили питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України „Про запобігання корупції“ від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами, пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб“ від 23 березня 2017 року № 1975–VIII. Автори клопотання вважають, що оспорювані положення мають нелегітимну мету, „оскільки не можна прирівнювати громадян до посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування“. На їхню думку, „покладання на невизначене коло фізичних осіб, що отримують кошти в межах певних категорій програм, займаються певним видом діяльності, входять до громадських організацій, що займаються певним видом діяльності, антикорупційних заборон, обмежень та обов'язків, які передбачені для осіб, що здійснюють функції держави, суперечить принципу верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України) в частині порушення правової визначеності, а також суперечить конституційному праву на свободу об'єднань (стаття 36 Конституції України), принципу рівності та забороні обмежень за ознакою виду діяльності, невтручання в особисте життя (статті 21, 24, 32 Конституції України)“.

Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 30 серпня 2018 року № 239-2(I)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим клопотанням;

– 50 народних депутатів України у конституційному поданні порушили питання щодо відповідності статті 1, частині другій статті 3, статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, пункту 14 частини першої статті 92, частині другій статті 131¹ Конституції України окремого положення пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України, згідно з яким норми і положення статті 81 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII (далі – Закон № 1697) застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України,

виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Статтею 81 Закону № 1697 врегульовано структуру та розмір заробітної плати прокурорів.

Автори клопотання зазначають, що вирішення питання заробітної плати прокурорів, передбаченої статтею 81 Закону № 1697, як це закріплено у пункті 26 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України, порушує конституційний принцип пріоритету (верховенства) закону і посягає на верховенство права як основоположний принцип правової держави. На їхню думку, оспорюваним положенням Верховна Рада України надала Кабінету Міністрів України право самостійно власними нормативно-правовими актами вирішувати питання заробітної плати прокурорів, не врахувавши того, що питання матеріального, соціального та пенсійного забезпечення прокурорів є невід'ємною частиною організації і порядку діяльності прокуратури і відповідно до пункту 14 частини першої статті 92, частини другої статті 131¹ Основного Закону України мають визначатися виключно законами України, а не актами Кабінету Міністрів України; делегування Верховною Радою України своїх виключних повноважень Кабінету Міністрів України не лише порушує конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, створює загрозу для незалежності прокурорів, а й прямо посягає на гарантії фінансування прокуратури виключно в установленому законом порядку як засади організації та діяльності прокуратури в цілому; оспорюване положення зменшує розмір визначеної Законом № 1697 заробітної плати прокурорів, звужує зміст та обсяг прав прокурора на заробітну плату, яка визначена Законом № 1697 і має забезпечувати гідний статусу життєвий рівень.

Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 липня 2018 року № 203-1(І)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим клопотанням;

– 46 народних депутатів України у конституційному поданні порушили питання щодо відповідності частині п'ятій статті 17 Конституції України, за якою „держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей“, окремого положення пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України у частині, яка передбачає, що положення статей 12, 13, 14, 15 та 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. На думку авторів клопотання, соціальний захист ветеранів війни, який здійснюється відповідно до положень статей 12, 13, 14, 15 та 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–ХІІ зі змінами, „є державною гарантією та має безумовний характер“, а тому не може залежати від наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 5 вересня 2018 року № 258-1(ІІ)/2018 відкрила конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням;

– у конституційному поданні 47 народних депутатів України порушено питання щодо відповідності частині другій статті 3, частині першій статті 8, частині третій статті 15, частині другій статті 19, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частині другій статті 24, частині першій статті 32, статті 34, частині першій статті 64, статті 75, пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України положень абзацу четвертого частини третьої, абзацу четвертого частини четвертої,

частин шостої, сьомої статті 15, частин першої, другої статті 15¹, положення частини третьої статті 26 Закону України „Про кінематографію“ від 13 січня 1998 року № 9/98–ВР, першого речення абзацу десятого частини другої статті 6 Закону України „Про телебачення і радіомовлення“ від 21 грудня 1993 року № 3759–ХІІ. На думку народних депутатів України, оспорюваними положеннями, зокрема, встановлено непропорційні, безпідставні обмеження права на вільне поширення інформації за дискримінаційною ознакою (приналежність фізичної чи юридичної особи, яка виготовила (виробила) таку інформацію, до іноземної держави); окремі з них є нечіткими та допускають можливість свавільного втручання у право особи на вільне поширення інформації та у право не зазнавати втручання у її особисте життя; у частині надання центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері кінематографії, повноважень визначати порядок накладення штрафів оспорювані положення є делегуванням законодавчої функції парламенту іншому органу влади.

Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 вересня 2018 року № 251-2(І)/2018 відкрила конституційне провадження у цій справі.

2.1.1.2. За одним конституційним поданням із тих, що надійшли у 2018 році, конституційне провадження у справі було відкрито в частині; у частині вимог, заявлених у конституційному поданні, було відмовлено, а саме:

– у конституційному поданні 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 4, статей 16, 17, 22, 23, пункту 5 Прикінцевих положень Закону України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ від 7 грудня 2017 року № 2246–VIII (далі – Закон № 2246) стверджується, що оспорювані положення не відповідають предмету регулювання закону про Державний бюджет України; надання Уряду України повноважень довільно змінювати показники Державного бюджету України за своїм рішенням і без участі у цьому процесі Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні підриває конституційні принципи формування бюджетної системи; зупинення законом про Державний бюджет України дії інших законодавчих актів порушує визначені Основним Законом України принципи формування Державного бюджету України; оскільки прийнято закон, окремі норми якого суперечать Конституції України, порушено принцип, закладений у частині другій статті 8 Основного Закону України щодо верховенства Конституції України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 26 червня 2018 року № 41-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням у частині відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 4, статей 16, 17, 22, 23 Закону № 2246 на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України вказав, що, стверджуючи про невідповідність зазначених положень Закону № 2246 частині другій статті 95 Конституції України, народні депутати України наводять приписи Конституції України, законів України та міжнародних актів, посилаються на рішення Конституційного Суду України. Однак цитування приписів Конституції України, наведення положень законів України та міжнародних актів не можна вважати обґрунтуванням неконституційності оспорюваних положень Закону № 2246. Народні депутати України не навели також аргументів щодо невідповідності частини другої статті 4, статей 16, 17, 22, 23 Закону № 2246 статті 8 Конституції України.

2.1.1.3. Стосовно трьох конституційних подань питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у 2018 році остаточно вирішено не було:

– у конституційному поданні 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України „Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)“ від 4 жовтня 2018 року № 2589–VIII (далі – Постанова), згідно з якою Раді національної безпеки і оборони України рекомендується прийняти рішення про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо юридичних осіб, перелік яких наведено у додатку I до Постанови, стверджується, що „Постанова є неконституційною, оскільки її прийняття відбулося з порушенням Верховною Радою України конституційної процедури її розгляду та ухвалення, включаючи спотворення результатів голосування народних депутатів України внаслідок їх неособистого голосування, а парламент, прийнявши Постанову вийшов за межі своїх повноважень, встановлених виключно Конституцією України“.

Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 28 листопада 2018 року № 368-1(П)/2018 відмовила у відкритті конституційного провадження у справі за цим клопотанням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом, зазначивши, що висловлені авторами клопотання твердження стосовно порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення Постанови внаслідок порушення під час голосування за проект Постанови окремих норм Регламенту Верховної Ради України та ігнорування Головою Верховної Ради України звернення народних депутатів України щодо наявних даних про неособисте голосування народних депутатів України за прийняття проекту Постанови є лише припущенням порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду та ухвалення Постанови, що не може вважатися аргументом на підтвердження її неконституційності; до конституційного подання не долучено належним чином засвідчених копій документів та матеріалів, які б підтверджували порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення Постанови; у конституційному поданні не наведено обґрунтування твердження щодо відсутності у Верховній Раді України повноважень на прийняття акта по встановленню вини в діях фізичних та юридичних осіб, у тому числі на констатацію наявності протиправних дій.

В Ухвалі також наголошено на юридичній позиції Конституційного Суду України, за якою неконституційним може бути визнаний лише той правовий акт Верховної Ради України, у процесі прийняття чи схвалення якого або набрання ним чинності було порушено процедурні вимоги, що встановлюються безпосередньо Конституцією України, а не іншими правовими актами.

Конституційне подання передано на розгляд Великої палати Конституційного Суду України для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі;

– у конституційному поданні 47 народних депутатів України щодо відповідності частині третій статті 22, частині другій статті 24, статті 38, частинам третій, четвертій статті 148 Конституції України положень другого речення абзацу першого частини третьої, абзацу другого частини третьої, частини четвертої статті 208⁴ Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України „Про Регламент Верховної Ради України“ від 10 лютого 2010 року № 1861–VI зі змінами (далі – Регламент), вказувалося, що встановлення оспорюваними положеннями додаткових вимог до кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України, які згідно зі

статтею 148 Конституції України є вичерпними, зокрема такої, як необхідність „бути номінованими депутатською фракцією (депутатською групою), групою позафракційних народних депутатів“, є порушенням Конституції України.

Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 19 грудня 2018 року № 384-3(І)/2018 відмовила у відкритті конституційного провадження у справі за цим клопотанням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом, вважаючи, що автори клопотання не обґрунтували тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень, оскільки наведення окремих положень Регламенту, цитування приписів Конституції України, юридичних позицій Конституційного Суду України без викладення аргументів щодо невідповідності оспорюваних положень Регламенту Основному Закону України не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності; конституційне подання містить висловлювання щодо незгоди з порядком висунення та проведення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах, що не є юридичними аргументами на підтвердження неконституційності оспорюваних положень Регламенту.

Конституційне подання передано на розгляд Великої палати Конституційного Суду України для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі;

– у конституційному поданні 47 народних депутатів України щодо відповідності частині другій статті 8, статті 35 Конституції України Постанови Верховної Ради України „Про підтримку звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія про надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні“ від 19 квітня 2018 року № 2410–VIII стверджується, що „підтримка Верховною Радою України такого Звернення ... нівелює релігійну свободу та міжконфесійний мир в Україні, порушує права та свободи громадян, зокрема конституційне право на свободу світогляду і віросповідання та є прямим втручанням держави у церковні справи“; „Звернення Президента України, підтримане зазначеною Постановою, є прямим втручанням держави у церковні справи, крім цього порушує конституційні права громадян, а саме право на свободу світогляду і віросповідання, адже наголошується на створенні Єдиної Помісної Церкви в Україні незважаючи на наявність в державі інших паралельних юрисдикцій“; „при прийнятті цієї Постанови порушено принцип частини другої статті 8 Конституції України, оскільки прийнято нормативно-правовий акт, який суперечить Конституції України“.

Питання щодо відкриття конституційного провадження у цій справі у 2018 році не розглядалося.

2.1.1.4. За дев'ятьма конституційними поданнями ухвалами Великої палати Конституційного Суду України відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі:

– у конституційному поданні 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу другого пункту 16 розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV (далі – Закон № 1058) в редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII (далі – Закон № 2148), за яким положення Закону України „Про пенсійне забезпечення“ застосовуються в частині визначення права на пенсію за вислугу років для осіб, які на день набрання чинності Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ мають вислугу років і стаж, необхідні для призначення такої пенсії,

вказувалося, що оспорюване положення має бути визнане неконституційним у зв'язку з невідповідністю статтям 22 і 24 Конституції України, оскільки внаслідок внесення змін згідно із Законом № 2148 до Закону № 1058 було скасовано пенсії за вислугу років для окремих категорій працівників, крім пенсій артистам театральних-концертних та інших видовищних закладів, підприємств і колективів, а також зазначалося, що зміни в пенсійному забезпеченні призведуть до порушення права на пенсію працівників освіти як громадян, які працюють на роботах, виконання яких спричиняє втрату професійної працездатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, в частині рівності перед законом з іншими особами, пенсії яким були призначені раніше, та з артистами театральних-концертних та інших закладів, підприємств і колективів, для яких пенсія за вислугу років зберігається.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 7 червня 2018 року № 34-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України зазначив, що, порушуючи питання про невідповідність статтям 22, 24 Конституції України абзацу другого пункту 16 розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058, автори клопотання цитують приписи статті 57 Закону України „Про освіту“, статей 51, 52 Закону України „Про пенсійне забезпечення“, однак лише цитування та наведення приписів Конституції України, положень законів України не є обґрунтуванням неконституційності оспорюваного положення Закону № 1058. Отже, суб'єкт права на конституційне подання не навів обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України абзацу другого пункту 16 розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058;

– у конституційному поданні 51 народного депутата України порушено питання щодо визнання такими, що не відповідають статті 1, частинам першій, другій статті 8, частинам другій, третій статті 22, пунктам 6, 12 частини першої статті 92, частині першій статті 113 Конституції України (є неконституційними), статтю 90 Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII (далі – Закон № 889), підпункт 1 пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 889 у частині визнання такою, що втратила чинність, статті 37-1 Закону України „Про державну службу“ від 16 грудня 1993 року № 3723–XII (далі – Закон № 3723), підпункт 3 пункту 11 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі – Закон № 76), пункт 5 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“ від 2 березня 2015 року № 213–VIII (далі – Закон № 213).

Народні депутати України зазначали, що згідно зі статтею 37-1 Закону № 3723 у редакції Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про державну службу“ від 16 січня 2003 року № 432–IV у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям, а також у зв'язку із набуттям особою права на пенсійне забезпечення державного службовця за Законом № 3723 відповідно здійснюється перерахунок раніше призначених пенсій; перерахунок пенсії здійснюється виходячи із сум заробітної плати, на які нараховується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування працюючого державного службовця відповідної посади та рангу на момент виникнення права на перерахунок пенсії. Таким чином, державний службовець, якому було призначено пенсію відповідно до Закону № 3723, мав право на її перерахунок у разі зміни розміру заробітної плати, яку отримує державний службовець такого самого рангу, що обіймає ту саму або аналогічну посаду.

Законом № 76 текст статті 37-1 Закону № 3723 викладено у новій редакції, згідно з якою умови та порядок перерахунку призначених пенсій державним службовцям визначаються Кабінетом Міністрів України. Під час реформування системи державного управління 10 грудня 2015 року ухвалено Закон № 889, який набув чинності 1 травня 2016 року, і стаття 37-1 Закону № 3723 втратила чинність. Статтею 90 Закону № 889 передбачено, що пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“, у статті 42 якого визначаються підстави перерахунку раніше призначених пенсій, але підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям до таких підстав не належить. На думку суб’єкта права на конституційне подання, внаслідок втрати особами, які мають право на пенсійне забезпечення державного службовця, права на перерахунок пенсії державних службовців звужено зміст і обсяг існуючих прав таких осіб, а отже, порушено вимоги статті 22 Конституції України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 13 червня 2018 року № 37-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України вказав, що автори клопотання не навели обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 889, Закону № 76, обмежившись цитуванням норм Основного Закону України, а також юридичних позицій Конституційного Суду України, зокрема не аргументували своїх тверджень стосовно порушень прав державних службовців. Однак, як неодноразово наголошував Конституційний Суд України, таке посилання без наведення аргументів щодо невідповідності Основному Закону України оспорюваних положень не є обґрунтуванням їх неконституційності;

– 47 народних депутатів України у конституційному поданні порушили питання відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України „Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях“ від 18 січня 2018 року № 2268–VIII (далі – Закон № 2268–VIII). Автори клопотання стверджують, що положення частини другої статті 1, частини третьої статті 7, частини другої статті 9, пункту 2 статті 13 „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 2268–VIII суперечать приписам частини другої статті 8, частини другої статті 19, пункту 9 частини першої статті 85 та пунктів 19, 31 частини першої статті 106 Конституції України; всупереч статтям 6, 8, 17, 19, 64, 92 Конституції України статті 5, 6, 8 Закону № 2268–VIII чітко не визначають обсягу повноважень відповідних органів державної влади та їх посадових осіб (про які йдеться у зазначених положеннях), а також способу здійснення таких повноважень; пунктами 1, 2, 5, 6 частини шостої статті 12 Закону № 2268–VIII, за умов відсутності введення в Україні воєнного або надзвичайного стану, встановлено ряд обмежень прав і свобод людини, що суперечить статтям 9, 17, 30, 64 Конституції України; підпунктом „д“ підпункту 3 пункту 4 статті 13 „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 2268–VIII запроваджено безстрокову дію Закону України „Про військово-цивільні адміністрації“ від 3 лютого 2015 року № 141–VIII, який передбачає припинення повноважень органів місцевого самоврядування у разі утворення Президентом України військово-цивільної адміністрації, що, на думку народних депутатів України, суперечить положенням частини другої статті 5, статей 7, 22, 38, частини першої статті 140 Конституції України.

На думку авторів клопотання, Закон № 2268–VIII „порушує конституційний правопорядок, принципи верховенства права, недопустимості звуження об’єму та змісту прав і свобод громадян, в тому числі, територіальних громад на місцеве самоврядування, а його прийняття Верховною Радою України відбулося з порушенням конституційної

процедури розгляду та ухвалення законів та з спотворенням результатів голосування“, а отже, Закон № 2268–VIII не відповідає статтям 6, 8, 19, 84, 91, 93 Конституції України у зв'язку з порушенням Верховною Радою України встановленої Основним Законом України процедури його розгляду та ухвалення.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 20 червня 2018 року № 40-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України зазначив, що народні депутати України, стверджуючи про неконституційність окремих положень Закону № 2268–VIII та його в цілому, обмежились цитуванням оспорюваних положень Закону № 2268–VIII, інших законів та Конституції України, юридичних позицій Конституційного Суду України, Європейської хартії місцевого самоврядування 1996 року, Висновку Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеціанська Комісія) від 24 липня 2015 року № 803/2015 та викладають твердження без наведення аргументів, а також висловлюють припущення стосовно можливості обмеження конституційних прав громадян внаслідок запровадженого Законом № 2268–VIII правового регулювання. Конституційний Суд України наголосив, що зазначене не може вважатися обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності оспорюваного акта.

Конституційний Суд України також зауважив, що народні депутати України, вказуючи на порушення процедури ухвалення Закону № 2268–VIII, стверджують, що при його прийнятті відбулося порушення Регламенту Верховної Ради України та інших законів України. Проте Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що неконституційним може бути визнаний лише той правовий акт Верховної Ради України, у процесі прийняття чи схвалення якого або набрання ним чинності було порушено процедурні вимоги, що встановлюються безпосередньо Конституцією України, а не іншими правовими актами. Тому наведені факти не можуть бути враховані Конституційним Судом України. Разом з тим, вказуючи на порушення приписів Конституції України, автори клопотання зазначають про неособисте голосування народних депутатів України під час ухвалення Закону № 2268–VIII в першому, другому читаннях та в цілому, мотивуючи це тим, що деякі народні депутати України, чії голоси були враховані „за“, не здійснили письмової реєстрації, а інші – надали листки непрацездатності. Проте зазначене є лише припущенням порушення встановленої Конституцією України процедури ухвалення Закону № 2268–VIII, що не може вважатися аргументом на підтвердження неконституційності правового акта;

– 45 народних депутатів України у конституційному поданні щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини сьомої статті 208 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України „Про Регламент Верховної Ради України“ від 10 лютого 2010 року № 1861–VI зі змінами (далі – Регламент), відповідно до якого „рішення про призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини приймається Верховною Радою відкритим голосуванням більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради“, а також Постанови Верховної Ради України „Про призначення Денісової Л.Л. Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини“ від 15 березня 2018 року № 2344–VIII (далі – Постанова) вказали на те, що „прийняття проектів законів та інших актів парламентом має здійснюватися в межах і спосіб, визначених не тільки Конституцією України, але й Регламентом Верховної Ради України“, „порушення парламентом процедури прийняття законів (інших актів), яка встановлена Регламентом Верховної Ради України та іншими законами, має результатом підрив легітимності прийнятого акту“. За твердженням авторів клопотання, розгляд та прийняття парламентом Закону України „Про Конституційний

Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII (далі – Закон № 2136) у частині внесення змін до статті 208 Регламенту, а також Постанови відбулося з порушеннями конституційної процедури їх розгляду та прийняття. У зв'язку з цим народні депутати України вважають, що положення частини сьомої статті 208 Регламенту не відповідає частині другій статті 6, частині першій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 55, частині першій статті 89 Конституції України, а Постанова – частині другій статті 6, частині першій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 55 Основного Закону України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 29 серпня 2018 року № 50-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пунктів 2, 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційному поданні; невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Аналіз конституційного подання дав Конституційному Суду України підстави для висновку, що народні депутати України не навели доводів стосовно порушення саме конституційної процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності Законом № 2136 у частині внесення змін до статті 208 Регламенту, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності частини сьомої статті 208 Регламенту. Автори клопотання, наголошуючи, що внаслідок прийняття Закону № 2136 виникла суперечність між нормами частини сьомої статті 208 Регламенту та частини другої статті 5, частини третьої статті 6 Закону України „Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини“, які по-різному регулюють процедуру голосування за призначення на посаду та звільнення з посади омбудсмена парламентом, та стверджуючи про неконституційність оспорюваного положення Регламенту через порушення процедури внесення змін до статті 208 Регламенту згідно з Законом № 2136, фактично ставлять питання щодо визначення способу голосування народних депутатів України за призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Конституційний Суд України вказав, що визначення способу голосування народних депутатів України за призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, усунення колізій і заповнення прогалів у законах з цього питання здійснюється Верховною Радою України у законодавчому порядку на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не належить до компетенції Конституційного Суду України.

На підставі аналізу конституційного подання Конституційний Суд України також зазначив, що народні депутати України просять визнати Постанову неконституційною, оскільки, на їхню думку, її було ухвалено з порушенням положень Закону України „Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини“; суб'єкт права на конституційне подання, не навівши доводів щодо порушення конституційної процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності Постановою, фактично порушує питання про законність дій єдиного органу законодавчої влади в Україні при її прийнятті. Однак вирішення цього питання не належить до повноважень Конституційного Суду України;

– у конституційному поданні 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої–п'ятої статті 5 Закону України „Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям“ від 1 червня 2000 року № 1768–III (далі – Закон № 1768) та статті 9 Закону України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ від 7 грудня 2017 року № 2246–VIII (далі – Закон № 2246), якими передбачено застосування категорії „рівень забезпечення прожиткового мінімуму“ та визначено його у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення,

ззначалося, що оспорюваним правовим регулюванням отримувачам державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям не забезпечується достатній життєвий рівень та рівень життя не нижче від прожиткового мінімуму (частина третя статті 46, стаття 48 Конституції України); воно порушує право на соціальний захист, що допустимо лише в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 64 Основного Закону України), а врахування при визначенні розміру державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям рівня забезпечення прожиткового мінімуму „до стабілізації економічного становища в Україні“ не забезпечує передбачуваності її застосування, є нечітким і незрозумілим щодо дії обмеження розміру соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у часі, а тому не відповідає частині першій статті 8 Конституції України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 20 вересня 2018 року № 53-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України вказав, що народні депутати України, стверджуючи про невідповідність статті 46 Основного Закону України положень частин другої – п'ятої статті 5 Закону № 1768, статті 9 Закону № 2246, не розкрили змісту права на державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям у контексті названої статті Конституції України, у якій визначено сутність і обсяг права громадян на соціальний захист, та не довели взаємозв'язку між оспорюваними положеннями законів України і вказаною нормою Основного Закону України; автори клопотання не навели аргументів стосовно поширення на працевдатних осіб гарантій соціального захисту, передбачених у статті 46 Конституції України; твердження народних депутатів України щодо порушення принципу юридичної визначеності положенням частини другої статті 5 Закону № 1768 у зв'язку з тим, що „незрозумілим є, хто і як має визначити момент стабілізації економічного становища в Україні“, є необґрунтованими; автори клопотання обмежилися цитуванням окремих норм Конституції України, положень міжнародно-правових актів, юридичних позицій Конституційного Суду України, проте, як неодноразово наголошував Конституційний Суд України, зазначене не є обґрунтуванням невідповідності Основному Закону України оспорюваних положень; народні депутати України не навели жодних аргументів щодо неконституційності положень частин третьої – п'ятої статті 5 Закону № 1768, частин другої, третьої статті 9 Закону № 2246, які визначили як предмет конституційного контролю. Таким чином, суб'єкт права на конституційне подання не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності положень частин другої – п'ятої статті 5 Закону № 1768, статті 9 Закону № 2246, а отже, не дотримав вимог частини третьої статті 51 Закону України „Про Конституційний Суд України“;

– у конституційному поданні 56 народних депутатів України порушено питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 1, статей 19, 20, 21 Закону України „Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів“ від 10 листопада 2015 року № 772–VIII зі змінами (далі – Закон № 772), пункту 2 частини шостої, а саме припису „а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду“, абзацу сьомого частини шостої, частини сьомої, частини восьмої, а саме припису „а у випадках, якщо такі речові докази передані Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, – відповідно до закону та прийнятих на його виконання актів законодавства“ статті 100 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс). За твердженням авторів клопотання, оспорювані положення суперечать принципам юридичної визначеності, рівності громадян перед законом,

порушують конституційні гарантії права приватної власності, „принципи дії та застосування кримінального закону“, „принципи презумпції невинуватості, свободи від самовикриття та диспозитивності“, а також засади судочинства, а отже, суперечать окремим положенням статей 1, 3, 8, 19, 21, 22, 24, 41, 57, 58, 62, 63, 64, 129 Конституції України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 3 жовтня 2018 року № 57-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України дійшов висновку, що народні депутати України не навели обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 772 та Кодексу, обмежившись цитуванням приписів Конституції України, законів України, посиланням на міжнародні правові акти, наведенням юридичної позиції Конституційного Суду України і висловленням своїх припущень, та вкотре наголосив, що припущення не можуть вважатися аргументами на підтвердження неконституційності правових актів чи їх окремих положень;

– у конституційному поданні 69 народних депутатів України порушено питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 14, 15 розділу X „Перехідні положення“ Земельного кодексу України (далі – Кодекс) стосовно мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Народні депутати України зазначають, що оспорюваними положеннями обмежено конституційне право приватної власності громадян України, право розпоряджання таким об’єктом приватної власності, як земельні ділянки сільськогосподарського призначення, встановлено повну заборону на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що безпідставно обмежує, а в деяких випадках практично позбавляє громадян України – власників таких ділянок – можливості ефективно розпоряджатися своєю власністю всупереч положенням статті 41 Конституції України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 1 листопада 2018 року № 67-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. В Ухвалі зазначено, що суб’єкт права на конституційне подання, стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Кодексу, обмежився цитуванням положень частини першої статті 41 Конституції України, пунктів 14, 15 розділу X „Перехідні положення“ Кодексу, навів практику Європейського суду з прав людини та юридичні позиції Конституційного Суду України, не обґрунтувавши взаємозв’язку між змістом зазначених положень Кодексу та статті 41 Основного Закону України;

– у конституційному поданні 46 народних депутатів України щодо відповідності частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 43 Конституції України положень першого речення частини другої, частини третьої статті 20 Закону України „Про театри і театральну справу“ від 31 травня 2005 року № 2605–IV зі змінами (далі – Закон № 2605), абзаців першого, другого, третього частини другої статті 21 Закону України „Про культуру“ від 14 грудня 2010 року № 2778–VI зі змінами (далі – Закон № 2778), абзацу першого пункту 3 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури“ від 28 січня 2016 року № 955–VIII (далі – Закон № 955) стверджується, що вказаними положеннями „змінено існуючі норми законів шляхом передбачення лише єдиної форми трудових договорів для професійних творчих працівників (художнього та творчого персоналу) театру та

державних і комунальних закладів культури, а саме контракту“, тобто встановлено „жорсткіше регулювання для реалізації права вказаних працівників на працю“; ці норми „не забезпечують справедливого балансу між інтересами роботодавця та працівника. Засоби, які обрав законодавець для досягнення своєї мети, підривають конституційні гарантії права на працю у відповідній сфері, що суперечить принципу справедливості – елемента принципу верховенства права“.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 13 листопада 2018 року № 69-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Конституційний Суд України зауважив, що автори клопотання не обґрунтували твердження щодо невідповідності положень першого речення частини другої, частини третьої статті 20 Закону № 2605, абзаців першого, другого, третього частини другої статті 21 Закону № 2778, абзацу першого пункту 3 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону № 955; суб’єкт права на конституційне подання, наголошуючи на тому, що оспорювані положення вказаних законів порушують гарантоване статтею 43 Конституції України право на працю, наводить положення Конституції та законів України, посилається на правові позиції Конституційного Суду України, викладені в його рішеннях, і цитує окремі положення міжнародних актів. Крім того, народні депутати України висловили припущення (власні оціночні судження) про недоцільність запровадження законодавцем контрактної форми трудового договору для професійних творчих працівників (художнього та творчого персоналу) театру та державних і комунальних закладів культури, а також про недосконалість передбачених Законом № 955 змін щодо порядку реалізації права на працю вказаними особами. Однак за сталою практикою Конституційного Суду України припущення не можуть вважатися аргументами на підтвердження неконституційності правових актів чи їх окремих положень;

– у конституційному поданні 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України“ від 12 травня 2016 року № 1355–VIII (далі – Закон № 1355) стверджувалося про порушення процедури його розгляду, ухвалення та набрання ним чинності, передбаченої частиною другою статті 6, частиною другою статті 19, статтею 68, частиною п’ятою статті 83, статтею 85, частинами другою, третьою статті 88, частинами першою, п’ятою статті 89, частиною першою статті 93, частиною першою статті 152 Конституції України. На думку авторів клопотання, порушення конституційної процедури полягало в недотриманні Верховною Радою України норм Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України „Про Регламент Верховної Ради України“ від 10 лютого 2010 року № 1861–VI зі змінами, в яких визначено такі процедурні питання: внесення альтернативного законопроекту; визнання законопроекту відхиленням; попередній розгляд законопроектів; розгляд законопроектів, визначених як невідкладні; розгляд законопроектів Верховною Радою України; подання пропозицій і поправок до законопроекту, який готується до другого читання; підготовка тексту прийнятого закону для підпису Головою Верховної Ради України.

Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 22 листопада 2018 року № 72-у/2018 відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі за цим конституційним поданням на підставі пунктів 2, 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційному поданні; невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом. Як зазначив Конституційний Суд України, суб’єкт права на конституційне подання висловив

припущення стосовно порушення конституційної процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності Законом № 1355, проте з урахуванням юридичних позицій Конституційного Суду України ним повинно бути обґрунтовано, що таке порушення: по-перше, стосується саме конституційних процесуальних вимог; по-друге, є системним, грубим і таким, що істотно впливає на остаточний результат його ухвалення. Однак у конституційному поданні не наведено аргументів в аспекті означених питань, що свідчить про відсутність обґрунтування тверджень щодо неконституційності Закону № 1355. Крім того, Конституційний Суд України зауважив, що за статтею 150 Конституції України, статтею 8 Закону України „Про Конституційний Суд України“ до повноважень Конституційного Суду України не належить вирішення питань щодо оскарження дій чи бездіяльності Верховної Ради України на предмет відповідності законам України. Такі питання відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України належать до предметної юрисдикції адміністративних судів (частина перша статті 19), які розглядаються у першій інстанції Верховним Судом (частина четверта статті 22).

Отже, у 2018 році в конституційних поданнях найчастіше порушувалися питання порушення законодавцем принципу юридичної визначеності як складової верховенства права та обмеження конституційних прав громадян; звуження змісту та обсягу конституційних прав громадян внаслідок зміни законодавчого регулювання питань соціального захисту, пенсійного забезпечення та оплати праці окремих категорій громадян; законодавчого регулювання процедур призначення на деякі посади; меж втручання держави у реалізацію громадянами конституційних прав на інформацію та на свободу світогляду і віросповідання; реалізації права власності; регулювання правовідносин законом про Державний бюджет України; дотримання конституційної процедури розгляду та ухвалення законів України та порушення ними конституційних прав і гарантій людини і громадянина; виконання рішень Конституційного Суду України.

Найчастіше у 2018 році в конституційних поданнях оспорювалися положення Бюджетного кодексу України, законів України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ від 7 грудня 2017 року № 2246–VIII, „Про запобігання корупції“ від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII, „Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб“ від 23 березня 2017 року № 1975–VIII, Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України „Про Регламент Верховної Ради України“ від 10 лютого 2010 року № 1861–VI.

2.1.2. Конституційні звернення

2.1.2.1. У 2018 році до Суду було внесено конституційні звернення Верховної Ради України стосовно надання висновків щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроектів:

– про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037), яким

пропонувалося внести зміни та доповнення до абзацу п'ятого преамбули, пункту 5 частини першої статті 85, статей 102, 116 Конституції України, а також виключити пункт 14 розділу XV „Перехідні положення“ Основного Закону України;

– про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236), яким статтю 41 Основного Закону України пропонувалося доповнити новою частиною такого змісту: „Основною аграрного устрою України є фермерське господарство“;

– про внесення зміни до статті 133 Конституції України (щодо перейменування Кіровоградської області) (реєстр. № 8380), яким пропонувалося у частині другій статті 133 Конституції України слово „Кіровоградська“ замінити словом „Кропивницька“.

За всіма конституційними зверненнями було відкрито конституційні провадження у справах.

2.1.2.2. Конституційний Суд України у 2018 році надав такі висновки:

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) (далі – Законопроект № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 6 червня 2018 року № 1-в/2018 (до цього Висновку додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Мельника М.І., Саса С.В., Сліденка І.Д.)

Законопроектом № 6773 пропонується виключити зі статті 80 Конституції України частину першу, згідно з якою „народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність“, та частину третю, якою встановлено, що „народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані“.

Конституційний Суд України неодноразово перевіряв законопроекти про внесення змін до статті 80 Конституції України стосовно обмеження депутатської недоторканності та надавав висновки про те, що пропонувані зміни щодо скасування недоторканності народних депутатів України стосуються лише їхнього спеціального статусу і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження), а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015).

За результатами перевірки законопроектів, якими пропонувалися зміни до статті 80 Конституції України та щодо відповідності яких вимогам статей 157 і 158 Конституції України Конституційний Суд України давав висновки, Верховна Рада України закони не ухвалила. На час розгляду цієї справи підстав для зміни викладених раніше юридичних позицій із зазначених питань Конституційний Суд України не вбачає. З огляду на це Конституційний Суд України визнав Законопроект № 6773 таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України звернув увагу на те, що, ухвалюючи рішення щодо скасування депутатської недоторканності, необхідно враховувати стан політичної та правової системи України – її здатність у разі повної відсутності інституту депутатської недоторканності забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, функціонування парламенту як такого, а також реалізацію конституційного принципу поділу державної влади. Конституційний Суд України також вказав, що на наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу і Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеціанська Комісія), яка зазначала, що у політичній системі з вразливою демократією, такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування та автономії парламенту (пункт 18 Висновку щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів, ухваленого Венеціанською Комісією на її 103-му пленарному засіданні (м. Венеція, 19–20 червня 2015 року);

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі – Законопроект № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 19 червня 2018 року № 2-в/2018 (до цього Висновку додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Мельника М.І., Саса С.В.)

Законопроектом № 7203 пропонується викласти в новій редакції статтю 80 Конституції України, залишивши без змін лише положення її частини другої. Отже, частини перша, третя цієї статті, згідно з якими „народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність; народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані“, будуть виключені.

Виклавши у цьому Висновку аргументацію, аналогічну викладеній у Висновку від 6 червня 2018 року № 1-в/2018, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 7203 є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) (далі – Законопроект № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 22 листопада 2018 року № 3-в/2018 (до цього Висновку додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Гультая М.М., Касмініна О.В., Литвинова О.М., Мельника М.І., Первомайського О.О., Тупицького О.О.)

Законопроектом № 9037 пропонується внести до Конституції України такі зміни:

– абзац п'ятий преамбули після слів „громадянської злагоди на землі України“ доповнити словами „та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України“;

– пункт 5 частини першої статті 85 викласти в такій редакції:

„5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору“;

– статтю 102 доповнити частиною третьою такого змісту:

„Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору“;

– статтю 116 доповнити пунктом 1¹ такого змісту:

„1¹) забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору“;

– пункт 14 розділу XV „Перехідні положення“, яким передбачено, що „використання існуючих військових баз на території України для тимчасового перебування іноземних військових формувань можливе на умовах оренди в порядку, визначеному міжнародними договорами України, ратифікованими Верховною Радою України“, виключити.

Дослідивши Законопроект № 9037, Конституційний Суд України визнав його таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236) (далі – Законопроект № 6236) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 23 листопада 2018 року № 4-в/2018 (до цього Висновку додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Гультая М.М., Мельника М.І., Саса С.В.)

Законопроектом № 6236 пропонується доповнити статтю 41 Конституції України новою частиною такого змісту: „Основою аграрного устрою України є фермерське господарство“.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 6236 є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України звернув увагу на те, що зміни до Конституції України мають вноситися з урахуванням структури Конституції України та змісту запропонованих змін. Розділ II Конституції України визначає права, свободи та обов'язки людини і громадянина; у цьому розділі містяться норми, що закріплюють основні особисті, політичні, економічні, соціальні, культурні права і свободи громадян, встановлюють гарантії їх здійснення. Запропоновані розділом I Законопроекту № 6236 зміни до Конституції України не стосуються конкретного права людини, у зв'язку з чим Конституційний Суд України висловив застереження щодо можливості їх внесення до розділу II Конституції України.

2.1.2.3. У 2018 році Суд у рішеннях та висновках не зобов'язував державні органи забезпечувати контроль за їх виконанням.

2.1.3. Конституційні скарги

2.1.3.1. За період з 1 січня по 31 грудня 2018 року до Конституційного Суду України надійшло 690 конституційних скарг, щодо яких Секретаріатом Конституційного Суду України здійснено попередню перевірку на відповідність за формою вимогам Закону.

Із 690 конституційних скарг, що надійшли до Суду протягом 2018 року (станом на 31 грудня 2018 року), лише 264 (38 %) конституційні скарги за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між суддями Суду у порядку, встановленому Регламентом Суду, а 426 (62 %) конституційних скарг було повернуто (з відповідними роз'ясненнями та зазначенням про можливість повторного звернення з дотриманням вимог Закону) суб'єктам права на конституційну скаргу як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону.

Для порівняння: із 356 конституційних скарг, що надійшли до Конституційного Суду України з моменту набрання чинності Законом (3 серпня 2017 року) у 2017 році, лише 83 (23 %) конституційні скарги за формою відповідали вимогам Закону, а 273 (77 %) скарги було повернуто авторам клопотань.

Аналіз конституційних скарг, які надійшли до Суду протягом 2018 року, дає можливість визначити типові помилки, які допускають автори клопотань під час оформлення та подання скарг.

Так, із 426 клопотань, що були повернуті заявникам у зв'язку з невідповідністю за формою вимогам Закону:

- у 236 не дотримано вимог частини першої статті 55 Закону (порушувалися питання, які не можуть бути об'єктом конституційної скарги, зокрема незгода та оскарження рішень судів у системі судоустрою України, скарги на дії державних органів та їх посадових осіб, відповідність приписам Основного Закону України підзаконних актів, положень законодавчих актів, які в остаточному судовому рішенні у справі особи не застосовувалися, тощо);

- у 12 не дотримано вимог пункту 1 частини другої статті 55 Закону (не зазначено прізвища, ім'я, по батькові особи та/або адреси зареєстрованого місця проживання особи; при зверненні юридичних осіб до Суду – повної їх назви та/або місцезнаходження такої юридичної особи);

- у 6 не дотримано вимог пункту 2 частини другої статті 55 Закону (вказуючи в конституційній скарзі про необхідність участі в його справі представника, суб'єкт права на конституційну скаргу не зазначає відомостей про таку особу);

- у 214 не дотримано вимог пункту 3 частини другої статті 55 Закону (не зазначено короткого викладу остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України; в тому числі і у випадках, коли заявниками порушувалися питання, які не можуть бути об'єктом конституційної скарги);

- у 63 не дотримано вимог пункту 4 частини другої статті 55 Закону (відсутній опис перебігу розгляду відповідної справи в судах);

- у 271 не дотримано вимог пункту 5 частини другої статті 55 Закону (не визначено предмет перевірки на конституційність, тобто не зазначено конкретних положень закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та/або конкретних положень Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України; в тому

числі і у випадках, коли заявниками порушувалися питання, які не можуть бути об'єктом конституційної скарги);

– у 282 не дотримано вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону (відсутні будь-які аргументи саме щодо неконституційності закону України (його окремих положень) та/або не зазначено гарантоване Конституцією України право людини, яке зазнало порушення в результаті застосування оспорюваних положень закону; в тому числі і у випадках, коли заявниками порушувалися питання, які не можуть бути об'єктом конституційної скарги);

– у 165 не дотримано вимог пунктів 7 та 8 частини другої статті 55 Закону (не зазначено відомостей про документи і матеріали, на які посилалися особи, не надано їх копії, а також не вказано їх у переліку документів і матеріалів, що додаються);

– у 113 не дотримано вимог абзацу десятого частини другої статті 55 Закону (копія остаточного судового рішення у справі особи не засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив, зокрема у разі долучення фото/ксерокопії такого рішення);

– у 22 не дотримано вимог частини другої статті 56 Закону (конституційна скарга не підписана особою взагалі, підписана її представником тощо);

– у 14 не дотримано вимог частини третьої статті 56 Закону (до конституційних скарг юридичних осіб не долучено їх установчі документи та/або акти про призначення (обрання) на посаду уповноважених осіб, які підписали відповідні конституційні скарги);

– у 11 конституційних скаргах не дотримано вимог частини першої статті 74 Закону (конституційні скарги подано не державною мовою, зокрема російською).

Крім того, 20 конституційних скарг подано щодо справ, остаточне судові рішення в яких набрало законної сили раніше 30 вересня 2016 року.

У 426 конституційних скаргах, які були визнані такими, що за формою не відповідали вимогам Закону, авторами клопотань порушувалися такі питання:

– у 235 – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які застосовувалися в остаточному судовому рішенні у справі авторів клопотань;

– у 72 – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які не застосовувалися в остаточному судовому рішенні;

– у 120 – щодо оскарження судових рішень у справі (перевірки їх на відповідність Конституції України та законам України, правильності застосування судами положень законодавчих актів);

– у 30 – щодо оскарження підзаконних актів органів державної влади (актів Кабінету Міністрів України, указів Президента України тощо);

– у 72 – щодо оскарження дій органів державної влади та інших питань, які не належать до повноважень Конституційного Суду України.

2.1.3.2. У 2018 році на розгляд Конституційного Суду України надійшло 264 конституційні скарги, які за формою відповідали вимогам Закону і були передані судді-доповідачу у справі. Відповідно до пункту 6 частини першої статті 44 Закону Секретаріатом Суду стосовно них було здійснено попередню перевірку та підготовлено попередні висновки.

Найчастіше у конституційних скаргах порушувалися питання щодо:

– перерахунку пенсій державним службовцям (стосується різних правил перерахунку в різний період часу), працівникам прокуратури (зокрема, оскаржуються положення законів, згідно з якими умови та порядок перерахунку пенсій працівникам прокуратури визначаються Кабінетом Міністрів України), військовослужбовцям;

– права на оскарження в апеляційному та касаційному порядку (відсутності можливості оскарження; підстав допуску справ до розгляду; порядку такого розгляду) судових рішень, а також права на оскарження рішень, дій та бездіяльності слідчого або прокурора у кримінальному провадженні.

Решта конституційних скарг стосувалася інших питань, зокрема оплати праці професійних суддів та вихідної допомоги суддям при виході у відставку; виплати разової грошової допомоги до 5 травня учасникам бойових дій, пенсійного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; сімейних правовідносин (щодо спільної сумісної власності подружжя); виконавчого провадження (щодо арешту майна третіх осіб, щодо сплати авансового збору при зверненні до Державної виконавчої служби); судового збору (розміру та порядку сплати, звільнення від сплати, зменшення розміру); щодо різних аспектів реалізації права на працю (строків звернення до суду щодо трудового спору, гарантій працевлаштування після закінчення роботи на виборній посаді, звільнення вагітних жінок, поширення заборони звільняти особу під час перебування на лікарняному або у відпустці на працюючих за контрактом, запровадження строкового контракту замість безстрокового трудового договору); щодо реалізації прав людини і громадянина у сфері банківської діяльності (права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності Національного банку України, щодо підстави для ліквідації банку, необхідності обмеження можливості оскарження рішень Національного банку України особами, пов'язаними з банком, іпотеки), щодо перегляду строку довічного позбавлення волі, щодо реалізації прав у сферах оподаткування, земельних правовідносин тощо.

Таким чином, до Конституційного Суду України найчастіше зверталися громадяни України із клопотаннями щодо соціальних питань з метою захисту своїх прав, встановлених у законодавчих актах, які зазнали змін останнім часом, зокрема правового регулювання питань пенсійного забезпечення окремих категорій громадян (військовослужбовців, державних службовців, працівників прокуратури). Значна кількість конституційних скарг стосувалася також реалізації права на перегляд судового рішення в апеляційному та касаційному порядку (в тому числі у малозначних справах),

на оскарження рішень процесуальних дій та бездіяльності під час досудового розслідування.

Найчастіше у конституційних скаргах оскаржувалися положення законів України, якими регулюються питання:

1) *перерахунку пенсій державних службовців, працівників прокуратури, військовослужбовців:*

- „Про державну службу“ від 16 грудня 1993 року № 3723–ХІІ;
- „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII;
- „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII;
- „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–ХІІ;
- „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII;
- „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“ від 2 березня 2015 року № 213–VIII;

2) *здійснення судочинства:*

- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Кодекс адміністративного судочинства України;
- Цивільний процесуальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

2.1.3.3. Конституційним Судом України у 2018 році було постановлено 37 ухвал про відкриття конституційного провадження за конституційними скаргами із зазначенням наведених скаргниками аргументів щодо порушення їх конституційних прав.

Серед них – такі конституційні скарги:

1. *Ковтун Марини Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. Суд констатував: „На думку автора клопотання, Верховна Рада України, прийнявши Закон України „Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини“ від 7 жовтня 2014 року № 1689–VII, яким було внесено зміни до статті 176 Кодексу, звузила „обсяг права підозрюваних та обвинувачених осіб бути звільненими під час провадження“, чим порушила частину другу статті 3, частини першу, другу статті 8, частину третю статті 22, частину першу статті 24, частини першу, другу статті 29 Конституції України“(Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 4 квітня 2018 року № 16-3(II)/2018).*

2. *Мосюрчака Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону*

України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII, пункту 5 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“. Як вказав Суд, „автор клопотання вважає, що зазначеними положеннями Закону № 889, Закону № 213 значно звужено зміст права на пенсійне забезпечення державних службовців шляхом обмеження встановлених раніше гарантій щодо перерахунку пенсії, оскільки до набрання чинності оспорюваними нормами він мав право на перерахунок пенсії відповідно до статті 37-1 Закону № 3723“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 25 квітня 2018 року № 146-1(I)/2018).

3. Клименка Олексія Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 9 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2015 рік“, пункту 11 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2016 рік“, пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України. Суд зазначив: „Автор клопотання вважає, що наділення згідно з названими положеннями Закону № 80, Закону № 928 та Кодексу Кабінету Міністрів України повноваженням регулювати питання заробітної плати прокурорів не відповідає принципу верховенства права, тому ці положення суперечать статтям 8, 9, 21, 22, 43, 48, 64, 85, 95 Конституції України... Також у конституційній скарзі стверджується, що зупинення дії законів, якими особам встановлені певні права та соціальні гарантії, суперечить статтям 21, 22 Конституції України. Клименко О.В. зазначає, що після прийняття Верховною Радою України Закону № 1697 він мав законні очікування щодо отримання заробітної плати у розмірі, визначеному в статті 81 цього закону, однак через протиправне зупинення дії її положень його та інших працівників прокуратури України позбавлено права власності на кошти, які вони могли отримати“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 26 квітня 2018 року № 155-2(II)/2018).

4. Кременчуцького Анатолія Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Суд зазначив: „На думку Заявника, „Конституцією України гарантоване право на всебічний, повний розгляд справи із забезпеченням права на апеляційний та касаційний розгляд“, проте застосування положень частини десятої статті 294 Кодексу апеляційним судом Луганської області спричинило позбавлення його права на касаційне оскарження судового рішення... Заявник вважає, що застосування апеляційним судом Луганської області припису пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України спричинило також порушення інших його прав, зокрема – передбачених статтею 43 (право на працю) і статтею 55 (право на судовий захист прав і свобод людини та громадянина) Конституції України. Заявник стверджує, що внаслідок звільнення його з посади начальника відділу освіти Кремінської районної державної адміністрації Луганської області він був „позбавлений права заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає, на яку вільно погоджується та права оскаржити своє незаконне звільнення“ (Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 12 липня 2018 року № 25-у(I)/2018).

5. Данилюка Степана Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини двадцятої статті 86 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII. Суд вважає, що „на думку автора клопотання, вказане положення Закону має дискримінаційний характер, звужує „зміст та обсяг наявних прав працівників прокуратури“, наділяє Кабінет Міністрів України законодавчими повноваженнями, у зв'язку з чим не відповідає приписам статей 8, 21, 22, 24, 41, 46, 55, 58, 64, 75, 85, 92, 116, 117, 129 Конституції України“ (Ухвала Другого

сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 12 вересня 2018 року № 30-у(II)/2018).

6. Акціонерного товариства „Запорізький завод феросплавів“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України „Про Національне антикорупційне бюро України“. На думку Суду, „Товариство стверджує, що через відсутність чіткої законодавчої регламентації механізму реалізації повноважень Бюро, закріплених у пункті 13 частини першої статті 17 Закону, зазначена норма порушує принцип юридичної визначеності, а отже, не відповідає приписам частини першої статті 8, частини другої статті 19 Конституції України. На думку автора клопотання, оспорюване положення Закону дає можливість Бюро як органу досудового розслідування звертатися до суду з вимогами про визнання угод недійсними ще до завершення досудового розслідування, тобто до встановлення вироком суду вини особи у вчиненні кримінального правопорушення, що суперечить частині першій статті 62, частинам першій, другій статті 124 Конституції України“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 11 жовтня 2018 року № 46-у(II)/2018).

7. Дядечка Івана Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другої частини першої, частини третьої статті 88 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“. Суд констатував: „Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні у його справі оспорюваних положень Закону було порушено закріплений Конституцією України принцип верховенства права. Він стверджує, що частина третя статті 88 Закону „обмежує судовий контроль встановленням вичерпаного переліку формальних (а не змістовних) підстав для оскарження рішення ВККС України та позбавляє можливості здійснення оцінки доказів та фактичних обставин справи у ході здійснення такого контролю“, що вказує на невідповідність цієї норми частині третій статті 124 Конституції України. Дядечко І.І. зазначає, що неможливість оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не тільки з процесуальних підстав, а й по суті праводіносин, суперечить також частинам другій, шостій статті 55 Конституції України“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 5 грудня 2018 року № 61-у(II)/2018).

8. Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“ від 2 березня 2015 року № 213–VIII. Судом зазначено: „Заявниця вважає, що положення пункту 5 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону № 213–VIII у частині скасування з 1 червня 2015 року норм щодо пенсійного забезпечення осіб, яким призначення пенсії здійснювалося відповідно до Закону України „Про прокуратуру“ № 1697–VII від 14 жовтня 2014 року зі змінами (далі – Закон № 1697–VII), є такими, що не відповідають частинам першій, другій статті 8, частині п'ятій статті 17, статтям 21, 22, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 46, статтям 48, 64 Конституції України“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 14 травня 2018 року № 166-1(I)/2018).

9. Шкоди Павла Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини другої статті 392, пункту 2 частини другої статті 428 Кримінального процесуального кодексу України. На думку Суду, „заявник зазначає, що з огляду на приписи частини другої статті 392, пункту 2 частини другої статті 428 Кодексу він позбавлений можливості оскаржити ухвалу Сихівського

районного суду міста Львова від 26 березня 2018 року як таку, що постановлена з порушенням вимог Кодексу. Так, згідно з частиною п'ятою статті 194 Кодексу під час розгляду клопотання прокурора про обрання запобіжного заходу слідчий суддя або суд застосовує відповідний запобіжний захід та зобов'язує підозрюваного, обвинуваченого, зокрема, виконувати один або кілька обов'язків. Згідно з частиною шостою статті 194 Кодексу обов'язки, передбачені частиною п'ятою цієї статті, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців; цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому статтею 199 Кодексу; після закінчення строку, в тому числі продовженого, протягом якого підозрюваний чи обвинувачений був зобов'язаний виконувати покладені на нього обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються... Заявник зазначає, що „виходячи із вказаних норм... обов'язки, передбачені ст. 194 КПК України можуть бути покладені лише при обранні запобіжного заходу“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 6 вересня 2018 року № 264-1(І)/2018).

10. Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України (загалом 62 особи) щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII. Як констатував Суд, „заявники стверджують про „порушення їх конституційного права, визначеного статтею 50 Конституції України на охорону їх життя і здоров'я, оскільки відповідно до статті 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди“... Заявники також вважають, що зазнало порушення передбачене статтею 56 Конституції України їх „право на відшкодування за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень“... Заявники також зазначають, що „справедливий перерахунок отриманих ліквідаторами заробітних плат в відповідності з фактичними обставинами виконуваних ними робіт по ліквідації Чорнобильської катастрофи не проведено станом і на сьогодні, то зменшення визнаного державою мінімуму розміру пенсій інвалідам ЧАЕС, розрахований з мінімального розміру компенсацій втраченої працездатності, є прямим порушенням вимог статті 56 Конституції України“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 19 вересня 2018 року № 290-1(І)/2018).

11. Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України. „На думку заявника, на підставі статті 28 Конституції України він має право на „зменшуваність довічного покарання та на реалістичну можливість звільнення... на підставі... прямої дії Конституції та норми Конвенції незалежно від закріплення механізму його реалізації у законах України“, а факт призначення йому довічного позбавлення волі „у країні, де не існує реалістичної перспективи звільнення від довічного ув'язнення суперечить гарантіям ст. 28 Конституції“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 9 жовтня 2018 року № 324-1(І)/2018).

12. Кошевого Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису статті 90 Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII. На думку Суду, „заявник стверджує, що його право на соціальний захист та право на достатній життєвий рівень „ліквідовано, звужено та

обмежено“ з огляду на те, що „Законом № 889 (ст. 90) закріплено правило, за яким пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 09.07.2003 № 1058–IV, стаття 42 якого виключає можливість перерахунку пенсії, в разі підвищення розміру заробітку працюючих державних службовців, як це було передбачено в Законі № 3723 (стаття 37-1)“... Заявник також стверджує, що „отримуваний розмір пенсії, через скасування можливості її перерахунку, сьогодні не забезпечує“ його „право на соціальний захист (як це гарантовано частиною 1 ст. 46 Конституції України), право на охорону здоров’я та медичну допомогу, що гарантовано ст. 49 Конституції України“... Крім того, „заявник вважає, що Закон № 889–VIII не може поширюватися на нього „в силу несумісності з порядком пенсійного забезпечення, встановленого Законом № 3723“, а має застосовуватися „лише до осіб, що виходять на пенсію після набуття ним чинності (з 1.05.2016)“. На думку Заявника, „використовуючи норми Закону № 889–VIII в частині пенсійного забезпечення державних службовців (стаття 90) в остаточному судовому рішенні застосовано силу зворотної дії положень статті 37-1 Закону № 3723, чим допущено порушення норми частини 1 ст. 58 Конституції України...“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 30 жовтня 2018 року № 345-1(I)/2018).

13. Товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п’ятого, двадцять шостого розділу I, пункту 1 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні“ від 23 березня 2017 року № 1989–VIII. Суд зазначив: „На думку Товариства, застосування положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п’ятого, двадцять шостого розділу I Закону призвело до порушення його права „на зайняття підприємницькою діяльністю та на захист економічної конкуренції“ та протиправного позбавлення його права власності. Товариство вважає, що вказаними положеннями Закону запроваджено „нерівні умови та дискримінацію платників податків“. Суб’єкт права на конституційну скаргу наголошує, що положення пункту 1 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону, всупереч статті 58 Конституції України, надають Закону зворотню дію... Товариство також зазначає, що положення абзаців двадцять четвертого, двадцять п’ятого, двадцять шостого розділу I, пункту 1 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону не можуть вважатися такими, що відповідають принципу верховенства права“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 4 грудня 2018 року № 375-1(I)/2018).

14. Петрика Ігоря Йосиповича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 50, частини десятої статті 78 Закону України „Про прокуратуру“. „Суб’єкт права на конституційну скаргу зазначає, що оспорювані положення Закону обмежують його конституційне право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, оскільки позбавили його „можливості реалізувати своє право на захист від порушень з боку суб’єктів владних повноважень, а саме з боку Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 4 жовтня 2018 року № 319-2(I)/2018).

15. Малоого приватного підприємства „Аквадон“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення другого речення абзацу першого частини другої

статті 215 Цивільного кодексу України. Суд зазначив: „Підприємство вважає, що оспорюване положення Кодексу не відповідає Конституції України, оскільки його зміст допускає неоднозначне трактування, порушує конституційне право людини на судовий захист та обмежує юрисдикцію судів“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 4 жовтня 2018 року № 320-2(I)/2018).

16. Байшева Павла Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури“. „Автор клопотання стверджує, що „передбачений контрактом тимчасовий характер трудових відносин є однією з умов, які ускладнюють становище працівника. Таким чином, примушування працівника, який працює на умовах безстрокового трудового договору, до укладення контракту з обмеженим строком його дії є погіршенням його становища“. Крім того, у конституційній скарзі наголошено, що „встановлення строку трудових правовідносин відносно раніш відсутньої умови його існування встановлює обмеження в реалізації Байшеву П.В. його прав на доступну професію“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 11 жовтня 2018 року № 334-2(I)/2018).

17. Кожухарової Людмили Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури“. Суд зазначив: „Кожухарова Л.А. вважає, що оспорювані положення Закону звужують „обсяг трудових прав, встановлених раніше в Кодексі законів про працю України, який передбачає безстроковість трудових правовідносин“, передбачають „дискримінаційний підхід до регулювання трудових відносин під час оформлення строкових трудових контрактів в залежності від місцевості, де проживає особа, займаної ним посади“. Кожухарова Л.А. також стверджує, що припинення безстрокового трудового договору з нею за відсутності обумовлених порушенням трудової дисципліни причин або її згоди на припинення відповідних трудових відносин є порушенням права, гарантованого статтею 32 Конституції України“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 23 листопада 2018 року № 365-2(I)/2018).

18. Савченко Надії Вікторівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. Суд зазначив: „Автор клопотання, обґрунтовуючи свою позицію, вважає, що оспорюваним положенням Кодексу фактично встановлено презумпцію, за якою наявність підозри у вчиненні окремих злочинів обумовлює виключну необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без права на обрання іншого виду запобіжного заходу. На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, такий підхід є дискримінаційним, оскільки ставить осіб у нерівні умови порівняно з тими особами, які підозрюються або обвинувачуються у скоєнні інших злочинів з аналогічним ступенем тяжкості. Враховуючи зазначене, Савченко Н.В. вважає, що Верховна Рада України, прийнявши Закон України „Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини“ від 7 жовтня 2014 року № 1689-VII, яким було внесено зміни до статті 176

Кодексу, звузила „обсяг права підозрюваних та обвинувачених осіб бути звільненим під час провадження“, чим порушила частину другу статті 3, частину першу, другу статті 8, частину третю статті 22, частину першу статті 24, частину першу, другу статті 29 Конституції України“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 30 травня 2018 року № 179-3(I)/2018).

19. Дем'яносова Миколи Власовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII. „Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що запроваджене оспорюваними положеннями Закону регулювання визначення посадових окладів призвело до зменшення посадових окладів суддів, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання, у понад 2 рази, а отже, до суттєвого зменшення розміру матеріального забезпечення таких суддів та зниження конституційних гарантій їх незалежності, що суперечить частині першій статті 126 Конституції України...“. Також „на думку автора клопотання, встановлення положеннями пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону розрахункової величини для визначення посадових окладів суддів, відмінної від розрахункової величини, встановленої законом про судоустрій, а також пріоритетності застосування цих положень Закону не відповідає частині другій статті 8, частині другій статті 130 Конституції України... Оспорювані положення Закону, як вважає Дем'яносов М.В., також порушують такі гарантовані Конституцією України права, як право кожного на судовий захист його прав і свобод у контексті зниження конституційних гарантій незалежності суддів та право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 19 червня 2018 року № 194-3(I)/2018).

20. Наумчука Миколи Ілліча щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII. „Порівняльний аналіз конституційних скарг Дем'яносова М.В. та Наумчука М.І. дає підстави для висновку, що вони стосуються того самого питання – відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону, є подібними і за змістом відрізняються лише в описовій частині розгляду судових справ“ (Ухвала Великої палати Конституційного Суду України про об'єднання конституційних проваджень від 5 грудня 2018 року № 9-уп/2018).

21. Дедковського Вячеслава Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури“ від 28 січня 2016 року № 955-VIII. Суд зазначив: „На думку автора клопотання, норми Закону, що оспорюються, не відповідають Конституції України, а саме:

– статті 24, оскільки закріплюють дискримінаційний підхід до регулювання трудових відносин з професійними творчими працівниками комунальних закладів культури під час оформлення строкових трудових контрактів в залежності від кількості жителів територіальної громади;

– статті 32, оскільки припинення безстрокового трудового договору на виконання Закону впливає на приватне життя людини;

– статті 58, оскільки вони зобов'язують укласти контракт та припинити раніше укладений безстроковий трудовий договір з окремою категорією працівників державних та комунальних закладів культури, а тому порушують закріплений цією конституційною нормою принцип незворотної дії законів та інших нормативно-правових актів у часі;

– статті 64, оскільки вони, зобов'язуючи припинити безстроковий трудовий договір з окремою категорією осіб та укласти з ними трудовий контракт, „погіршують їх правове становище, роблять його менш вигідним порівняно із договором на невизначений строк“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 16 липня 2018 року № 219-3(I)/2018).

22. Цимбала Михайла Андрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу п'ятдесять першого підпункту 5 пункту 63 розділу I Закону України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин“, пункту 9 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2015 рік“, пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України. Суд зазначив: „Автор клопотання, обґрунтовуючи свою позицію, вважає, що „вирішення питання заробітної плати прокурорів, передбаченої статтею 81 Закону України „Про прокуратуру“... як це закріплено у пункті 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України, порушує конституційний принцип пріоритету (верховенства) закону і посягає на верховенство права як основоположний принцип правової держави... Цимбал М.А. наголошує, що питання матеріального, соціального та пенсійного забезпечення прокурорів є невід'ємною частиною організації і порядку діяльності прокуратури, що відповідно до пункту 14 частини першої статті 92, частини другої статті 131¹ Основного Закону України мають визначатися виключно законами України, а не актами Кабінету Міністрів України, як це передбачено окремим положенням пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу. Делегування Верховною Радою України своїх виключних повноважень Кабінету Міністрів України не лише порушує конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, створює загрозу для незалежності прокурорів, а й прямо посягає на гарантії фінансування прокуратури виключно в установленому законом порядку як засади організації її діяльності в цілому.. Крім того, Цимбал М.А. стверджує, що оспорюване положення Кодексу „зменшує розмір визначеної Законом України „Про прокуратуру“ заробітної плати прокурорів, звужує зміст та обсяг прав прокурора на заробітну плату, яка визначена Законом України „Про прокуратуру“ і має забезпечувати гідний статусу життєвий рівень“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 30 серпня 2018 року № 246-3(I)/2018).

23. Татькова Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України. „Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що оспорювані положення Кодексу передбачають право сторони обвинувачення на апеляційне оскарження ухвали про відмову в наданні дозволу на затримання з метою приводу та позбавляють сторону захисту права на оскарження ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу. На думку автора клопотання, таке привілейоване становище сторони обвинувачення порівняно зі стороною захисту в контексті наявності права на апеляційне оскарження не узгоджується з конституційним принципом верховенства права, суперечить такій основній zasadі судочинства, як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, та порушує конституційне право на судовий захист, складовою якого є право на апеляційне оскарження справи“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату

Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 6 листопада 2018 року № 349-3(I)/2018).

24. *Поклонської Наталі Володимирівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII. На думку Суду, „автор клопотання стверджує, що застосування судами положень пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону порушує гарантоване Конституцією України його право на судовий захист, а також конституційні принципи рівності громадян у своїх правах та перед законом, оскільки зазначені норми обмежують підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення у реалізації права на оскарження повідомлення про підозру слідчого, прокурора „за ознакою часу“ внесення відомостей про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань, чим встановлюють різний обсяг процесуальних прав вказаних осіб залежно від певної дати. Зокрема, Поклонська Н.В. наголошує, що починаючи з 16 березня 2018 року (після введення в дію підпунктів 11–27, 45 пункту 7 § 1 розділу 4 Закону) під час кримінальних проваджень одні підозрювані мають право оскаржувати слідчому судді повідомлення слідчого, прокурора про підозру, а інші не мають такого права“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 13 листопада 2018 року № 358-3(I)/2018).*

25. *Тарпана Руслана Серафимовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 303, частини третьої статті 307, статті 309, частини четвертої статті 399 Кримінального процесуального кодексу України. „Автор клопотання стверджує, що названі положення статей 307, 309, 399 Кодексу суперечать пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, за яким однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Застосування цих положень Кодексу судами, на думку Тарпана Р.С., порушує його конституційне право на судовий захист“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 31 травня 2018 року № 182-1(II)/2018).*

26. *Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. Суд зазначив: „На думку автора клопотання, застосування частини другої статті 392 Кодексу судами позбавило його можливості оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою, що призвело до порушення принципу верховенства права, конституційного права на свободу та особисту недоторканність, права на захист у суді своїх порушених прав, права на апеляційний перегляд справи щодо міри запобіжного заходу (статті 8, 29, 55, пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України)“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 7 червня 2018 року № 190-1(II)/2018; Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України про відмову від розгляду справи на розсуд Великої палати Конституційного Суду України від 17 грудня 2018 року № 6-уп(II)/2018).*

27. *Коптіліна Григорія Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та*

інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII. Як зазначив Суд, „автор клопотання стверджує, що застосування судами пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону порушує гарантоване частиною першою статті 55 Конституції України його право на судовий захист, а також конституційні принципи рівності громадян у своїх правах та перед законом (стаття 21, частина перша статті 24 Основного Закону України), оскільки запроваджена цим пунктом „певна диференціація громадян України за часовим принципом“ впливає „на об'єм та зміст їх прав у кримінальному процесі“. Зокрема, Коптілін Г.М. наголошує, що, починаючи із 16 березня 2018 року (після введення в дію змін, запроваджених підпунктами 11–27, 45 пункту 7 § 1 розділу 4 Закону), під час кримінальних проваджень одні підозрювані мають право оскаржувати слідчому судді повідомлення слідчого, прокурора про підозру, а інші – не мають такого права“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 7 червня 2018 року № 259-1(II)/2018).

28. Мельничук Надії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні“. Суд вважає, що, на думку автора, «оспорюване положення Закону № 1166 не лише не узгоджується „з конституційними вимогами про недопустимість зниження або скасування змісту чи обсягу наявних прав суддів на одержання вихідної допомоги, як одного з елементів інституту відставки судді, а й ведуть до зниження конституційних гарантій їх незалежності, а тому суперечать частині першій статті 8, частині третій статті 22, частині першій статті 126 Основного Закону України“. Запроваджені положенням підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону № 1166 „законодавчі зміни суперечать меті встановлення конституційної гарантії матеріального забезпечення суддів як елемента їх незалежності, не відповідають принципу єдиного статусу всіх суддів України, принципу рівності усіх перед законом, оскільки запроваджують різницю між судьями, які пішли у відставку до 01.04.2014 і після 30.09.2016, а тому не відповідають статті 21, частині першій, другій статті 24 Конституції України“. Обґрунтовуючи зміст і вимоги конституційної скарги, Мельничук Н.М. наголошує, що зазначені законодавчі зміни не тільки звузили зміст та обсяг існуючих прав суддів, але й закріпили нерівне становище суддів, які добросовісно виконували протягом багатьох років однакову роботу, в частині виплати вихідної допомоги“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 13 вересня 2018 року № 279-1(II)/2018).

29. Приватного підприємства „ОККО-Нафтопродукт“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців вісімдесять третього, вісімдесять четвертого пункту 5, абзацу п'ятого пункту 53, абзацу сьомого пункту 54, абзацу четвертого пункту 55, абзаців дванадцятого, тринадцятого, двадцять п'ятого пункту 56, абзацу четвертого пункту 58 розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ від 28 грудня 2014 року № 71–VIII. За висновком Суду, „стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Закону, автор клопотання вказує на порушення таких складових принципу верховенства права, як юридична визначеність, передбачуваність, легітимність очікувань, а також на запровадження подвійного оподаткування – „обкладення одним і тим самим податком однієї бази оподаткування“. На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, таке правове регулювання призводить до порушення конституційного принципу рівності усіх суб'єктів права власності перед законом та до надмірних, „необґрунтованих податкових витрат при здійсненні господарської діяльності“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного

Суду України про відкриття конституційного провадження від 4 жовтня 2018 року № 316-1(II)/2018).

30. Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 307, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України. Як констатував Суд, „суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що оспорюваними положеннями Кодексу обмежено його право на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, що постановляється за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Кодексом передбачено, що ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру (частина третя статті 307); скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді (частина третя статті 309)... На думку автора клопотання, вказані положення Кодексу не відповідають Конституції України, оскільки порушують гарантоване нею право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55), а також суперечать пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, згідно з яким „основними засадами судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 26 квітня 2018 року № 162-2(II)/2018).

31. Костоглодова Ігоря Дмитровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. Суд зазначив: „Автор клопотання стверджує, що оспорюваним положенням Кодексу фактично встановлено презумпцію, за якою наявність підозри у вчиненні окремих злочинів обумовлює виключну необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без права на обрання іншого запобіжного заходу. На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, такий підхід є дискримінаційним, оскільки ставить осіб у нерівні умови порівняно з тими особами, які підозрюються або обвинувачуються у скоєнні інших злочинів аналогічного ступеня тяжкості. Враховуючи зазначене, Костоглодов І.Д. вважає, що Верховна Рада України, прийнявши Закон України „Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини“ від 7 жовтня 2014 року № 1689–VII, яким було внесено зміни до статті 176 Кодексу, звузила обсяг права підозрюваних та обвинувачених осіб бути звільненим під час провадження, чим порушила частину другу статті 3, частини першу, другу статті 8, частину третю статті 22, частину першу статті 24, частини першу, другу статті 29, частини першу, другу статті 62 Конституції України“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 20 липня 2018 року № 225-2(II)/2018).

32. Товариства з обмеженою відповідальністю „Теодора“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства

України та інших законодавчих актів від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII. „На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, пункт 4 § 2 „Прикінцеві положення“ розділу 4 Закону „ставить у нерівне (дискримінаційне) становище осіб, щодо яких були застосовані заходи кримінально-правового характеру у межах кримінального провадження, яке триває роками (у даному випадку з 2014 року) та у межах якого не було встановлено підозрюваних у вчиненні будь-якого правопорушення осіб“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 10 вересня 2018 року № 270-2(II)/2018).

33. Мироненка Станіслава Станіславовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу третього пункту 9 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2015 рік“, пункту 11 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2016 рік“. За висновком Суду, „Мироненко С.С. вважає, що оспорювані положення Закону № 80, Закону № 928, Постанови та додатка 3 до неї суперечать вимогам статей 1, 3, 6, частини першої статті 8, частини третьої статті 22, частини четвертої статті 43, частини другої статті 131¹ Конституції України, оскільки внаслідок їх застосування у рішенні Верховного Суду від 30 травня 2018 року – остаточному судовому рішенні, прийнятому у справі автора клопотання, – зазнали порушень такі гарантовані Конституцією України права, як право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (частина четверта статті 43 Конституції України), та „право на недопущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів“ (частина третя статті 22 Конституції України“). Також „Суб'єкт права на конституційну скаргу зауважує, що надання Законом № 80 та Законом № 928 повноважень Кабінету Міністрів України вирішувати своїми актами питання, які мають врегульовуватися лише законами України, а саме визначення порядку та розмірів заробітної плати прокурорів, порушує засади поділу державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову, не відповідає принципу правової визначеності як елементу принципу верховенства права та гарантіям незалежності прокурорів, а також створює загрозу для функціонування системи прокуратури в цілому“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 28 вересня 2018 року № 308-2(II)/2018).

34. Карякіна Едуарда Сергійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 79 Закону України „Про банки і банківську діяльність“. „Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування оспорюваного положення Закону в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові Верховного Суду України від 24 жовтня 2017 року – порушено гарантоване кожному статтею 55 Конституції України право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб“ (Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 18 вересня 2018 року № 288-3(II)/2018).

35. Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України „Про виконавче провадження“. Суд констатував: „Як зазначає Хліпальська В.В., відповідно до положень частини другої статті 26 Закону при примусовому виконанні ухваленого на її користь судового рішення, яким зобов'язано державний орган дати відповідь на письмовий запит про надання інформації, вона мала сплатити авансовий внесок у розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати. Хліпальська В.В. стверджує, що „через свій незадовільний майновий стан так і не змогла реалізувати свого права на примусове виконання судового рішення“, оскільки на підставі названих положень Закону державний виконавець „відмовив у відкритті виконавчого провадження“, а суди всіх інстанцій, посилаючись на

ці ж положення, не визнали такої відмови протиправною та не захистили її права“. Автор клопотання також вважає, що „положеннями частини другої статті 26 Закону встановлено „нерівні умови відкриття виконавчого провадження: сприятливі для державних органів (не сплачують авансового внеску) і обтяжливі для звичайного громадянина (за винятком окремих пільгових категорій осіб)“. На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, такі законодавчі недоліки можливо усунути шляхом внесення змін до оспорюваних положень Закону, наприклад, за рахунок включення норм, аналогічних тим, що містяться у статті 133 Кодексу адміністративного судочинства України та статті 8 Закону України „Про судовий збір“ і „передбачають врахування майнового стану сторони при сплаті судового збору (наданні пільг зі сплати або звільнення від сплати)“.

Хліпальська В.В. підсумовує, що „процес відновлення порушеного права громадянина повинен забезпечуватися державою“, особливо у випадку, „коли боржником, який не виконав судового рішення, є державний орган, а стягувачем, чії права порушено, – малозабезпечена особа“. Зрештою, на її думку, „внаслідок застосування положень частини другої статті 26 Закону в остаточному судовому рішенні у його справі – ухвалі Верховного Суду від 4 липня 2018 року – зазнали порушення його права „на примусове виконання остаточного судового рішення, винесеного на його користь національними судами України“ і „на недопущення дискримінації за майновим станом“, тому ці положення слід перевірити на відповідність статті 3, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині другій статті 24, статтям 48, 56, частинам першій, другій статті 129¹ Конституції України“ (Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 29 жовтня 2018 року № 343-3(II)/2018).

36. Акціонерного товариства Комерційний банк „Приватбанк“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, четвертої статті 52 Закону України „Про банки і банківську діяльність“, частини шостої статті 346 Кодексу адміністративного судочинства України. Суд зазначив: „Товариство вважає, що положення частини третьої статті 52 Закону не відповідають частині другій статті 19 Конституції України. На переконання автора клопотання, положення частини четвертої статті 52 Закону „в частині, що не забезпечують на практиці обмеження права осіб, пов'язаних з банком, оскаржувати в судовому порядку рішення про визначення таких осіб пов'язаними з банком“ не відповідають частинам першій, сьомій статті 41 Конституції України „в частині позитивного обов'язку держави“, який, як вбачається з конституційної скарги, полягає у забезпеченні захисту майнових прав і інтересів вкладників банку та стабільності банківської системи держави. Товариство також вважає, що вказані положення Закону у взаємозв'язку з положеннями статті 77 Кодексу щодо принципів доказування „в частині застосування до Національного банку України, банків та пов'язаних із банками осіб“ суперечать „статті 41 Конституції України у її взаємозв'язку з принципами рівності всіх суб'єктів права власності перед законом, захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання та соціальної спрямованості економіки, встановленими частиною четвертою статті 13 Конституції України, а також міжнародним документам і практиці Європейського суду з прав людини“, та акцентує, що „відсутність обмеження права пов'язаних з банком осіб оскаржувати рішення Національного банку України про визначення таких осіб, пов'язаними з банком, в загальному порядку адміністративного судочинства становить дискримінацію всіх інших клієнтів і вкладників такого банку, які нестимуть більший майновий та процедурний тягар у випадку неплатоспроможності банку чи виведення такого банку з ринку“.

Крім того, „автор клопотання, стверджуючи про невідповідність частинам першій та другій статті 55 Конституції України „у взаємозв'язку з

частиною другою статті 19 Конституції України“ положень частини четвертої статті 52 Закону, вказує на їх правову невизначеність, яка, на його думку, стосується „встановлення меж (обмежень) розгляду адміністративним судом справ за позовом про оскарження рішення Національного банку України про визначення особи пов'язаною з банком“ та вважає, що оспорювані положення Закону „надають суду повноваження самостійно встановлювати підставність прийняття Національним банком рішення про визначення особи пов'язаною з банком особою“, „спричиняють перебирання виключних функцій і повноважень Національного банку іншим державним органом – судом“, „зумовлюють неправильне тлумачення національними судами меж повноважень суду під час розгляду справ про оскарження рішення Національного банку України про визначення особи пов'язаною з банком особою, що призводить до порушення права на судовий захист“.

Порушуючи питання про невідповідність частині першій статті 55 Конституції України положення частини шостої статті 346 Кодексу, автор клопотання вказує на те, що „Касаційний адміністративний суд розуміє це положення як таке, що робить здійснення повноважень Великої Палати Верховного Суду залежним від доброї волі касаційних судів“, тоді як оспорюваним положенням Кодексу передбачено „безумовну передачу справи до Великої Палати у всіх випадках, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції“. На думку Товариства, „відсутність механізму оскарження відмови касаційного адміністративного суду у передачі справи на розгляд Великої палати у випадку, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції, порушує саму сутність права на судовий захист“, гарантованого частиною першою статті 55 Конституції України“(Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 11 грудня 2018 року № 379-3(II)/2018).

37. Голяшкіна Олега Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ у цілому та положень частини п'ятої статті 83, підпункту „а“ пункту 11 частини четвертої статті 85, частини першої статті 86, частини третьої статті 88, пункту 6 частини першої статті 93, частини сьомої статті 101 цього закону. „На думку автора клопотання, оспорювані положення Закону суперечать положенням статті 8, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 32, частинам першій, другій статті 55, частині першій статті 64, пункту 14 частини першої статті 92, підпункту 4 пункту 16¹ розділу XV „Перехідні положення“ Конституції України, оскільки надають Вищій кваліфікаційній комісії суддів України повноваження регламентувати питання порядку проведення кваліфікаційного оцінювання, які мають бути врегульовані виключно законом, обмежують право близьких осіб і членів сім'ї судді на приватне й особисте життя та містять суто формальні підстави для судового оскарження рішення цієї комісії... У конституційній скарзі Голяшкін О.В. також порушує питання про визнання Закону в цілому таким, що не відповідає вимогам частини другої статті 8 Конституції України“(Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відкриття конституційного провадження від 19 грудня 2018 року № 385-3(II)/2018).

2.1.3.4. У 2018 році Конституційним Судом України за конституційними скаргами остаточно постановлено 305 ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження¹.

При цьому колегії суддів та сенати найчастіше відмовляли у відкритті конституційного провадження з підстав неприйнятності конституційної скарги (пункт 4 частини першої статті 62 Закону). Про це зазначено у 278 ухвалях колегій суддів та 18 ухвалях сенатів. З них про неприйнятність конституційної скарги у зв'язку з недотриманням вимог частини другої статті 55 Закону, а саме пункту 6 (не наведено обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням порушеного права людини, гарантованого Конституцією України), зазначено у 224 ухвалях колегій суддів і в 18 ухвалях сенатів; пункту 1 (не вказані відомості про суб'єкта права на конституційну скаргу) – в 1 ухвалі Колегії суддів; пункту 3 (не зазначено короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України) – у 6 ухвалях колегій суддів; пункту 5 (не вказано конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України) – у 33 ухвалях колегій суддів; пункту 7 (не зазначено відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів) – у 47 ухвалях колегій суддів та в 1 ухвалі Сенату; пункту 8 (не зазначено перелік документів і матеріалів, що додаються) – у 26 ухвалях колегій суддів; абзацу десятого (не надано копію судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, засвідчену в установленому порядку судом, що його ухвалив) – у 3 ухвалях колегій суддів.

Про неприйнятність конституційної скарги у зв'язку з тим, що її зміст і вимоги є очевидно необґрунтованими (частина четверта статті 77 Закону), вказано у 32 ухвалях колегій суддів і в 11 ухвалях сенатів.

Про неприйнятність конституційної скарги у зв'язку з наявним зловживанням правом на подання скарги (частина четверта статті 77 Закону) вказано в 1 ухвалі Колегії суддів.

Про недотримання авторами конституційних скарг вимог Закону щодо вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту (пункт 1 частини першої статті 77) зазначено у 4 ухвалях колегій суддів.

Про порушення строку подання конституційної скарги зазначено у 38 ухвалях колегій суддів, а саме: про недотримання вимог, передбачених пунктом 2 частини першої статті 77 Закону (сплив трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення) – у 32 ухвалях колегій суддів; передбачених абзацом четвертим пункту 3 розділу III „Прикінцеві

¹ З остаточно постановлених ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження: колегіями суддів Першого сенату – 153, колегіями суддів Другого сенату – 135, Першим сенатом – 5, Другим сенатом – 12.

положення“ Закону (сплив трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням у період з 30 вересня 2016 року до набрання чинності Законом) – у 4 ухвалях колегій суддів; передбачених абзацом першим пункту 3 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону (конституційну скаргу може бути подано, якщо остаточне судове рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30 вересня 2016 року) – у 2 ухвалях колегій суддів.

Про те, що оспорювана норма закону України не була застосована в остаточному судовому рішенні (всупереч вимозі частини першої статті 55 Закону) зазначено у 17 ухвалях колегій суддів.

Про неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційних скаргах, як підставу для відмови у відкритті провадження у справі (пункт 2 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 52 ухвалях колегій суддів та 5 ухвалях сенатів.

Про втрату чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, як підставу для відмови у відкритті провадження у справі (пункт 5 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 32 ухвалях колегій суддів та 3 ухвалях сенатів.

Про наявність рішення Суду щодо того самого предмета конституційної скарги як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 6 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 2 ухвалях колегій суддів.

Про звернення до Суду неналежним суб'єктом як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 1 частини першої статті 62 Закону) зазначено в 13 ухвалях колегій суддів.

2.2. Інформаційно-аналітичний огляд рішень, ухвалених Конституційним Судом України у 2018 році

– Рішення від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) (суддя-доповідач у справі – Олександр Касмінін). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Запорожця М.П., Мельника М.І., Сліденка І.Д.).

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, яким передбачено, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного

довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року, – у частині такого перевищення, а також пенсій з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі пенсії підлягають оподаткуванню чи не оподатковуються в країні їх виплати.

У Рішенні зазначено, що:

– конституційні приписи, передбачені статтями 1, 3, 8, 21, частиною першою статті 24, статтею 46 Основного Закону України, забезпечують реалізацію прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на пенсійне забезпечення, правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у сфері пенсійного забезпечення, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки вчинених ними дій і бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях стосовно того, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізовано в повному обсязі;

– у сфері пенсійного забезпечення справедливим має визнаватися такий підхід законодавця, за якого забезпечується пропорційне співвідношення між страховими внесками та призначеним розміром пенсійних виплат, а застрахована особа може безперешкодно реалізувати своє право на пенсію у повному обсязі. У законодавстві про пенсійне забезпечення в Україні таке співвідношення досягається встановленням залежності розміру пенсії від тривалості страхового стажу та розміру заробітної плати (доходу) застрахованої особи. Саме тому запровадження її оподаткування, починаючи з певного її розміру, на думку Конституційного Суду України, порушує справедливий підхід до встановлення пенсії, оскільки призводить до зменшення її фактичного розміру, який встановлюється з урахуванням співвідношення між тривалістю страхового стажу та розміром заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

– принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини.

Оподаткування пенсій, починаючи від певної суми (більше десяти розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у розрахунку на місяць), є порушенням конституційного принципу рівності за ознакою майнового стану.

Конституційний Суд України вважає, що правове регулювання у сфері оподаткування пенсій певних категорій осіб спотворює сутність обов'язку держави щодо гарантування права застрахованих осіб на пенсію, оскільки не узгоджується з принципом рівності, а також з обумовленою ним вимогою збалансування прав та обов'язків. Застосований законодавцем підхід до визначення категорій (груп) пенсіонерів, пенсії яких підлягають оподаткуванню, свідчить про порушення такого принципу.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на пенсійне забезпечення є складовою конституційного права на соціальний захист громадян, яке згідно з частиною другою статті 46 Конституції України гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням і не є заробітком громадян або іншим доходом, пов'язаним з будь-яким видом діяльності.

Запроваджуючи оподаткування пенсій, законодавець вніс зміни до пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, відповідно до яких пенсія включається до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку. Згідно з вказаним пунктом до такого доходу також включаються: доходи у вигляді заробітної плати; суми винагород та інших виплат, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору; дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду; дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна у межах, що оподатковується згідно з розділом IV „Податок

на доходи фізичних осіб“ Податкового кодексу України, та інше. З наведеного вбачається, що законодавець прирівнює пенсію до різних видів доходів громадян, однак аналіз відповідних конституційних приписів, положень законодавства про пенсійне забезпечення в Україні дає підстави для висновку, що пенсія – це не дохід, а один із видів соціальних виплат у розумінні статті 46 Конституції України.

Конституційний Суд України також констатував, що після запровадження у законодавстві України з 1 липня 2014 року оподаткування пенсій упродовж двох років Верховна Рада України тричі вносила зміни. За таких обставин особи, які мають право на пенсійні виплати, об'єктивно не могли бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях щодо стабільності правового регулювання у цій сфері.

Отже, встановлення Верховною Радою України у законодавстві України оподаткування пенсій та зміни суми, з якої починається таке оподаткування, суперечить таким елементам конституційного принципу верховенства права, як правова визначеність, правова передбачуваність, правомірні очікування та справедливість.

– Рішення від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засади державної мовної політики“ (суддя-доповідач у справі – Ігор Сліденко). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Городовенка В.В., Гультая М.М., Запорожця М.П., Колісника В.П., Литвинова О.М., Мельника М.І., Мойсика В.Р., Саса С.В., Сліденка І.Д., Тупицького О.М., Шаптали Н.К.).

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України „Про засади державної мовної політики“ від 3 липня 2012 року № 5029–VI зі змінами.

У Рішенні зазначено, що:

– основною формою діяльності Верховної Ради України є її пленарні засідання – періодичні зібрання народних депутатів України під час сесії парламенту, які відбуваються за встановленою процедурою, у визначений час та у визначеному місці. На пленарних засіданнях Верховна Рада України розглядає питання та приймає відповідні рішення, що належить до її компетенції, шляхом особистого голосування народних депутатів України;

– однією зі стадій законодавчого процесу є внесення законопроекту до Верховної Ради України. Право законодавчої ініціативи відповідно до Конституції України мають Президент України, Кабінет Міністрів України та народні депутати України;

– суб'єкти законодавчої ініціативи можуть вносити проекти, що стосуються будь-якого питання, крім тих законопроектів, подавати які мають право спеціально уповноважені Конституцією України суб'єкти законодавчої ініціативи (проект закону про Державний бюджет України, законопроект про внесення змін до Конституції України тощо);

– проекти, внесені на розгляд Верховної Ради України та визначені як невідкладні, розглядаються парламентом позачергово. Це означає, що невідкладні проекти повинні бути терміново включені до порядку денного й розглядатися у пріоритетному порядку на всіх стадіях законодавчого процесу. Такий розгляд не означає зміни процедури розгляду законопроектів, визначеної в Конституції України, а є пріоритетним щодо відповідного законопроекту;

– процедура розгляду проекту закону реалізується шляхом його внесення до парламенту, а на певних стадіях законодавчого процесу – шляхом внесення пропозицій до нього;

– реалізація права законодавчої ініціативи передбачає не лише внесення проектів законів, інших актів до парламенту, а й обов'язковий розгляд законодавчих ініціатив відповідних суб'єктів;

– закони та інші акти Верховної Ради України приймаються лише на її пленарному засіданні. Процес розгляду законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України – це обговорення законопроекту та голосування щодо нього. Крім того, обговорюються пропозиції до проекту закону. Обов'язковою умовою прийняття рішень парламентом є особиста участь народного депутата України у голосуванні, що є проявом його особистого волевиявлення і не залежить від виду та способу голосування;

– особисте голосування народного депутата України означає його безпосереднє волевиявлення з питань, які розглядаються парламентом. Незалежно від способу ухвалення рішень парламентом особисте голосування народного депутата України передбачає його особисту участь у процесі голосування та дотримання ним встановлених Конституцією України вимог щодо розпорядження народним депутатом України лише своїм правом голосу, заборони його делегувати, а також заборони примусу до передачі цього права. Недотримання вказаних вимог суперечить природі представницького мандата народного депутата України, який є представником Українського народу у Верховній Раді України, і принципу рівності статусу народних депутатів України;

Процедура розгляду та ухвалення парламентом законопроектів, розгляд пропозицій до законопроектів повинні ґрунтуватися на принципах, визначених Конституцією України. Недотримання цих принципів або нехтування ними порушує демократичні вимоги щодо конституційної процедури розгляду та ухвалення законопроектів, а також ставить під сумнів легітимність прийнятих законів.

Конституційний Суд України зазначив, що процедура розгляду та ухвалення Закону України „Про засади державної мовної політики“ відбулася за сукупної дії таких обставин:

– відсутність підготовленого до другого читання проекту Закону № 9073 у виді порівняльної таблиці, а також висновку комітету щодо нього під час його розгляду та ухвалення;

– включення проекту Закону № 9073 до порядку денного пленарного засідання Верховної Ради України без зазначення його повної назви, реєстраційного номера, редакції та ініціаторів внесення;

– відсутність обговорення проекту Закону № 9073 у другому читанні;

– позбавлення народних депутатів України права на розгляд Верховною Радою України поданих ними поправок та пропозицій до проекту Закону № 9073;

– перебування народних депутатів України під час ухвалення проекту Закону № 9073 в місцях, які унеможливають особисте голосування;

– блокування народними депутатами України виступаючих, фізичне перешкоджання голосуванню під час ухвалення проекту Закону № 9073 у залі засідань Верховної Ради України, що завадило народним депутатам України особисто голосувати;

– голосування одних народних депутатів України картками інших, які знаходилися в залі засідань Верховної Ради України під час голосування за проект Закону № 9073; голосування одних народних депутатів України картками інших, які не знаходились у залі засідань Верховної Ради України під час голосування за проект Закону № 9073.

На думку Конституційного Суду України, сукупність наведених обставин вказує на те, що Верховна Рада України порушила процедуру розгляду та ухвалення проекту Закону № 9073, визначену положеннями частини третьої статті 84, частини першої статті 93 Основного Закону України, що також ставить під сумнів дотримання вимог, передбачених статтею 91 Конституції України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення проекту Закону № 9073 під час його прийняття в цілому на вечірньому пленарному засіданні Верховної Ради України 3 липня 2012 року мали

системний характер та істотно вплинули на остаточний результат прийняття Закону. Викладене стало підставою для визнання Закону України „Про засади державної мовної політики“ неконституційним згідно з частиною першою статті 152 Конституції України.

У Рішенні Конституційний Суд України також зазначив, що суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неконституційність Закону України „Про засади державної мовної політики“ не тільки порушенням конституційної процедури його розгляду та ухвалення, а й невідповідністю Конституції України змісту Закону.

Однак дотримання встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності законами є однією з умов легітимності законодавчого процесу, у випадку її порушення конституційному контролю підлягає не зміст закону, а встановлена Конституцією України процедура його розгляду та ухвалення.

– Рішення від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (суддя-доповідач у справі – Олександр Литвинов). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Мельника М.І., Сліденка І.Д.).

Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою „слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України“.

У Рішенні Конституційний Суд України вказав, що:

– право людини на повагу до її гідності, як і її право на життя, є невід'ємним, невідчужуваним, непорушним та підлягає безумовному захисту з боку держави;

– у статтях 27, 28 Конституції України інституціалізовано не лише негативний обов'язок держави утримуватися від діянь, які посягали б на права людини на життя та повагу до її гідності, а й позитивний обов'язок держави, який полягає, зокрема, в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод; гарантуванні порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушень конституційних прав людини; забезпеченні невідворотності відповідальності за порушення конституційних прав людини;

– позитивний обов'язок держави стосовно впровадження належної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поведіння, у тому числі й щодо осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі під повним контролем держави. Ефективність такого розслідування вимірюється його повнотою, всебічністю, оперативністю, незалежністю тощо. Незалежність розслідування порушень прав людини на життя та повагу до її гідності у місцях позбавлення волі означає, зокрема, те, що з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної (ієрархічної) незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування таких порушень. У цьому аспекті не може бути досягнуто незалежності розслідування, якщо компетентний державний орган (його службові особи) інституційно залежить від органу (його службових осіб), якому підпорядковано систему місць позбавлення волі та який несе відповідальність за її функціонування;

– держава повинна впроваджувати законодавство, яке забезпечувало б здійснення ефективного розслідування за заявами, повідомленнями про порушення конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності у місцях позбавлення волі компетентним державним органом (його службовими особами), що не перебуває в інституційній або ієрархічній залежності від державного органу (його службових осіб), якому підпорядковано систему місць позбавлення волі та який несе відповідальність за її функціонування.

Конституційний Суд України наголосив, що позитивний обов'язок держави стосовно створення ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поведіння, у тому числі щодо осіб, які перебувають, зокрема, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах під повним контролем держави. Таке розслідування має бути, у тому числі, незалежним, тобто з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної або ієрархічної незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України. Незалежність розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності не може бути досягнута, якщо компетентний державний орган належить до пенітенціарної системи, а його службові особи перебувають в ієрархічній залежності від вищих посадових осіб цієї системи.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що ієрархічне підпорядкування слідчих органів Державної кримінально-виконавчої служби України вищим посадовим особам Міністерства юстиції України не здатне забезпечити дотримання конституційних вимог щодо незалежності офіційного розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах. Така ієрархічна залежність нівелює процесуальні гарантії незалежності слідчого, тобто він буде певним чином упередженим під час здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах.

Уповноваження слідчих органів Міністерства юстиції України здійснювати досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України, уможливило зловживання з боку працівників пенітенціарних установ, неналежне поведіння з особами, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, а також приховування таких зловживань та інших протиправних посягань відповідними службовими (посадовими) особами Міністерства юстиції України, у тому числі за повідомленнями, заявами і скаргами потерпілих осіб. Тобто віднесення до компетенції органів Міністерства здійснення досудового розслідування, слідчі яких уповноважені розслідувати будь-які злочини, вчинені на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України, сприяє виникненню умов, що перешкоджатимуть притягненню до кримінальної відповідальності працівників Державної кримінально-виконавчої служби України, які можуть бути причетними до вчинення злочинів проти життя, здоров'я та гідності осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі.

Встановлена частиною шостою статті 216 Кримінального процесуального кодексу України підслідність злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України, у взаємозв'язку з відповідним нормативним регулюванням щодо функціонування слідчих органів Державної кримінально-виконавчої служби України не здатна забезпечити здійснення ефективного розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності, що унеможливило виконання державою її головного конституційного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

– Рішення від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про всеукраїнський референдум“ (судді-співдоповідачі у справі – Михайло Гультай, Василь Лемак). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Гультая М.М., Колісника В.П., Литвинова О.М., Мельника М.І., Саса С.В., Сліденка І.Д.).

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами. Зазначений закон визнаний неконституційним як через порушення процедури його розгляду та ухвалення, так і з огляду на його зміст.

Конституційний Суд України наголосив, що Верховна Рада України, здійснюючи законодавче регулювання суспільних відносин, зобов'язана забезпечити верховенство Конституції України.

Також було визначено, що вимога стосовно дотримання конституційної процедури міститься у частині першій статті 152 Конституції України, відповідно до якої „закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності“. Конституційний Суд України враховує необхідність особливо ретельної перевірки дотримання конституційної процедури розгляду, ухвалення акта або набрання ним чинності, що впливає на оцінку його відповідності Конституції України (конституційності) в цілому.

Конституційний Суд України зазначив, що Законопроект № 6278 не було розглянуто на засіданні відповідного комітету Верховної Ради України та не було обговорено на пленарному засіданні Верховної Ради України перед голосуванням за нього.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Верховна Рада України не дотримала встановленої конституційної процедури розгляду і ухвалення Закону № 5475, про що свідчить те, що Законопроект № 6278 не було розглянуто на засіданні відповідного комітету Верховної Ради України, а також те, що частиною народних депутатів України було порушено вимогу щодо особистого голосування.

У Рішенні звертається увага на порушення конституційної процедури розгляду й ухвалення Закону України „Про всеукраїнський референдум“, які мали системний характер та істотно вплинули на остаточний результат його прийняття. Наголошено, що ухвалення актів Верховної Ради України на її пленарних засіданнях має здійснюватися виключно шляхом особистого голосування народними депутатами України. Ця конституційна вимога впливає також із тексту присяги народного депутата України та обумовлена представницькою природою депутатського мандата.

Системний, грубий характер порушення конституційної процедури розгляду й ухвалення нормативного акта, а також істотний вплив цього порушення на остаточний результат його ухвалення є підставою для визнання цього акта неконституційним.

Конституційний Суд України зазначає, що порушення конституційної процедури розгляду й ухвалення Закону України „Про всеукраїнський референдум“, а також істотний вплив цього порушення на остаточний результат його ухвалення є підставою для визнання цього акта неконституційним. Однак, зважаючи на мету цього закону, Конституційний Суд України дійшов висновку щодо потреби його перевірки на відповідність Конституції України також із огляду на його зміст.

У Рішенні також наголошується, що Верховна Рада України на рівні звичайного закону врегулювала ті відносини, що є предметом регулювання Конституції України.

Намір законодавця, втілений у Законі України „Про всеукраїнський референдум“, а також обрані ним законодавчі засоби не узгоджуються з Конституцією України.

Конституційний Суд України вказав, що конституційні процедури внесення змін до Конституції України передбачають обов'язкову участь у цьому процесі парламенту. Законопроект про внесення змін до розділів I, III і XIII Конституції України має бути затверджено на всеукраїнському референдумі, однак такий референдум призначає Президент України лише після того, як законопроект було ухвалено щонайменше двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Конституція України не передбачає іншого порядку внесення змін до Конституції України.

Конституційний Суд України наголосив, що положення розділу XIII „Внесення змін до Конституції України“ Конституції України підлягають особливому захисту з огляду на їх значення для гарантування верховенства та стабільності Конституції України.

Ухваливши Закон України „Про всеукраїнський референдум“, Верховна Рада України сформувала законодавчі механізми безпосереднього здійснення народом влади за межами порядку, передбаченого Конституцією України, внаслідок чого було порушено конституційний принцип поділу влади.

У Рішенні зазначено, що повноваження щодо перевірки на конституційність питань, які виносяться на всеукраїнський референдум, Законом України „Про всеукраїнський референдум“ покладено на Центральну виборчу комісію, що істотно обмежує повноваження Конституційного Суду України щодо здійснення ним превентивного конституційного контролю, передбаченого Конституцією України, що ставить під загрозу права і свободи людини і громадянина, незалежність і територіальну цілісність України.

– Рішення від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (суддя-доповідач у справі – Олександр Литвинов). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Касмініна О.В., Мельника М.І., Саса С.В., Сліденка І.Д.).

Конституційний Суд України дійшов висновку, що:

– підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, якими скасовано та обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“, не суперечать Конституції України, у тому числі приписам її частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 46;

– підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 не відповідає частині першій статті 8 Конституції України.

Конституційний Суд України зазначив, що:

– надання ветеранам праці та особам, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“, певних пільг зумовлено не втратою ними працездатності, безробіттям, відсутністю достатніх засобів для існування, тобто тими соціальними ризиками, про які йдеться у частині першій статті 46 Конституції України, а необхідністю визнання їх трудових заслуг у професійній діяльності, пов'язаних із багаторічною працею, чи „особливих трудових заслуг перед Батьківщиною“, а отже, забезпечення вказаних осіб пільгами є формою винагороди за їх трудові заслуги („особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“);

– існування пільг для окремих категорій громадян передбачено на конституційному рівні;

– надання окремих пільг громадянам є конституційно допустимим. Однак наявність у тексті Основного Закону України категорії „пільга“ не означає, що ця категорія є елементом конституційного статусу людини на відміну від основоположних прав і свобод людини та гарантій їх реалізації, які є необхідними для гідного існування та гармонійного розвитку людини;

– в кожному конкретному випадку має бути встановлено, чи пов'язані пільги з неможливістю особи мати заробіток, втратою такого заробітку або недостатнім рівнем життєвого забезпечення особи та непрацездатних членів її сім'ї, а також чи спрямовані вони на забезпечення достатніх умов життя, сумісних із людською гідністю.

Конституційний Суд України вважає, що пільги, скасовані й обмежені положеннями підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, є елементом спеціального юридичного статусу ветеранів праці та осіб, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“, формою винагороди за їх трудові заслуги („особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“) та надають їм особливі можливості юридичного характеру.

Ці пільги не пов'язані з соціальними ризиками, про які йдеться у частині першій статті 46 Конституції України, і не спрямовані на забезпечення мінімальних вимог існування в умовах, гідних людини, а мають характер преференцій, які надає держава ветеранам праці та особам, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“.

Верховна Рада України виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей держави та з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства має змогу запроваджувати, змінювати, скасовувати або поновлювати такі пільги, оскільки вони не мають фундаментального характеру, а отже, не можуть розглядатися як конституційні права, свободи та гарантії їх реалізації.

Конституційний Суд України наголосив, що заборона звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод, про яку йдеться у частині третій статті 22 Конституції України, стосується саме існуючих конституційних прав і свобод, а не медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг, зокрема скасованих і обмежених положеннями підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, для ветеранів праці та осіб, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“.

Скасування та обмеження на підставі Закону № 76 зазначених пільг для ветеранів праці та осіб, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“, жодним чином не мають наслідком скасування чи звуження змісту та обсягу їх існуючих конституційних прав і свобод, зокрема прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень, які закріплені у статтях 46, 48 Основного Закону України.

Дослідження положень, які згідно з підпунктом 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 були виключені з Закону № 3721 [Закон України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні“ від 16 грудня 1993 року № 3721–XII зі змінами], дає підстави для висновку, що до такого їх виключення держава гарантувала право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до досягнення пенсійного віку громадянам похилого віку, трудовий договір з якими розірвано з причин, які не залежали від їх волі та не були наслідком дій цих осіб. Негативними наслідками настання таких обставин є втрата цими особами заробітку або інших передбачених законодавством доходів як засобів для існування та неможливість на рівних умовах конкурувати на ринку праці через похилий вік цієї категорії осіб, що і зумовлювало потребу в їх захисті з боку держави.

Гарантування державою права на достроковий вихід на пенсію громадянам похилого віку було спрямоване на убезпечення цих громадян від такого соціального ризику, як безробіття з незалежних від них обставин, і забезпечення сприятливих умов для їх повноцінного та гідного життя у старості. Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на достроковий вихід на пенсію, яке мали громадяни похилого віку на підставі статті 21 Закону № 3721 до внесення змін Законом № 76, було гарантією ефективної реалізації конституційних прав громадян, закріплених у статтях 46, 48 Основного Закону України.

На думку Конституційного Суду України, особи розраховують на стабільність та усталеність юридичного регулювання, тому часті та непередбачувані зміни законодавства перешкоджають ефективній реалізації ними прав і свобод, а також підривають довіру до органів державної влади, їх посадових і службових осіб. Однак очікування осіб не можуть впливати на внесення змін до законів та інших нормативно-правових актів.

Принцип верховенства права передбачає внесення законодавчих змін із визначенням певного перехідного періоду (розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності), який дасть особам час для адаптації до нових обставин. Тривалість перехідного періоду при зміні правового регулювання суспільних відносин має визначати законодавець у кожній конкретній ситуації з урахуванням таких критеріїв: мети закону в межах правової системи і характеру суспільних відносин, що ним регулюються; кола осіб, до яких застосовуватиметься закон, і їх здатності підготуватися до набрання ним (його новими положеннями) чинності; інших важливих обставин, зокрема тих, що визначають час, необхідний для набрання чинності таким законом.

Закон № 76 від 28 грудня 2014 року був фактично ухвалений парламентом 29 грудня 2014 року (о 1 годині 24 хвилини 40 секунд) та оприлюднений 31 грудня 2014 року в газеті „Голос України“ (спеціальний випуск), що підтверджується загальнодоступними відомостями, розміщеними на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. До того ж підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 набрав чинності з 1 січня 2015 року.

Перехідний період між оприлюдненням Закону № 76 та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (менше одного дня) був явно недостатнім для того, щоб суб'єкти права змогли адаптуватися до законодавчих новел та скоригувати свої дії для реалізації права на достроковий вихід на пенсію. У такий спосіб парламент знівельював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність.

– Рішення від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (суддя-доповідач у справі – Ігор Сліденко) (до цього Рішення додається окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д.)

Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший – четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону № 76, частина третя статті 22, частина друга статті 24, частина сьома статті 30 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами, стаття 53 (крім її назви), стаття 60 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII суперечать статтям 3, 16 Конституції України.

У Рішенні вказано, що:

– обов'язок держави щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу зумовлює надання особливого статусу громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

– необхідність збереження генофонду Українського народу викликана, перш за все, незадовільною екологічною ситуацією, спричиненою, зокрема, Чорнобильською

катастрофою, наслідком якої стало погіршення стану здоров'я населення, демографічний занепад, зростання смертності потерпілого від Чорнобильської катастрофи населення, захворюваності дітей, підвищення рівня інвалідизації населення. Вкрай серйозними наслідками, породженими цією катастрофою, є також проблеми соціально-психологічного характеру у постраждалих від Чорнобильської катастрофи громадян;

– виконання державою обов'язку щодо збереження генофонду Українського народу потребує належного обсягу державних видатків, зокрема у сферу охорони здоров'я, соціального забезпечення та їх ефективного використання; підтримання у належному стані санітарного та епідеміологічного благополуччя населення, створення ефективних заходів щодо попередження захворювань, зниження ризиків для здоров'я людини, що пов'язані з радіоактивним забрудненням значної території та негативним впливом цього фактора на довкілля та громадян;

– встановлення у законах України пільг, компенсацій та гарантій громадянам України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, обумовлено виконанням державою свого конституційного обов'язку, передбаченого статтею 16 Основного Закону України, щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу. Такі пільги, компенсації та гарантії є особливою формою відшкодування завданої шкоди вказаній категорії громадян, а тому скасування чи обмеження цих пільг, компенсацій і гарантій без рівноцінної їх заміни свідчатиме про відступ держави від її конституційного обов'язку;

– скасування пільг, компенсацій та гарантій не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у статті 16 Основного Закону України, щодо осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України;

– положення статті 16 Основного Закону України зобов'язують державу нести відповідальність за впровадження системи заходів щодо розв'язання проблем, пов'язаних із забезпеченням захисту прав, інтересів, гарантій, наданих особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Також зазначається, що пільги, компенсації і гарантії, встановлені у Законі України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“, є особливою формою відшкодування завданої шкоди таким особам за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень.

Крім того, Конституційний Суд України зауважив, що рівень соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, має бути таким, щоб забезпечувати їм гідне життя, і не повинен залежати від майнового стану їх сімей.

Конституційний Суд України зазначив, що необхідність забезпечення належного рівня соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, зумовлена обмеженнями, ризиками, втратами, яких зазнали вони та члени їх сімей. В ухваленому на виконання статті 16 Конституції України Законі № 796 передбачено додаткові гарантії соціального захисту для вказаних осіб – комплекс заходів у вигляді пільг, компенсацій і гарантій. Фактично ці заходи є компенсацією особам, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень, а також основним засобом реалізації державою конституційного обов'язку щодо забезпечення соціального захисту таких осіб.

З огляду на це соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, має передбачати відшкодування шкоди, заподіяної їм життю, здоров'ю і майну внаслідок радіоактивного забруднення, та реалізовуватися шляхом надання їм відповідних пільг, компенсацій і гарантій. Вибір такого особливого порядку

відшкодування шкоди обумовлений надзвичайними масштабами катастрофи та її наслідків.

Рівень соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, має бути таким, щоб забезпечувати їм гідне життя, і не повинен залежати від майнового стану їх сімей. Обмеження чи скасування пільг для осіб, на яких поширюється дія Закону № 796, без відповідної рівноцінної їх заміни чи компенсації є порушенням зобов'язань держави щодо забезпечення соціального захисту цієї категорії осіб. У разі зміни правового регулювання набуті такими особами права на пільги, компенсації і гарантії повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації або запроваджені рівноцінні чи більш сприятливі умови соціального захисту.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що передбачені оспорюваними положеннями зміни до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“, які стосуються обмеження чи скасування пільг, компенсацій і гарантій, призвели до звуження прав осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зниження рівня їх соціального забезпечення та фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених статтею 16 Конституції України.

Конституційний Суд України також встановив, що з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення застосуванню підлягають статті 53 та 60 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ у редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

– Рішення від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України (суддя-доповідач у справі – Олександр Литвинов). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Лемака В.В., Мойсика В.Р., Сліденка І.Д.).

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України щодо права Міністерства фінансів України отримувати інформацію, що містить персональні дані.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що:

– втручання у конституційне право особи на приватне і сімейне життя шляхом збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди допускається, якщо воно передбачене законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Таке втручання вважатиметься законним у разі наявності підстави в національному законі, а також за умови, що такий закон відповідатиме принципу верховенства права, закріпленому в частині першій статті 8 Конституції України;

– конституційний принцип верховенства права вимагає законодавчого закріплення механізму запобігання свавільному втручанням органів публічної влади при здійсненні ними дискреційних повноважень у права і свободи особи;

– повноваження Міністерства фінансів України на безоплатне отримання інформації, що містить персональні дані, є дискреційними, а тому вкрай необхідно, щоб оспорювані положення Кодексу, які є підставою для здійснення відповідних повноважень

Міністерством, узгоджувалися з конституційним принципом верховенства права, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та заборона свавілля;

– Міністерство фінансів України може бути наділене повноваженнями щодо отримання та обробки інформації, що містить персональні дані, лише для досягнення легітимної мети. Проте через відсутність будь-яких меж дискреції, встановленої законом, щодо подальших дій з інформацією, яка містить персональні дані, унеможлиблюється навіть мінімальний захист суб'єкта персональних даних, не забезпечується передбачуваність застосування зазначених положень Бюджетного кодексу України.

На думку Конституційного Суду України, оспорюваними положеннями Бюджетного кодексу України не передбачено критеріїв визначення змісту та обсягу інформації, що містить персональні дані, категорій осіб як суб'єктів персональних даних, проміжків часу, яких мають стосуватися персональні дані, строків, порядку та умов їх зберігання, тобто чітко не встановлено меж повноважень Міністерства фінансів України як центрального органу виконавчої влади при здійсненні ним повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат, що унеможлиблює настання відповідальності держави за можливі зловживання.

Наведене дає Конституційному Суду України підстави стверджувати, що окремі положення абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України не відповідають критерію якості закону у розумінні частини другої статті 32 Конституції України, оскільки вони суперечать таким елементам принципу верховенства права, як юридична визначеність і заборона свавілля, що може призвести до порушення конституційного права кожного на приватне життя.

– Рішення від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України „Про звернення громадян“ (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними) (суддя-дповідач у справі – Микола Мельник)

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами, а саме:

– частини другої статті 8, за яким не розглядаються „звернення осіб, визнаних судом недієздатними“;

– другого речення частини четвертої статті 16 стосовно звернення зі скаргою в інтересах недієздатних осіб лише їх законними представниками.

Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходив з того, що при законодавчому регулюванні є недопустимим запровадження положень, відповідно до яких посадові або службові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування не розглядають будь-які звернення осіб лише з підстави їх визнання недієздатними згідно з рішенням суду.

Конституційний Суд України зазначив, що:

– психічний стан особи, визнаної судом недієздатною, може динамічно змінюватися, її звернення може не розглядатися тільки тоді, коли за результатами вивчення адресатом його змісту буде виявлено нездатність заявника усвідомлено викладати суть порушених питань і дотримуватися інших вимог до звернень громадян, закріплених у статтях 5 і 6 Закону України „Про звернення громадян“ (зазначення у зверненні прізвища, ім'я, по батькові, місця проживання, його підписання із вказівкою дати, оформлення мовою, прийнятною для сторін, тощо). Тобто підставою для того, щоб

органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи не розглядали відповідні звернення, може бути не визнання судом недієздатною фізичної особи, а недотримання такою особою передбачених цим законом вимог до змісту та форми звернень, які стосуються усіх;

– підставою для того, щоб органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи не розглядали відповідні звернення, може бути не визнання судом недієздатною фізичної особи, а недотримання такою особою передбачених Законом України „Про звернення громадян“ вимог до змісту та форми звернень, які стосуються усіх;

– повне, без винятку, обмеження права на звернення, що встановлене частиною другою статті 8 Закону України „Про звернення громадян“, позбавляє осіб, визнаних судом недієздатними, ефективного юридичного механізму, необхідного для реалізації ними конституційних прав і свобод, захисту та поновлення цих прав і свобод у разі порушення;

– повне позбавлення осіб, визнаних судом недієздатними, права на звернення не забезпечує розумного і пропорційного співвідношення між застосованим обмеженням цього конституційного права та переслідуваною метою недопущення перевантаження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб зазначених органів у демократичній правовій державі, якою є Україна, оскільки ці особи втрачають можливість реалізувати вказане конституційне право, у тому числі звертатися з питань щодо порушення своїх прав і свобод, їх захисту та поновлення до уповноважених законом органів і осіб;

– встановлений порядок подання скарги в інтересах недієздатних осіб, який виключає можливість подання такими особами скарги самостійно, не забезпечує реалізації недієздатними особами права на звернення, передбаченого статтею 40 Конституції України. Крім того, законодавче закріплення виключно представницького способу реалізації особами, визнаними судом недієздатними, права на звернення не усуває вказаного обмеження (фактично повної заборони) розгляду звернень таких осіб, оскільки реалізація та захист прав, свобод і законних інтересів людини, які забезпечуються шляхом звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів, не можуть завжди і повністю залежати від волі іншої людини.

Конституційний Суд України звернув увагу на те, що стаття 40 Конституції України не передбачає можливості обмеження права кожної людини на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. У зв'язку з цим визнання фізичної особи судом недієздатною не означає автоматичного позбавлення її правоздатності – здатності мати права та обов'язки у відповідних сферах правовідносин, у тому числі передбаченого статтею 40 Конституції України права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Конституційний Суд України наголосив, що законодавець має запровадити ефективні механізми реалізації та захисту прав, свобод та інтересів особи, визнаної судом недієздатною, у тому числі належного цій особі конституційного права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів.

На законодавчому рівні має існувати ефективна система правових норм, яка, з одного боку, забезпечуватиме реалізацію особами, визнаними судом недієздатними, права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, а з другого – надаватиме можливість таким органам та особам не розглядати очевидно беззмістовні звернення.

– *Рішення від 7 листопада 2018 року № 9-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо*

відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 7 розділу II Закону України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні“ (суддя-доповідач у справі – Станіслав Шевчук). (До цього Рішення додаються окремі думки суддів Конституційного Суду України Касмініна О.В., Саса С.В., Шевчука С.В.).

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення пункту 7 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII.

Конституційний Суд України зазначив, що:

– з метою виконання конституційного обов’язку щодо утвердження соціальних прав держава має не лише створити систему соціального захисту, а й забезпечити її належне функціонування. Ця система повинна гарантувати охорону, зокрема, сім’ї, дитинства, материнства і батьківства. Водночас у разі виникнення об’єктивної потреби дії держави щодо перерозподілу або зменшення соціальних видатків мають бути тимчасовими і повинні мати часові межі, потрібні для стабілізації та покращення фінансово-економічної ситуації;

– Верховна Рада України при формуванні соціальної політики відповідно до пункту 6 частини першої статті 92 Конституції України у законах самостійно визначає, зокрема, основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення, засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім’ї, охорони дитинства, материнства і батьківства та може збільшувати, зменшувати або перерозподіляти соціальні виплати й допомогу з урахуванням принципів пропорційності та соціальної справедливості;

– держава здійснює регулювання змісту та обсягу соціальних прав, встановлюючи обмеження щодо їх реалізації не лише в Конституції, а й у законах України. Законодавчі обмеження не можуть порушувати сутнісний зміст цих прав. Відповідно до частин першої, другої статті 24 Основного Закону України такі обмеження повинні мати недискримінаційний характер;

– зміни законодавства в соціальній сфері, складна фінансово-економічна ситуація, потреба в забезпеченні збалансованості Державного бюджету України не повинні призводити до порушення гідності людини, яка належить до фундаментальних цінностей, захищених Конституцією України, та становить основу системи конституційного захисту прав і свобод людини і громадянина. Обов’язковою складовою людської гідності є доступ людини до мінімальних соціальних благ, здатних забезпечити їй достатній і гідний життєвий рівень. Верховна Рада України, формуючи соціальну політику держави, повинна гарантувати ефективну реалізацію права на повагу до людської гідності, зокрема шляхом забезпечення пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги для осіб, які потребують соціального захисту;

– Верховна Рада України може встановлювати, модернізувати або поновлювати види державної допомоги сім’ям з дітьми, змінювати розмір цієї допомоги, механізми її нарахування та надання, оскільки вони не закріплені в Конституції України, а визначаються у законах відповідно до соціальної політики держави. Проте такі законодавчі зміни не можуть бути спрямовані на ухилення держави від її обов’язків, визначених, зокрема, у статтях 3, 24, 51 Основного Закону України.

У Рішенні також наголошено, що право громадян на соціальний захист є комплексним, його зміст визначають як Конституція, так і закони України. Згідно з частиною першою статті 46 Конституції України складовими права громадян на соціальний захист є право на забезпечення їх у разі: 1) повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; 2) втрати годувальника; 3) безробіття з незалежних від них обставин; 4) старості; 5) в інших випадках, передбачених законом. Складові

конституційного права громадян на соціальний захист, зазначені у пунктах 1–4 цього абзацу, не можуть бути скасовані законом.

Водночас інші складові права на соціальний захист, не конкретизовані в частині першій статті 46 Основного Закону України або в інших його статтях, визначає Верховна Рада України шляхом ухвалення законів, тому вона може змінити, скасувати або поновити їх при формуванні соціальної політики держави за умови дотримання конституційних норм та принципів.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога при народженні дитини та допомога при усиновленні дитини є видами державної допомоги у загальній системі соціального захисту населення. Ці виплати мають допоміжний та стимулюючий характер і надаються з метою забезпечення матеріальної підтримки сімей, у яких є діти, створення належних умов для утримання та виховання дітей, захисту їхніх інтересів відповідно до соціальної політики держави у цій сфері.

У зв'язку з тим, що допомога при народженні дитини, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та допомога при усиновленні дитини встановлені законом і конкретно не визначені в Конституції України як складові права на соціальний захист, гарантованого їй статтею 46, то Верховна Рада України має свободу дій щодо законодавчого регулювання порядку надання цих видів державної допомоги.

Оскільки допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога при народженні дитини та допомога при усиновленні дитини не передбачені в Конституції України, то на них не поширюються й визначені її статтею 22 гарантії щодо заборони скасування чи звуження змісту та обсягу прав, визначених, зокрема, у статтях 46, 48 Основного Закону України.

Уніфікація таких видів державної допомоги, як допомога при народженні дитини, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та допомога при усиновленні дитини не свідчить про те, що держава у такий спосіб ухилилася від обов'язку охороняти сім'ю, дитинство, материнство і батьківство; порушила принцип рівності та право кожного на повагу до його гідності, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї.

– Рішення від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 294, статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення (суддя-доповідач у справі – Олександр Тупицький)

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– положення частини першої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яким встановлено, що постанови про застосування стягнення, передбаченого статтею 32 цього кодексу, набирають законної сили з моменту їх винесення;

– положення статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яке передбачає, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення.

Конституційний Суд України зазначив, що:

– відповідно до принципу верховенства права держава має запровадити таку процедуру апеляційного перегляду справ, яка забезпечувала б ефективність права на судовий захист на цій стадії судового провадження, зокрема давала б можливість відновлювати порушені права і свободи та максимально запобігати негативним індивідуальним наслідкам можливої судової помилки;

– застосування адміністративного арешту пов'язане з тимчасовим обмеженням низки конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема гарантованого частиною першою статті 29 Основного Закону України права на свободу та особисту недоторканність;

– за змістом пункту 9 частини другої статті 129, частини першої статті 129¹ Конституції України у зв'язку з її пунктом 2 частини другої, частиною п'ятою статті 81, пунктами 3, 5 частини сьомої статті 126, пунктами 4, 5 частини першої статті 149¹ набрання судовим рішенням законної сили є юридичною подією, з настанням якої виникають, змінюються чи припиняються певні правовідносини, а таке рішення набуває нових властивостей. Основною з цих властивостей є обов'язковість – сутнісна ознака судового рішення як акта правосуддя;

– встановлене частиною першою статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення правило, за яким набрання законної сили постановою місцевого загального суду відбувається не раніше закінчення строку на її апеляційне оскарження, забезпечує юридичну визначеність і стабільність у суспільних правовідносинах, оскільки за частиною восьмою цієї статті така постанова може бути скасована чи змінена апеляційним судом. Порядок набуття обов'язковості постановою місцевого загального суду про застосування адміністративного арешту є законодавчим винятком із цього правила.

Порівняння процесуальних строків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення для реалізації права на апеляційне оскарження постанови суду у справі про адміністративне правопорушення, з тривалістю адміністративного арешту, встановленою статтею 32 Кодексу України про адміністративні правопорушення, дало Конституційному Суду України підстави для висновку, що набрання законної сили постановою місцевого загального суду про застосування адміністративного арешту з моменту її винесення та негайне звернення її до виконання можуть призвести до того, що піддана такому арешту особа відбуде його повністю ще до перегляду справи апеляційним судом. Отже, у випадку незаконного застосування адміністративного арешту неможливо буде ні запобігти негативним індивідуальним наслідкам такої судової помилки, ні відновити в судовому порядку порушене право на свободу та особисту недоторканність. Можна буде лише відшкодувати заподіяну таким порушенням шкоду, як це передбачено частиною другою статті 296 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Таким чином, оспорювані положення Кодексу України про адміністративні правопорушення фактично знижують ефективність судового захисту на стадії апеляційного перегляду справ про адміністративні правопорушення, за які призначено адміністративний арешт, чим звужують зміст прав, гарантованих частиною третьою статті 8, частинами першою, другою статті 55, пунктом 8 частини другої статті 129 Основного Закону України.

Конституційний Суд України зазначив, що не вбачає у набранні законної сили постановами про застосування адміністративного арешту та виконанні цих постанов до закінчення строку на їх апеляційне оскарження такої суспільної необхідності, яка виправдовувала б пов'язане з цим обмеження прав на судовий захист та апеляційний перегляд справи, та вважає, що таке обмеження не узгоджується з принципом верховенства права, не відповідає критеріям розумності, пропорційності, обґрунтованості.

– Рішення від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ (суддя-дповідач у справі – Наталя Шаптала) (до цього Рішення додається окрема думка судді Конституційного Суду України Касмініна О.В.)

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

1. Положення частини третьої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII. Це положення підлягає застосуванню у його первинній редакції, а саме: „Посадовий оклад судді місцевого суду встановлюється у розмірі 15 мінімальних заробітних плат, визначених законом, що запроваджується поетапно: з 1 січня 2011 року – 6 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2012 року – 8 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2013 року – 10 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2014 року – 12 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2015 року – 15 мінімальних заробітних плат“.

2. Положення частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192, за яким „суддя, який не здійснює правосуддя (крім випадків тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці), не має права на отримання доплат до посадового окладу“, для цілей застосування окремих положень Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами, а саме:

– частини першої статті 55 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з неможливістю здійснення правосуддя у відповідному суді, припиненням роботи суду у зв’язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами та з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про його відрадження до іншого суду;

– частини восьмої статті 56, частин першої, другої статті 89 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з обов’язковим проходженням підготовки у Національній школі суддів України для підтримання кваліфікації;

– частини третьої статті 82, частин шостої, сьомої статті 147 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня у випадках реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду, в якому такий суддя обіймає посаду судді.

У Рішенні зазначається, що:

– захищеність суддів на рівні Конституції України є найважливішою гарантією незалежності судової влади, неупередженого, об’єктивного, безстороннього та незалежного виконання суддями своїх обов’язків щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права та конституційного ладу в державі;

– суддівська винагорода є гарантією незалежності судді та невід’ємною складовою його статусу, яка згідно з частиною другою статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 складається з посадового окладу та доплат за вислугу років, перебування на адміністративній посаді в суді, науковий ступінь, роботу, що передбачає доступ до державної таємниці.

Законодавець, періодично зменшуючи розмір посадового окладу судді місцевого суду, визначеного частиною третьою статті 129 Закону № 2453, та запроваджуючи правове регулювання вказаного питання двома різними законами України, а саме Законом № 2453 у редакції Закону № 192 та Законом № 1402, не врахував того, що судді, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання, у тому числі з причин, що не залежать від них особисто, та отримують суддівську винагороду за Законом № 2453 в редакції Закону № 192, не втратили гарантій своєї незалежності, передбачених Основним Законом України, оскільки не позбавлені статусу судді.

Конституційний Суд України вказав, що зменшення органом законодавчої влади розміру посадового окладу судді призводить до зменшення розміру суддівської винагороди, що, у свою чергу, є посяганням на гарантію незалежності судді у виді матеріального забезпечення та передумовою впливу як на суддю, так і на судову владу в цілому.

Конституційний Суд України звернув увагу на те, що питання отримання суддею винагороди до проходження ним кваліфікаційного оцінювання регулюється саме Законом № 2453 у редакції Закону № 192, а випадки, коли такий суддя не здійснює правосуддя, визначаються Законом № 1402.

Такі випадки поділяються на дві категорії. До першої категорії належать випадки, коли нездійснення правосуддя обумовлене поведінкою самого судді, зокрема відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя. Друга категорія охоплює випадки, коли суддя не здійснює правосуддя через обставини, що не залежать від нього особисто або не обумовлені його поведінкою. Наприклад, згідно із Законом № 1402 нездійснення суддею правосуддя у зв'язку з неможливістю здійснення правосуддя у відповідному суді, припиненням роботи суду у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами та із неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про його відрядження до іншого суду (частина перша статті 55); з обов'язковим проходженням підготовки для підтримання кваліфікації у Національній школі суддів України (частина восьма статті 56, частини перша, друга статті 89); з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня у випадках реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду, в якому такий суддя обіймає посаду судді (частина третя статті 82, частини шоста, сьома статті 147).

Питання оплати праці судді, зокрема отримання чи неотримання ним доплат до посадового окладу, в одних випадках нездійснення ним правосуддя законодавчо врегульовані, а саме: відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя у випадку застосування до судді дисциплінарного стягнення, відрядження судді для роботи у Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (у разі призначення судді членом цих органів), Раді суддів України, а також за заявою судді відрядження для роботи у Національній школі суддів України, мобілізація. Щодо інших випадків, коли суддя не здійснює правосуддя, зокрема з незалежних від нього причин або через обставини, що не обумовлені його поведінкою, відповідного законодавчого регулювання немає, а отже, за положенням частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 у таких випадках суддя не має права на отримання доплат до посадового окладу.

Проте якщо позбавлення судді права на отримання доплат до посадового окладу може бути визнане доцільним та виправданим, зокрема у випадку притягнення його до кримінальної чи дисциплінарної відповідальності, наслідком якого є відсторонення судді від посади чи від здійснення правосуддя, то позбавлення судді цього права, коли він не здійснює правосуддя через обставини, що не залежать від нього особисто або не обумовлені його поведінкою, як випливає зі змісту положення частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192, є несправедливим, невиправданим та необґрунтованим.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що:

– положення частини третьої статті 133 Закону № 2453 в редакції Закону № 192 звужує зміст та обсяг гарантій незалежності суддів у частині зменшення гарантованого розміру винагороди судді, створює загрозу для незалежності як судді, так і судової влади в цілому, а також передумови для впливу на суддю через розмір його матеріального забезпечення. Таким чином, положення частини третьої статті 133 Закону № 2453 в редакції Закону № 192 суперечить частинам першій, другій статті 126 Конституції України;

– застосований законодавцем у положенні частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 підхід до об'єднання усіх випадків, коли суддя, який не здійснює правосуддя, не має права на отримання доплат до посадового окладу, не можна визнати виправданим, справедливим та домірним, оскільки такий підхід не враховує особливостей кожної категорії підстав нездійснення правосуддя, ступеня обумовленості таких підстав поведінкою судді та інших законодавчо визначених обставин, а отже, не виправдано призводить до звуження обсягу гарантій незалежності суддів у виді зниження рівня їх матеріального забезпечення;

– юридичне регулювання, встановлене положенням частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192, яке поширюється на суддів, які не здійснюють правосуддя через обставини, що не залежать від них особисто або не обумовлені їхньою поведінкою, звужує зміст та обсяг гарантій незалежності суддів, створює загрозу для незалежності як суддів, так і судової влади в цілому, а також передумови для впливу на суддів. Отже, положення частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 для цілей застосування окремих положень Закону № 1402 суперечить частинам першій, другій статті 126 Конституції України.

– *Рішення від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (справа про соціальний захист ветеранів війни та членів їхніх сімей) (суддя-договідач у справі – Сергій Сас)*

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– абзац другий підпункту 1, абзац другий підпункту 2, абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3 пункту 9 розділу I Закону № 76, якими виключено положення Закону № 3551 щодо пільг на проїзд для учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною;

– частину шосту статті 14, частину другу статті 16 Закону № 3551, якими встановлено умову для отримання окремих медичних, житлово-комунальних та інших пільг.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що:

– громадяни України, які захищають Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, виконують конституційно значущі функції. Тож держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус та забезпечувати додаткові гарантії соціального захисту відповідно до частини п'ятої статті 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення;

– закріплення в Конституції України обов'язку держави щодо забезпечення соціального захисту громадян України, які захищають Вітчизну, суверенітет і територіальну цілісність України, є запорукою його реалізації державою та недопущення зниження рівня соціального захисту цих осіб та членів їхніх сімей;

– обмеження або скасування положеннями Закону № 76, які є предметом конституційного контролю, пільг, установлених Законом № 3551, фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених частиною п'ятою статті 17 Конституції України, щодо соціального захисту осіб, які захищали Вітчизну, та членів їхніх сімей;

– до категорії осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, належать члени сімей осіб, які загинули (пропали безвісти), померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час захисту Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності, та члени сімей померлих ветеранів війни, тому дія частини п'ятої статті 17 Конституції України поширюється на зазначену категорію осіб.

Конституційний Суд України, розвинув і конкретизував юридичну позицію, викладену у Рішенні від 1 грудня 2004 року № 20-рп/2004, вказавши, що припис частини п'ятої статті 17 Конституції України слід розуміти як такий, що покладає на державу обов'язок забезпечувати також соціальний захист громадян України – ветеранів війни, у тому числі осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, та членів сімей осіб, які захищали Вітчизну, її незалежність, суверенітет та територіальну цілісність.

У Рішенні зазначено, що встановлення пільг ветеранам війни, особам, на яких поширюється чинність Закону № 3551, є одним із засобів реалізації державою конституційного обов'язку щодо забезпечення соціального захисту осіб, які захищали Батьківщину, її суверенітет і територіальну цілісність, та членів їхніх сімей.

Держава не може в односторонньому порядку відмовитися від зобов'язання щодо соціального захисту осіб, які вже виконали свій обов'язок перед державою щодо захисту її суверенітету і територіальної цілісності. Невиконання державою соціальних зобов'язань щодо ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, підриває довіру до держави.

Конституційний Суд України вважає, що соціальний захист ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, спрямований на забезпечення їм достатнього життєвого рівня. Обмеження або скасування пільг для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, без рівноцінної їх заміни чи компенсації є порушенням зобов'язань держави щодо соціального захисту осіб, які захищали Вітчизну, та членів їхніх сімей.

У разі зміни правового регулювання набуті вказаними особами пільги чи інші гарантії соціального захисту повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації. Обмеження або скасування таких пільг, інших гарантій соціального захисту можливе лише у разі запровадження рівноцінних або більш сприятливих умов соціального захисту.

Також Конституційний Суд України дійшов висновку, що рівноцінної заміни або компенсації скасованих пільг для учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, законодавець не передбачив.

У Рішенні зазначається, що положення, визнані неконституційними, втрачають чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Підкреслено, що для відновлення попереднього рівня соціального захисту учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, або встановлення альтернативних варіантів компенсації скасованих пільг потрібно передбачити кошти у Державному бюджеті України, внести відповідні зміни до законів України.

– Рішення від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ (суддя-доповідач у справі – Олександр Туницький)

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) положення шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III зі змінами.

Оспорюваними положеннями передбачено, що особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення до цього органу законного

представника зазначеної особи і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду.

Аналіз положень шостого речення частини першої статті 13 Закону № 1489 дає підстави стверджувати, що недієздатну особу, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізують до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою), ухваленим органом опіки та піклування.

Запровадивши Законом № 2205 зазначене правове регулювання, законодавець фактично дозволив недобровільну госпіталізацію недієздатних осіб без рішення суду, через відсутність якого у цих правовідносинах Конституційний Суд України Рішенням від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 визнав таким, що не відповідає вимогам статей 3, 8, 29, 55 Основного Закону України, схоже положення Закону № 1489 в первинній редакції.

Повторно запровадивши правове регулювання з тим самим недоліком, Верховна Рада України порушила вимогу частини другої статті 8 Основного Закону України, за якою закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Конституційний Суд України зазначив, що в Рішенні Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 визнав невідповідність статтям 29, 55 Основного Закону України положення третього речення частини першої статті 13 Закону № 1489 в первинній редакції щодо недобровільної госпіталізації недієздатної особи до психіатричного закладу без рішення суду.

На цій підставі Конституційний Суд України не розглянув порушене в конституційному поданні питання щодо перевірки на відповідність Конституції України схожих за змістом (у частині недобровільної госпіталізації недієздатної особи до закладу з надання психіатричної допомоги без рішення суду) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону № 1489 і вважає, що вони також не відповідають вимогам частин першої, другої статті 29, частини першої статті 55 Конституції України.

Конституційний Суд України підтверджує юридичну позицію, викладену ним у Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, та встановлює такий порядок виконання цього Рішення: до законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією недієздатної особи, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, до закладу з надання психіатричної допомоги така госпіталізація можлива лише за рішенням суду.

2.2.1. Норми яких актів було визнано неконституційними

За результатами проваджень у справах за конституційними поданнями Конституційний Суд України визнав неконституційними:

– *положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, яким передбачено, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року, – у частині такого перевищення, а також пенсій з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною*

Радою України, такі пенсії підлягають оподаткуванню чи не оподатковуються в країні їх виплати (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018);

– частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою „слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України“ (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018);

– підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, згідно з яким із Закону України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні“ від 16 грудня 1993 року № 3721–XII зі змінами було виключено положення, які гарантували право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до досягнення пенсійного віку громадянам похилого віку, трудовий договір з якими розірвано з причин, які не залежали від їх волі та не були наслідком дій цих осіб (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018);

– підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший – четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, частину третю статті 22, частину другу статті 24, частину сьому статті 30 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами,

статтю 53 (крім її назви), статтю 60 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, якими скасовано або обмежено пільги, компенсації і гарантії щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 17 липня 2018 року № 6-р/2018);

– окремі положення абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України щодо права Міністерства фінансів України отримувати інформацію, що містить персональні дані (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018);

– положення частини другої статті 8, за яким не розглядаються „звернення осіб, визнаних судом недієздатними“, другого речення частини четвертої статті 16 стосовно звернення зі скаргою в інтересах недієздатних осіб лише їх законними представниками Закону України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України „Про звернення громадян“ (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними) від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018);

– положення частини першої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яким встановлено, що постанови про застосування стягнення, передбаченого статтею 32 цього кодексу, набирають законної сили з моменту їх винесення; положення статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яке передбачає, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності)

положень частини першої статті 294, статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018);

– положення частини третьої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453-VI у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192-VIII в аспекті зміни поетапного запровадження посадового окладу судді місцевого суду у розмірі 15 мінімальних заробітних плат, визначених законом; положення частини десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453-VI у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192-VIII, за яким „суддя, який не здійснює правосуддя (крім випадків тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці), не має права на отримання доплат до посадового окладу“, для цілей застосування окремих положень Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII зі змінами, а саме: частини першої статті 55 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з неможливістю здійснення правосуддя у відповідному суді, припиненням роботи суду у зв’язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами та з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про його відрядження до іншого суду; частини восьмої статті 56, частин першої, другої статті 89 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з обов’язковим проходженням підготовки у Національній школі суддів України для підтримання кваліфікації; частини третьої статті 82, частин шостої, сьомої статті 147 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв’язку з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня у випадках реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду, в якому такий суддя обіймає посаду судді (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018);

– абзац другий підпункту 1, абзац другий підпункту 2, абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3 пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76-VIII щодо виключення положень статей 14, 15, 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII (далі – Закон № 3551), які передбачали пільги на проїзд для учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які

мають особливі заслуги перед Батьківщиною; частину шосту статті 14, частину другу статті 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, якими встановлено умови для надання окремих пільг для учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (справа про соціальний захист ветеранів війни та членів їхніх сімей) від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018);

– положення шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III зі змінами, якими передбачено, що особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення до цього органу законного представника зазначеної особи і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018).

Крім того, Суд визнав неконституційними в цілому Закон України „Про засади державної мовної політики“ від 3 липня 2012 року № 5029–VI зі змінами (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засади державної мовної політики“ від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018) та Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про всеукраїнський референдум“ від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018) у зв'язку з порушенням встановленої Конституцією України процедури їх розгляду та ухвалення.

2.2.2. Конституційні права і свободи, які були порушені актами, визнаними Конституційним Судом України неконституційними

2.2.2.1. Право людини на життя та повагу до її гідності

„Конституційний Суд України наголошує, що позитивний обов’язок держави стосовно створення ефективної системи захисту життя, здоров’я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поведіння, у тому числі щодо осіб, які перебувають, зокрема, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах під повним контролем держави. Таке розслідування має бути, у тому числі, незалежним, тобто з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної або ієрархічної незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України. Незалежність розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності не може бути досягнута, якщо компетентний державний орган належить до пенітенціарної системи, а його службові особи перебувають в ієрархічній залежності від вищих посадових осіб цієї системи.

Конституційний Суд України вважає, що ієрархічне підпорядкування слідчих органів Служби [Державна кримінально-виконавча служба України] вищим посадовим особам Міністерства [Міністерство юстиції України] не здатне забезпечити дотримання конституційних вимог щодо незалежності офіційного розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах. Така ієрархічна залежність нівелює процесуальні гарантії незалежності слідчого, тобто він буде певним чином упередженим під час здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах.

Таким чином, уповноваження слідчих органів Міністерства здійснювати досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Служби, уможливорює зловживання з боку працівників пенітенціарних установ, неналежне поведіння з особами, які перебувають в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, а також приховування таких зловживань та інших протиправних посягань відповідними службовими (посадовими) особами Міністерства, у тому числі за повідомленнями, заявами і скаргами потерпілих осіб. Тобто віднесення до компетенції органів Міністерства здійснення досудового розслідування, слідчі яких уповноважені розслідувати будь-які злочини, вчинені на території або в приміщеннях Служби, сприяє виникненню умов, що перешкоджатимуть притягненню до кримінальної відповідальності працівників Служби, які можуть бути причетними до вчинення злочинів проти життя, здоров’я та гідності осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі.

Конституційний Суд України зазначає, що встановлена частиною шостою статті 216 Кодексу [Кримінальний процесуальний кодекс України] підслідність злочинів, учинених на території або в приміщеннях Служби, у взаємозв’язку з відповідним нормативно-правовим регулюванням щодо функціонування слідчих органів Служби не здатна забезпечити здійснення ефективного розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності, що унеможливорює виконання державою її головного конституційного обов’язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини“ (абзаци десятий – тринадцятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018).

2.2.2.2. *Право на звернення*

„3. Згідно зі статтею 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Системний розгляд положень статті 40 Конституції України у взаємозв'язку з положеннями її статей 21, 23, частини другої її статті 24 дає підстави стверджувати, що визначене у названій статті право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів належить усім – кожній людині (будь-якому громадянину України, іноземцю, особі без громадянства) незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, у тому числі незалежно від стану здоров'я.

У частині першій статті 64 Основного Закону України встановлено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Так, оскільки у Конституції України закріплено, що недієздатні громадяни не мають права голосу на виборах і референдумах (стаття 70), то до них застосовуються обмеження, передбачені у статтях 72, 76, 81, 103 Основного Закону України. Конституційний Суд України в Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 вказав, що визнання особи недієздатною не може позбавляти її інших конституційних прав і свобод чи обмежувати їх у спосіб, що нівелює їхню сутність (абзац перший підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України також зазначає, що за положеннями Конституції України реалізація громадянами їх конституційного права брати участь в управлінні державними справами, що включає рівне право доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування (стаття 38), може бути унеможливлена також станом здоров'я, у тому числі необов'язково таким, за якого особа визнається недієздатною. Так, в Основному Законі України передбачено дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі визнання його судом недієздатним (пункт 3 частини другої статті 81), а Президента України – у разі неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я (пункт 2 частини другої статті 108); неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я є також підставою для звільнення з посади судді (пункт 1 частини шостої статті 126) та судді Конституційного Суду України (пункт 1 частини другої статті 149¹).

Отже, Основний Закон України допускає запровадження тимчасових обмежень для громадян у реалізації ними політичного за змістом права брати участь в управлінні державними справами. Підставами для таких обмежень у Конституції України передбачено як стан здоров'я громадянина, що унеможлиблює виконання ним повноважень на певних посадах, навіть за умови дієздатності такого громадянина, так і визнання його судом недієздатним. Разом із тим ці конституційні обмеження не поширюються на особисті, соціальні, культурні та інші права і свободи людини.

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що стаття 40 Конституції України не передбачає можливості обмеження права кожної людини на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб“ (пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

„...визнання фізичної особи судом недієздатною не означає автоматичного позбавлення її правоздатності – здатності мати права та обов'язки у відповідних сферах

правовідносин, у тому числі передбаченого статтею 40 Конституції України права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб“ (абзац третій пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

„Конституційний Суд України вважає, що обмеження щодо реалізації конституційного права на звернення не можуть пов'язуватися лише із визнанням особи недієздатною. Такі обмеження мають встановлюватися виключно на підставі приписів Конституції України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими. У разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016). В іншому випадку такі обмеження є свавільними та несправедливими.

Держава, виконуючи свій головний обов'язок – утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3 Конституції України) – повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, а й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією; з цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини; при цьому посилена увага має бути зосереджена на особливо вразливих категоріях осіб, до яких належать, зокрема, особи з психічними розладами (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Таким чином, законодавець має запровадити ефективні механізми реалізації та захисту прав, свобод та інтересів особи, визнаної судом недієздатною, у тому числі належного цій особі конституційного права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів“ (абзаци дев'ятий – одинадцятий пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

„Необхідність забезпечення максимальної реалізації особами, визнаними судом недієздатними, конституційних прав і свобод обумовлює потребу існування законодавчих гарантій можливостей для особистого (самостійного) звернення таких осіб до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів на підставі статті 40 Конституції України. Законодавство не може виключати безпосереднього (самостійного) звернення особи, визнаної судом недієздатною, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який відповідно до статті 101 Основного Закону України зобов'язаний здійснювати парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод кожної людини і громадянина.

На законодавчому рівні має існувати ефективна система правових норм, яка, з одного боку, забезпечуватиме реалізацію особами, визнаними судом недієздатними, права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, а з іншого – надаватиме можливість таким органам та особам не розглядати очевидно беззмістовні звернення“ (абзаци четвертий, п'ятий пункту 8 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

„...Конституційний Суд України виходить з того, що при законодавчому регулюванні є недопустимим запровадження положень, відповідно до яких посадові або

службові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування не розглядають будь-які звернення осіб лише з підстави їх визнання недієздатними згідно з рішенням суду.

Ураховуючи те, що психічний стан особи, визнаної судом недієздатною, може динамічно змінюватися, її звернення може не розглядатися тільки тоді, коли за результатами вивчення адресатом його змісту буде виявлено нездатність заявника усвідомлено викладати суть порушених питань і дотримуватися інших вимог до звернень громадян, закріплених у статтях 5 і 6 Закону [Закон України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами] (зазначення у зверненні прізвища, ім'я, по батькові, місця проживання, його підписання із вказівкою дати, оформлення мовою, прийнятною для сторін, тощо). Тобто підставою для того, щоб органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи не розглядали відповідні звернення, може бути не визнання судом недієздатною фізичної особи, а недотримання такою особою передбачених Законом вимог до змісту та форми звернень, які стосуються усіх.

Повне, без винятку, обмеження права на звернення, що встановлене частиною другою статті 8 Закону, позбавляє осіб, визнаних судом недієздатними, ефективного юридичного механізму, необхідного для реалізації ними конституційних прав і свобод, захисту та поновлення цих прав і свобод у разі порушення.

Передбачене частиною другою статті 8 Закону повне позбавлення осіб, визнаних судом недієздатними, права на звернення не забезпечує розумного і пропорційного співвідношення між застосованим обмеженням цього конституційного права та переслідуваною метою недопущення перевантаження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб зазначених органів у демократичній правовій державі, якою є Україна, оскільки ці особи втрачають можливість реалізувати вказане конституційне право, у тому числі звертатися з питань щодо порушення своїх прав і свобод, їх захисту та поновлення до уповноважених законом органів і осіб. Передбачений законодавством представницький спосіб захисту прав, свобод і законних інтересів особи, визнаної судом недієздатною, є додатковим засобом захисту її прав, свобод і законних інтересів. Однак за неналежного виконання законними представниками їх обов'язків або зловживання ними своїми правами захист та/або поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб, визнаних судом недієздатними, є неможливим у зв'язку з відсутністю в Законі положень, які дозволяли б подання іншим, крім законного представника, суб'єктом відповідної скарги в інтересах таких осіб, а також самою особою, визнаною судом недієздатною“ *(абзаци другий – четвертий пункту 9 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018)*.

„Передбачений законодавством представницький спосіб захисту прав, свобод і законних інтересів особи, визнаної судом недієздатною, є додатковим засобом захисту її прав, свобод і законних інтересів. Однак за неналежного виконання законними представниками їх обов'язків або зловживання ними своїми правами захист та/або поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб, визнаних судом недієздатними, є неможливим у зв'язку з відсутністю в Законі [Закон України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами] положень, які дозволяли б подання іншим, крім законного представника, суб'єктом відповідної скарги в інтересах таких осіб, а також самою особою, визнаною судом недієздатною.

Отже, встановлений другим реченням частини четвертої статті 16 Закону порядок подання скарги в інтересах недієздатних осіб, який виключає можливість подання такими особами скарги самотійно, не забезпечує реалізації недієздатними особами права на звернення, передбаченого статтею 40 Конституції України. Крім того, законодавче закріплення виключно представницького способу реалізації особами, визнаними судом

недієздатними, права на звернення не усуває вказаного обмеження (фактично повної заборони) розгляду звернень таких осіб, оскільки реалізація та захист прав, свобод і законних інтересів людини, які забезпечуються шляхом звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів, не можуть завжди і повністю залежати від волі іншої людини“ (абзаци другий, третій пункту 10 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

2.2.2.3. Право на судовий захист

„...право на судовий захист є гарантією реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя.

Відповідно до принципу верховенства права держава має запровадити таку процедуру апеляційного перегляду справ, яка забезпечувала б ефективність права на судовий захист на цій стадії судового провадження, зокрема давала б можливість відновлювати порушені права і свободи та максимально запобігати негативним індивідуальним наслідкам можливої судової помилки“ (абзаци восьмий – дев'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018).

„Порівняння процесуальних строків, передбачених Кодексом [Кодекс України про адміністративні правопорушення] для реалізації права на апеляційне оскарження постанови суду у справі про адміністративне правопорушення, з тривалістю адміністративного арешту, встановленою статтею 32 Кодексу, дає підстави для висновку, що набрання законної сили постановою місцевого загального суду про застосування адміністративного арешту з моменту її винесення та негайне звернення її до виконання можуть призвести до того, що піддана такому арешту особа відбуде його повністю ще до перегляду справи апеляційним судом. Отже, у випадку незаконного застосування адміністративного арешту неможливо буде ні запобігти негативним індивідуальним наслідкам такої судової помилки, ні відновити в судовому порядку порушене право на свободу та особисту недоторканність. Можна буде лише відшкодувати заподіяну таким порушенням шкоду, як це передбачено частиною другою статті 296 Кодексу.

Таким чином, оспорювані положення Кодексу фактично знижують ефективність судового захисту на стадії апеляційного перегляду справ про адміністративні правопорушення, за які призначено адміністративний арешт, чим звужують зміст прав, гарантованих частиною третьою статті 8, частинами першою, другою статті 55, пунктом 8 частини другої статті 129 Основного Закону України“ (абзаци другий, третій підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018).

„Аналіз положень шостого речення частини першої статті 13 Закону [Закон України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III зі змінами] дає підстави стверджувати, що недієздатну особу, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізують до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою), ухваленим органом опіки та піклування, тобто без рішення суду.

Отже, запровадивши Законом № 2205 [Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги“ від 14 листопада 2017 року № 2205–VIII] зазначене правове регулювання, законодавець насправді дозволив недобровільну госпіталізацію недієздатних осіб без рішення суду, через відсутність якого у цих правовідносинах Конституційний Суд України Рішенням від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 визнав таким, що не відповідає вимогам статей 3, 8,

29, 55 Основного Закону України, подібне положення Закону в первинній редакції (Закон України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III).

Повторно запровадивши правове регулювання з тим самим недоліком, Верховна Рада України порушила вимогу частини другої статті 8 Основного Закону України, за якою закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй“ (абзаци другий – четвертий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018).

„2.4. У Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 Конституційний Суд України визначив, що „до моменту законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу недієздатної особи на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра така госпіталізація можлива лише за рішенням суду“ (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини).

Згідно з Основним Законом України рішення Конституційного Суду України є обов’язковими та остаточними, тому після їх опублікування викладені в них юридичні позиції Конституційного Суду України, перебуваючи у нормативній єдності з витлумаченими в цих рішеннях положеннями Конституції України, стають безпосередніми регуляторами суспільних відносин, зокрема визначають зміст та обсяг конституційних прав і свобод.

Отже, правове регулювання відносин щодо госпіталізації недієздатної особи без її усвідомленої згоди до психіатричного закладу здійснювалося на підставі положень частин першої, другої статті 29, частини першої статті 55 Основного Закону України з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, яким встановлено заборону на таку госпіталізацію без рішення суду. Це правове регулювання існувало понад два роки, до 10 червня 2018 року, коли почав діяти Закон № 2205 [Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги“ від 14 листопада 2017 року № 2205–VIII], та передбачало обов’язковий судовий контроль над втручанням у право відповідної категорії недієздатних осіб на свободу та особисту недоторканність, тобто конкретну юридичну гарантію реалізації прав людини на судовий захист, свободу та особисту недоторканність, передбачених частиною першою статті 29, частиною першою статті 55 Конституції України“ (підпункт 2.4 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018).

2.2.2.4. Право на соціальний захист

„Беручи до уваги аналіз відповідних конституційних приписів, міжнародної практики і положень законодавства про пенсійне забезпечення в Україні, а також підпункту 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Кодексу [Податковий кодекс України], що містить перелік доходів громадян, які підлягають оподаткуванню, до якого не включено пенсію, Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на пенсійне забезпечення є складовою конституційного права на соціальний захист громадян, яке згідно з частиною другою статті 46 Конституції України гарантується загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням і не є заробітком громадян або іншим доходом, пов’язаним з будь-яким видом діяльності.

Запроваджуючи оподаткування пенсій, законодавець вніс зміни до пункту 164.2 статті 164 Кодексу, відповідно до яких пенсія включається до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку. Згідно з вказаним пунктом до такого доходу також включаються: доходи у вигляді заробітної плати; суми винагород та інших виплат, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору; дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду; дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна у межах, що

оподатковується згідно з розділом IV „Податок на доходи фізичних осіб“ Кодексу, та інше. З наведеного вбачається, що законодавець прирівнює пенсію до різних видів доходів громадян, однак аналіз відповідних конституційних приписів, положень законодавства про пенсійне забезпечення в Україні дає підстави для висновку, що пенсія – це не дохід, а один із видів соціальних виплат у розумінні статті 46 Конституції України“ (абзаци третій, четвертий підпункту 4.5 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

„Дослідження положень, які згідно з підпунктом 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 [Закон України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII] були виключені з Закону № 3721 [Закон України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні“ від 16 грудня 1993 року № 3721–XII зі змінами], дає підстави для висновку, що до такого їх виключення держава гарантувала право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до досягнення пенсійного віку громадянам похилого віку, трудовий договір з якими розірвано з причин, які не залежали від їх волі та не були наслідком дій цих осіб. Негативними наслідками настання таких обставин є втрата цими особами заробітку або інших передбачених законодавством доходів як засобів для існування та неможливість на рівних умовах конкурувати на ринку праці через похилий вік цієї категорії осіб, що і зумовлювало потребу в їх захисті з боку держави.

Конституційний Суд України вважає, що гарантування державою права на достроковий вихід на пенсію громадянам похилого віку було спрямоване на забезпечення цих громадян від такого соціального ризику, як безробіття з незалежних від них обставин, і забезпечення сприятливих умов для їх повноцінного та гідного життя у старості.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на достроковий вихід на пенсію, яке мали громадяни похилого віку на підставі статті 21 Закону № 3721 до внесення змін Законом № 76, було гарантією ефективної реалізації конституційних прав громадян, закріплених у статтях 46, 48 Основного Закону України“ (абзаци п'ятий – сьомий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

„...Верховна Рада України, виключивши статтю 21 Закону № 3721 [Закон України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні“ від 16 грудня 1993 року № 3721–XII зі змінами] на підставі підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 [Закон України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII], скасувала гарантію для громадян похилого віку на достроковий вихід на пенсію, метою встановлення якої була ефективна реалізація конституційних прав людини на соціальний захист і достатній життєвий рівень“ (абзац перший підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

У рішеннях Суду, ухвалених у 2018 році, йшлося також про порушення таких конституційних принципів і гарантій:

2.2.2.5. Принцип верховенства права

„Конституційні приписи, передбачені статтями 1, 3, 8, 21, частиною першою статті 24, статтею 46 Основного Закону України, забезпечують реалізацію прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на пенсійне забезпечення, правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у сфері

пенсійного забезпечення, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки вчинених ними дій і бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях стосовно того, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізовано в повному обсязі“ (абзац четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

„...Конституційний Суд України вважає, що у сфері пенсійного забезпечення справедливим має визнаватися такий підхід законодавця, за якого забезпечується пропорційне співвідношення між страховими внесками та призначеним розміром пенсійних виплат, а застрахована особа може безперешкодно реалізувати своє право на пенсію у повному обсязі.

У законодавстві про пенсійне забезпечення в Україні таке співвідношення досягається встановленням залежності розміру пенсії від тривалості страхового стажу та розміру заробітної плати (доходу) застрахованої особи, тобто від загальної суми сплачених за застраховану особу страхових внесків протягом всього періоду роботи, що передував призначенню або перерахунку пенсії (стаття 7 Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“, статті 19, 20, 21, 29, 30, 31, 32, 44, 45, 49, 53 Закону України „Про пенсійне забезпечення“). Саме тому запровадження її оподаткування, починаючи з певного її розміру, порушує справедливий підхід до встановлення пенсії, оскільки призводить до зменшення її фактичного розміру, який встановлюється з урахуванням співвідношення між тривалістю страхового стажу та розміром заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

...Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини.

Після запровадження у законодавстві України з 1 липня 2014 року оподаткування пенсій упродовж двох років Верховна Рада України тричі вносила зміни. За таких обставин особи, які мають право на пенсійні виплати, об’єктивно не могли бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях щодо стабільності правового регулювання у цій сфері.

Отже, встановлення Верховною Радою України у законодавстві України оподаткування пенсій та зміни суми, з якої починається таке оподаткування, суперечить таким елементам конституційного принципу верховенства права, як правова визначеність, правова передбачуваність, правомірні очікування та справедливість...“ (абзаци четвертий, п’ятий, дев’ятий – одинадцятий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

„...втручання у конституційне право особи на приватне життя шляхом отримання та обробки її персональних даних без згоди цієї особи здійснює Міністерство [Міністерство фінансів України] на підставі закону, а саме окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу [Бюджетний кодекс України], з метою контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат.

Конституційний Суд України вважає, що повноваження Міністерства на безоплатне отримання інформації, що містить персональні дані, є дискреційними, а тому вкрай необхідно, щоб оспорювані положення Кодексу, які є підставою для здійснення відповідних повноважень Міністерством, узгоджувалися з конституційним принципом верховенства права, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та заборона свавілля.

На думку Конституційного Суду України, Міністерство може бути наділене повноваженнями щодо отримання та обробки інформації, що містить персональні дані, лише для досягнення легітимної мети. Проте через відсутність будь-яких меж дискреції, встановленої законом, щодо подальших дій з інформацією, яка містить персональні дані, унеможливується навіть мінімальний захист суб'єкта персональних даних, не забезпечується передбачуваність застосування окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу.

Конституційний Суд України зазначає, що оспорюваними положеннями Кодексу не передбачено критеріїв визначення змісту та обсягу інформації, що містить персональні дані, категорій осіб як суб'єктів персональних даних, проміжків часу, яких мають стосуватися персональні дані, строків, порядку та умов їх зберігання, тобто чітко не встановлено меж повноважень Міністерства як центрального органу виконавчої влади при здійсненні ним повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат, що унеможливує настання відповідальності держави за можливі зловживання.

Наведене дає Конституційному Суду України підстави стверджувати, що окремі положення абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу не відповідають критерію якості закону у розумінні частини другої статті 32 Конституції України, оскільки вони суперечать таким елементам принципу верховенства права, як юридична визначеність і заборона свавілля, що може призвести до порушення конституційного права кожного на приватне життя“ (абзаци шостий – десятий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018).

„Згідно з юридичними позиціями Конституційного Суду України обмеження прав і свобод є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним (абзац шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009); обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Оцінюючи за вказаними критеріями встановлене оспорюваними положеннями Кодексу обмеження конституційних прав на судовий захист та апеляційний перегляд справ про адміністративні правопорушення, за які призначено адміністративний арешт, Конституційний Суд України виходить з того, що цей вид адміністративного стягнення за суворістю подібний до встановленого статтею 60 Кримінального кодексу України покарання у виді арешту. Кожна з цих мір відповідальності пов'язана з тимчасовим обмеженням права на свободу та особисту недоторканність. До обмеження такого права призводить і застосування санкцій у вигляді громадських та виправних робіт (статті 30¹, 31 Кодексу [Кодекс України про адміністративні правопорушення], статті 56, 57 Кримінального кодексу України).

У статті 1 Кодексу вказано, що його завданнями є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів юридичних осіб, встановленого правопорядку, запобігання правопорушенням тощо. Подібними є завдання Кримінального кодексу України. Суспільні інтереси щодо виконання зазначених завдань забезпечуються не лише встановленням і реалізацією юридичної відповідальності за посягання на відповідні об'єкти права, а й дотриманням прав притягнутих до цієї відповідальності осіб.

Конституційні гарантії обов'язковості судового рішення (пункт 9 частини другої статті 129, частина перша статті 129¹ Основного Закону України) у справах про

адміністративні правопорушення забезпечені не лише приписом статті 298 Кодексу, згідно з яким постанова про накладення адміністративного стягнення є обов'язковою для виконання державними і громадськими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами. За ухилення від виконання судового рішення у таких справах положенням частини першої статті 382 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність, максимальний обсяг якої – три роки позбавлення волі – значно перевищує накладене адміністративне стягнення.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України не вбачає у набранні законної сили постановами про застосування адміністративного арешту та виконанні цих постанов до закінчення строку на їх апеляційне оскарження такої суспільної необхідності, яка виправдовувала б пов'язане з цим обмеження прав на судовий захист та апеляційний перегляд справи, та вважає, що таке обмеження не узгоджується з принципом верховенства права, не відповідає критеріям розумності, пропорційності, обґрунтованості.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини першої статті 294, статті 326 Кодексу, якими передбачено, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту набирає законної сили в момент її винесення та виконується негайно, встановлюють обмеження прав на судовий захист та апеляційний перегляд справи, гарантованих частиною третьою статті 8, частинами першою, другою статті 55, пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України. Зазначене обмеження конституційних прав не є пропорційним, обґрунтованим або суспільно необхідним та не узгоджується з принципом верховенства права“ (абзаци третій – восьмий підпункту 2.5 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018).

„19. Визначена Законом № 5475 [Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами] процедура внесення змін до Конституції України не відповідає порядку внесення змін до Конституції України, встановленому положеннями її статей 154–159. Ухваливши Закон № 5475, Верховна Рада України шостого скликання вийшла за межі своїх конституційних повноважень, що не узгоджується з принципом верховенства права, зокрема з положенням про те, що „Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй“ (частина друга статті 8 Конституції України).

Конституційний Суд України наголошує на тому, що положення розділу XIII „Внесення змін до Конституції України“ Конституції України підлягають особливому захисту з огляду на їх значення для гарантування верховенства та стабільності Конституції України“ (пункт 19 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018).

„На думку Конституційного Суду України, особи розраховують на стабільність та усталеність юридичного регулювання, тому часті та непередбачувані зміни законодавства перешкоджають ефективній реалізації ними прав і свобод, а також підривають довіру до органів державної влади, їх посадових і службових осіб. Однак очікування осіб не можуть впливати на внесення змін до законів та інших нормативно-правових актів.

Конституційний Суд України наголошує, що принцип верховенства права передбачає внесення законодавчих змін із визначенням певного перехідного періоду (розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності), який дасть особам час для адаптації до нових обставин. Тривалість перехідного періоду при зміні правового регулювання суспільних відносин має визначати законодавець у кожній конкретній ситуації з урахуванням таких критеріїв: мети закону в межах правової системи і характеру суспільних відносин, що ним регулюються; кола осіб, до яких застосовуватиметься закон, і їх здатності підготуватися до набрання ним (його

новими положеннями) чинності; інших важливих обставин, зокрема тих, що визначають час, необхідний для набрання чинності таким законом“ (абзаци четвертий, п'ятий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

„Конституційний Суд України виходить з того, що Закон № 76 від 28 грудня 2014 року [Закон України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII] був фактично ухвалений парламентом 29 грудня 2014 року (о 1 годині 24 хвилини 40 секунд) та оприлюднений 31 грудня 2014 року в газеті „Голос України“ (спеціальний випуск), що підтверджується загальнодоступними відомостями, розміщеними на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. До того ж підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 набрав чинності з 1 січня 2015 року.

Зважаючи на викладене, Конституційний Суд України констатує, що перехідний період між оприлюдненням Закону № 76 та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (менше одного дня) був явно недостатнім для того, щоб суб'єкти права змогли адаптуватися до законодавчих новел та скоригувати свої дії для реалізації права на достроковий вихід на пенсію. У такий спосіб парламент знівельював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність“ (абзаци другий, третій підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

2.2.2.6. Принцип народного суверенітету

„20. Закладений у Законі № 5475 [Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами] підхід до регулювання інституту референдуму не узгоджується з конституційним принципом народного суверенітету. Положення частин другої, третьої статті 5 Конституції України, які передбачають, що „носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ“, який „здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування“, а також те, що „право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами“, слід розглядати у взаємозв'язку з іншими приписами Конституції України в узгодженості з принципом верховенства права, зазначеним у частині першій статті 8 Конституції України. Конституційний Суд України зазначає, що народ, маючи суверенну прерогативу щодо здійснення установчої влади, водночас перебуває у визначених Конституцією України межах щодо порядку її здійснення.

21. Конституційний Суд України неодноразово підкреслював природу Конституції України як результату здійснення народом установчої влади. Юридична позиція Конституційного Суду України з цього питання полягає, зокрема, в такому: „Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу. Установча влада по відношенню до так званих встановлених влад є первинною: саме в Конституції України визнано принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову (частина перша статті 6) та визначено засади організації встановлених влад, включно законодавчої“ (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 3 жовтня 1997 року № 4-зп). Будучи результатом здійснення установчої влади народу, Конституція України шляхом встановлення порядку внесення змін до неї визначає процедурні межі для здійснення влади і самим народом.

22. Ухваливши Закон № 5475, Верховна Рада України шостого скликання сформувала законодавчі механізми безпосереднього здійснення народом влади за межами порядку, передбаченого Конституцією України, внаслідок чого було порушено конституційний принцип поділу державної влади. У частині другій статті 6 Конституції

України окреслено зміст цього принципу і визначено, що „органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України“. Межі, встановлені Конституцією України для органів державної влади, втілені як у предметних обмеженнях повноважень, так і в обов'язковості для цих органів процедурних вимог, прямо визначених Основним Законом України. Конституційний Суд України наголошував, що юридичне регулювання порядку здійснення безпосередньої демократії не повинне мати на меті „підміну парламенту референдумом (чи навпаки)“ (абзац п'ятий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008).

Конституційний Суд України враховує, що створення законодавчого механізму внесення змін до Конституції України, який не відповідає порядку, установленому нормами розділу XIII „Внесення змін до Конституції України“ Конституції України, крім іншого, спричиняє обмеження конституційних повноважень парламенту щодо внесення змін до Конституції України“ (пункти 20–22 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018).

2.2.2.7. Принцип рівності

„Реалізація положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Кодексу [Податковий кодекс України] створює умови, за яких громадянин, розмір пенсії якого перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), повинен сплачувати податок, а громадянин, розмір пенсії якого є нижчим, звільнений від такого оподаткування. Тобто платники, які сплачували більші соціальні внески протягом трудової діяльності, відповідно до оспорюваного положення Кодексу повинні додатково сплачувати податок у розмірі, встановленому пунктом 167.4 статті 167 Кодексу.

Викладене дає підстави для висновку, що оподаткування пенсій, починаючи від певної суми (більше десяти розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у розрахунку на місяць), є порушенням конституційного принципу рівності за ознакою майнового стану.

Крім того, у Європейській соціальній хартії 1996 року (переглянутій), яка була ратифікована Україною, передбачено, що держави-сторони зобов'язані вживати заходів для забезпечення рівності між власними громадянами у сфері реалізації прав на соціальний захист, які надаються законодавством про соціальне забезпечення, докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень (стаття 12). Тобто, утверджуючи та забезпечуючи права осіб на соціальний захист, держава повинна в процесі виконання своїх соціальних обов'язків вживати заходів для забезпечення рівності між пенсіонерами.

З огляду на це Конституційний Суд України вважає, що правове регулювання у сфері оподаткування пенсій певних категорій осіб спотворює сутність обов'язку держави щодо гарантування права застрахованих осіб на пенсію, оскільки не узгоджується з принципом рівності, а також з обумовленою ним вимогою збалансування прав та обов'язків. Застосований законодавцем підхід до визначення категорій (груп) пенсіонерів, пенсії яких підлягають оподаткуванню, свідчить про порушення такого принципу“ (абзаци п'ятий – восьмий підпункту 4.4 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

2.2.2.8. Гарантії соціального захисту окремих категорій громадян

„3. Виходячи зі змісту статті 16 Основного Закону України Конституційний Суд України зазначає, що обов'язок держави щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського

народу зумовлює надання особливого статусу громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Конституційний Суд України підкреслює, що необхідність збереження генофонду Українського народу викликана, перш за все, незадовільною екологічною ситуацією, спричиненою, зокрема, Чорнобильською катастрофою, наслідком якої стало погіршення стану здоров'я населення, демографічний занепад, зростання смертності потерпілого від Чорнобильської катастрофи населення, захворюваності дітей, підвищення рівня інвалідизації населення. Вкрай серйозними наслідками, породженими цією катастрофою, є також проблеми соціально-психологічного характеру у постраждалих від Чорнобильської катастрофи громадян.

Отже, виконання державою обов'язку щодо збереження генофонду Українського народу потребує належного обсягу державних видатків, зокрема, у сферу охорони здоров'я, соціального забезпечення та їх ефективного використання; підтримання у належному стані санітарного та епідеміологічного благополуччя населення, створення ефективних заходів щодо попередження захворювань, зниження ризиків для здоров'я людини, що пов'язані з радіоактивним забрудненням значної території та негативним впливом цього фактора на довкілля та громадян“ (пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

„Зважаючи на сутність статті 16 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що закріплення передбаченого у ній обов'язку держави у розділі I „Загальні засади“ Конституції України вказує на засадничий характер цього обов'язку та на необхідність виокремлення категорії громадян України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і потребують додаткових гарантій соціального захисту у зв'язку з надзвичайними масштабами вказаної катастрофи та її наслідків.

Встановлення у законах України пільг, компенсацій та гарантій громадянам України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, обумовлено виконанням державою свого конституційного обов'язку, передбаченого статтею 16 Основного Закону України, щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу. Такі пільги, компенсації та гарантії є особливою формою відшкодування завданої шкоди вказаній категорії громадян, а тому скасування чи обмеження цих пільг, компенсацій і гарантій без рівноцінної їх заміни свідчатиме про відступ держави від її конституційного обов'язку.

...Скасування пільг, компенсацій та гарантій не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у статті 16 Основного Закону України, щодо осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України“ (абзаци перший, другий, п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

„Зі змісту статті 19 Закону № 796 [Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ зі змінами] вбачається, що соціальний захист громадян полягає у відшкодуванні шкоди, завданої їх життю, здоров'ю і майну внаслідок радіоактивного забруднення, та реалізується шляхом надання відповідних компенсацій та пільг усім громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до встановлених Законом № 796 категорій.

...Пільги, компенсації і гарантії, встановлені у Законі № 796, є особливою формою відшкодування завданої шкоди таким особам за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень“ (абзаци дев'ятий, одинадцятий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

„6. Конституційний Суд України вважає за необхідне зауважити, що положення статті 16 Основного Закону України зобов'язують державу нести відповідальність за впровадження системи заходів щодо розв'язання проблем, пов'язаних із забезпеченням захисту прав, інтересів, гарантій, наданих особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Конституційний Суд України зазначає, що необхідність забезпечення належного рівня соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, зумовлена обмеженнями, ризиками, втратами, яких зазнали вони та члени їх сімей. В ухваленому на виконання статті 16 Конституції України Законі № 796 [Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ зі змінами] передбачено додаткові гарантії соціального захисту для вказаних осіб – комплекс заходів у вигляді пільг, компенсацій і гарантій. Фактично ці заходи є компенсацією особам, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень, а також основним засобом реалізації державою конституційного обов'язку щодо забезпечення соціального захисту таких осіб.

З огляду на це соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, має передбачати відшкодування шкоди, заподіяної їх життю, здоров'ю і майну внаслідок радіоактивного забруднення, та реалізовуватися шляхом надання їм відповідних пільг, компенсацій і гарантій. Вибір такого особливого порядку відшкодування шкоди обумовлений надзвичайними масштабами катастрофи та її наслідків.

Рівень соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, має бути таким, щоб забезпечувати їм гідне життя, і не повинен залежати від майнового стану їх сімей. Обмеження чи скасування пільг для осіб, на яких поширюється дія Закону № 796, без відповідної рівноцінної їх заміни чи компенсації є порушенням зобов'язань держави щодо забезпечення соціального захисту цієї категорії осіб. У разі зміни правового регулювання набуті такими особами права на пільги, компенсації і гарантії повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації або запроваджені рівноцінні чи більш сприятливі умови соціального захисту.

Конституційний Суд України вважає, що передбачені оспорюваними положеннями зміни до Закону № 796, які стосуються обмеження чи скасування пільг, компенсацій і гарантій, призвели до звуження прав осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зниження рівня їх соціального забезпечення.

Отже, Конституційний Суд України наголошує, що комплекс заходів у вигляді пільг, компенсацій і гарантій, передбачених Законом № 796 (до внесення змін Законом № 76 [Закон України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII]), слід сприймати як один із основних засобів реалізації державою закріпленого у статті 16 Конституції України обов'язку щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу“ (*пункт 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018*).

„Обмеження чи скасування Законом № 76 пільг, компенсацій і гарантій, установлених Законом № 796, фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених статтею 16 Конституції України, у тому числі, щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Приписи статті 3 Конституції України, згідно з якими держава відповідає перед людиною за свою діяльність (частина друга), зобов'язують державу обґрунтовувати зміну законодавчого регулювання, зокрема, у питаннях обсягу пільг, компенсацій та гарантій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ (*абзаци перший, другий*

пункту 7 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

„3. Стаття 17 Конституції України міститься у розділі I „Загальні засади“, який визначає такі основи конституційного ладу в Україні, як, зокрема, суверенітет, територіальна цілісність та недоторканність України, захист яких є справою всього Українського народу. Наведене свідчить про засадничий характер положень цієї статті, у тому числі щодо соціального захисту осіб, на яких покладається обов'язок захищати суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України.

Виходячи зі змісту статей 17, 65 Основного Закону України Конституційний Суд України вважає, що громадяни України, які захищають Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, виконують конституційно значущі функції. Тож держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус та забезпечувати додаткові гарантії соціального захисту відповідно до частини п'ятої статті 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення.

Щодо осіб, на яких покладається обов'язок захищати Україну, її незалежність та територіальну цілісність, та членів їхніх сімей частиною п'ятою статті 17 Конституції України передбачено особливий соціальний захист, який не обмежено умовами й рівнем, встановленими у статті 46 Основного Закону України.

Отже, закріплення в Конституції України обов'язку держави щодо забезпечення соціального захисту громадян України, які захищають Вітчизну, суверенітет і територіальну цілісність України, є запорукою його реалізації державою та недопущення зниження рівня соціального захисту цих осіб та членів їхніх сімей“ *(пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018).*

„...Конституційний Суд України, розвиваючи і конкретизуючи юридичну позицію, викладену в Рішенні від 1 грудня 2004 року № 20-рп/2004, вважає, що припис частини п'ятої статті 17 Конституції України слід розуміти як такий, що покладає на державу обов'язок забезпечувати також соціальний захист громадян України – ветеранів війни, у тому числі осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, та членів сімей осіб, які захищали Вітчизну, її незалежність, суверенітет та територіальну цілісність“ *(абзац тринадцятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018).*

„5. У Законі № 3551 [Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–ХІІ зі змінами] передбачено пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них (стаття 12), особам з інвалідністю внаслідок війни (стаття 13), учасникам війни (стаття 14), особам, на яких поширюється чинність Закону № 3551 (стаття 15), особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (стаття 16), постраждалим учасникам Революції Гідності (стаття 16¹).

Встановлення пільг ветеранам війни, особам, на яких поширюється чинність Закону № 3551, є одним із засобів реалізації державою конституційного обов'язку щодо забезпечення соціального захисту осіб, які захищали Батьківщину, її суверенітет і територіальну цілісність, та членів їхніх сімей. Держава не може в односторонньому порядку відмовитися від зобов'язання щодо соціального захисту осіб, які вже виконали свій обов'язок перед державою щодо захисту її суверенітету і територіальної цілісності. Невиконання державою соціальних зобов'язань щодо ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, підриває довіру до держави.

Конституційний Суд України вважає, що соціальний захист ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, спрямований на забезпечення їм достатнього життєвого рівня. Обмеження або скасування пільг для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, без рівноцінної їх заміни чи компенсації є

порушенням зобов'язань держави щодо соціального захисту осіб, які захищали Вітчизну, та членів їхніх сімей. У разі зміни правового регулювання набуті вказаними особами пільги чи інші гарантії соціального захисту повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації. Обмеження або скасування таких пільг, інших гарантій соціального захисту можливе лише у разі запровадження рівноцінних або більш сприятливих умов соціального захисту“ (пункт 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018).

„...встановивши у частині шостій статті 14, частині другій статті 16 Закону № 3551 [Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–ХІІ зі змінами] умову для отримання окремих пільг, держава переклала обов'язок щодо соціального захисту учасників війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, на членів їхніх сімей, що не відповідає суті конституційних гарантій щодо забезпечення соціального захисту цих осіб. Такий підхід нівелює позитивний обов'язок держави щодо соціального захисту вказаних осіб та членів їхніх сімей у розумінні частини п'ятої статті 17 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що забезпечення державою соціального захисту осіб, які відповідно до обов'язку, покладеного на них частиною першою статті 65 Конституції України, захищали Вітчизну, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України, та членів їхніх сімей згідно з частиною п'ятою статті 17 Конституції України в поєднанні з частиною першою цієї статті означає, що надання пільг, інших гарантій соціального захисту ветеранам війни, особам, на яких поширюється чинність Закону № 3551, не має залежати від матеріального становища їхніх сімей та не повинне обумовлюватися відсутністю фінансових можливостей держави.

Дослідивши матеріали справи та законодавство України у сфері соціального захисту громадян, Конституційний Суд України дійшов висновку, що рівноцінної заміни або компенсації скасованих пільг для учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, законодавець не передбачив.

Обмеження або скасування положеннями Закону № 76 [Закон України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII], які є предметом конституційного контролю, пільг, установлених Законом № 3551, фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених частиною п'ятою статті 17 Конституції України, щодо соціального захисту осіб, які захищали Вітчизну, та членів їхніх сімей“ (абзаци восьмий – одинадцятий пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018).

2.2.2.9. Гарантії незалежності суддів

„Гарантуючи незалежність суддів, держава зобов'язується її забезпечити, зокрема, через матеріальний і соціальний захист, що включає гарантію виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці.

...Конституційний Суд України ... дійшов висновку, що передбачене оспорюваним положенням Кодексу [положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України] оподаткування щомісячного довічного грошового утримання суддів зменшує його розмір та знижує досягнутий рівень гарантій незалежності суддів“ (абзаци п'ятий, восьмий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

„3.1. У Конституції України закріплено, що Україна є демократична, правова держава (стаття 1); державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6); в Україні визнається і діє

принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8).

За Основним Законом України права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55); правосуддя в Україні здійснюють виключно суди та судді (частина перша статті 124, частина перша статті 127); незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України; вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється; суддя обіймає посаду безстроково; вичерпний перелік підстав для звільнення судді або припинення його повноважень передбачено Конституцією України (частини перша, друга, п'ята, шоста, сьома статті 126); держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів; розмір винагороди судді встановлюється законом про судоустрій (стаття 130).

Наведені положення Конституції України вказують на те, що вона визначає засадничі підходи до забезпечення незалежності і недоторканності суддів, а отже, ставить їх на найвищий щабель захисту – конституційний рівень. Законами України може бути розширений обсяг гарантій незалежності і недоторканності суддів, який має бути достатнім для здійснення ними своєї діяльності неупереджено, об'єктивно, безсторонньо та незалежно.

Закріплення на конституційному рівні положення, відповідно до якого правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, та положення щодо незалежності суддів створює найважливішу гарантію додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина. Таке закріплення спрямоване на створення ефективного механізму виконання покладених на судову владу завдань, які полягають, насамперед, у захисті прав і свобод людини і громадянина, забезпеченні верховенства права та конституційного ладу в державі.

Конституційний Суд України у Рішенні від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 у справі щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці зазначив, що положення Конституції України стосовно незалежності суддів „пов'язані з принципом поділу державної влади та обумовлені необхідністю забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади“ (абзац другий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Отже, захищеність суддів на рівні Конституції України є найважливішою гарантією незалежності судової влади, неупередженого, об'єктивного, безстороннього та незалежного виконання суддями своїх обов'язків щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права та конституційного ладу в державі“ (підпункт 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018).

„Судді здійснюють правосуддя шляхом реалізації судової влади в межах повноважень, якими вони наділені відповідно до Основного Закону України та закону про судоустрій. Судді виконують свої обов'язки на професійній основі, мають однаковий юридичний статус, основу якого становлять спільні елементи, незалежно від місця суду в системі судоустрою чи від адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Однаковість юридичного статусу усіх суддів обумовлена, зокрема, наявністю єдиного порядку набуття статусу судді, сукупністю прав та обов'язків судді, єдністю юридичних гарантій, які надають суддям можливість бути неупередженими, об'єктивними, безсторонніми та незалежними. Із набуттям статусу судді пов'язане й набуття передбачених Конституцією та законами України гарантій незалежності, на чому неодноразово наголошував Конституційний Суд України у своїх рішеннях.

...Виходячи з наведеного Конституційний Суд України вважає, що Конституція України закріплює однаковий юридичний статус суддів через систему гарантій забезпечення їх незалежності, яка є невід'ємною складовою їхнього статусу. Встановлена

система гарантій незалежності суддів не є їхнім особистим привілеєм, вона пов'язана з набуттям статусу судді, має юридичне призначення, спрямоване на захист прав і свобод людини і громадянина через здійснення правосуддя незалежним і безстороннім судом (суддею)“ *(абзаци третій, шостий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018).*

„Законодавець, періодично зменшуючи розмір посадового окладу судді місцевого суду, визначеного частиною третьою статті 129 Закону № 2453 [Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI], та запроваджуючи правове регулювання вказаного питання двома різними законами України, а саме Законом № 2453 у редакції Закону № 192 [Закон України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII] та Законом № 1402 [Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII], не врахував того, що судді, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання, у тому числі з причин, що не залежать від них особисто, та отримують суддівську винагороду за Законом № 2453 в редакції Закону № 192, не втратили гарантій своєї незалежності, передбачених Основним Законом України, оскільки не позбавлені статусу судді“ *(абзац двадцять другий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018).*

„Системний аналіз положень Конституції України свідчить про те, що ними встановлено обов'язок держави забезпечити належні умови праці та фінансування для суддів, а отже, сформувані та законодавчо закріплені таку систему фінансування, в тому числі розмір винагороди суддів, яка гарантуватиме їх незалежність.

Така позиція Конституційного Суду України збігається з приписами Європейської хартії щодо статусу суддів від 10 липня 1998 року, у підпункті 6.1 пункту 6 якої зазначено, що суддям, які здійснюють суддівські функції на професійній основі, надається винагорода, рівень якої встановлюється з тим, щоб захистити їх від тиску, спрямованого на здійснення впливу на їх рішення, а ще загальніше – на їх поведінку в рамках здійснення правосуддя, тим самим підриваючи їх незалежність і безсторонність.

Тому суддівська винагорода є гарантією незалежності судді та невід'ємною складовою його статусу, яка згідно з частиною другою статті 133 Закону № 2453 [Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI] у редакції Закону № 192 [Закон України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII] складається з посадового окладу та доплат за вислугу років, перебування на адміністративній посаді в суді, науковий ступінь, роботу, що передбачає доступ до державної таємниці.

Зменшення органом законодавчої влади розміру посадового окладу судді призводить до зменшення розміру суддівської винагороди, що, у свою чергу, є посяганням на гарантію незалежності судді у виді матеріального забезпечення та передумовою впливу як на суддю, так і на судову владу в цілому.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що положення частини третьої статті 133 Закону № 2453 в редакції Закону № 192 звужує зміст та обсяг гарантій незалежності суддів у частині зменшення гарантованого розміру винагороди судді, створює загрозу для незалежності як судді, так і судової влади в цілому, а також передумови для впливу на суддю через розмір його матеріального забезпечення...“ *(абзаци тридцять перший – тридцять п'ятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018).*

„...якщо позбавлення судді права на отримання доплат до посадового окладу може бути визнане доцільним та виправданим, зокрема, у випадку притягнення його до кримінальної чи дисциплінарної відповідальності, наслідком якого є відсторонення судді від посади чи від здійснення правосуддя, то позбавлення судді цього права, коли він не

здійснює правосуддя через обставини, що не залежать від нього особисто або не обумовлені його поведінкою, як випливає зі змісту положення частини десятої статті 133 Закону № 2453 [Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI] у редакції Закону № 192 [Закон України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII], є несправедливим, не виправданим та необґрунтованим.

Застосований законодавцем у положенні частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 підхід до об'єднання усіх випадків, коли суддя, який не здійснює правосуддя, не має права на отримання доплат до посадового окладу, не можна визнати виправданим, справедливим та домірним, оскільки такий підхід не враховує особливостей кожної категорії підстав нездійснення правосуддя, ступеня обумовленості таких підстав поведінкою судді та інших законодавчо визначених обставин, а отже, не виправдано призводить до звуження обсягу гарантій незалежності суддів у виді зниження рівня їх матеріального забезпечення.

Конституційний Суд України зазначає, що конституційне закріплення гарантій незалежності суддів спрямоване на унеможливлення будь-яких спроб впливу на суддю. Такий вплив є неприпустимим з огляду на положення частини другої статті 126 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що юридичне регулювання, встановлене положенням частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192, яке поширюється на суддів, які не здійснюють правосуддя через обставини, що не залежать від них особисто або не обумовлені їхньою поведінкою, звужує зміст та обсяг гарантій незалежності суддів, створює загрозу для незалежності як суддів, так і судової влади в цілому, а також передумови для впливу на суддів...“ *(абзаци восьмий – одинадцятий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018).*

2.2.2.10. Легітимність законодавчої процедури

„Закони та інші акти Верховної Ради України приймаються лише на її пленарному засіданні. Процес розгляду законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України – це обговорення законопроекту та голосування щодо нього. Крім того, обговорюються пропозиції до проекту закону. Обов'язковою умовою прийняття рішень парламентом є особиста участь народного депутата України у голосуванні, що є проявом його особистого волевиявлення і не залежить від виду та способу голосування.

Особисте голосування народного депутата України означає його безпосереднє волевиявлення з питань, які розглядаються парламентом. Незалежно від способу ухвалення рішень парламентом особисте голосування народного депутата України передбачає його особисту участь у процесі голосування та дотримання ним встановлених Конституцією України вимог щодо розпорядження народним депутатом України лише своїм правом голосу, заборони його делегувати, а також заборони примусу до передачі цього права. Недотримання вказаних вимог суперечить природі представницького мандата народного депутата України, який є представником Українського народу у Верховній Раді України, і принципу рівності статусу народних депутатів України“ *(абзаци одинадцятий – дванадцятий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018).*

„2.1. Аналіз Конституції України вказує на те, що у її статтях 84, 91, 93, 94 закріплено основні вимоги до процедури розгляду, ухвалення законів та набрання ними чинності.

Так, право законодавчої ініціативи, передбачене у статті 93 Конституції України, безпосередньо кореспондується з конституційним обов'язком парламенту розглянути

внесені проекти законів, пропозиції до них, а також прийняти чи відхилити їх шляхом особистого голосування народних депутатів України.

Процедура ухвалення проектів законів відповідно до частин другої, третьої статті 84 Конституції України безпосередньо пов'язана з обов'язком народних депутатів України особисто брати участь у голосуванні щодо законопроектів та пропозицій до них, внесених на розгляд Верховної Ради України.

Процедура розгляду та ухвалення парламентом законопроектів, розгляд пропозицій до законопроектів повинні ґрунтуватися на принципах, визначених Конституцією України. Недотримання цих принципів або нехтування ними порушує демократичні вимоги щодо конституційної процедури розгляду та ухвалення законопроектів, а також ставить під сумнів легітимність прийнятих законів“ (підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018).

„...дотримання встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності законами є однією з умов легітимності законодавчого процесу, у випадку її порушення конституційному контролю підлягає не зміст закону, а встановлена Конституцією України процедура його розгляду та ухвалення“ (пункт 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018).

„...встановлене Конституцією України функціональне призначення комітетів Верховної Ради України передбачає, зокрема, здійснення ними законопроектної роботи, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту. Конституційний Суд України вважає, що розгляд законопроекту у Верховній Раді України без участі відповідного комітету Верховної Ради України слід вважати порушенням конституційної процедури розгляду закону в контексті частини першої статті 152 Конституції України“ (абзац перший пункту 12 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018).

„...Конституційний Суд України вважає, що системний, грубий характер порушення конституційної процедури розгляду й ухвалення нормативного акта, а також істотний вплив цього порушення на остаточний результат його ухвалення є підставою для визнання цього акта неконституційним“ (абзац перший пункту 14 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018).

2.2.2.11. Позитивний обов'язок держави

„Аналіз статей 27, 28 Основного Закону України у системному зв'язку з його статтею 3, наведених юридичних позицій Конституційного Суду України дає підстави стверджувати, що у статтях 27, 28 Конституції України інституціалізовано не лише негативний обов'язок держави утримуватися від діянь, які посягали б на права людини на життя та повагу до її гідності, а й позитивний обов'язок держави, який полягає, зокрема, в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод; гарантуванні порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушень конституційних прав людини; забезпеченні невідворотності відповідальності за порушення конституційних прав людини.

Конституційний Суд України вважає, що позитивний обов'язок держави стосовно впровадження належної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поводження, у тому числі й щодо осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі під

повним контролем держави. Ефективність такого розслідування вимірюється його повнотою, всебічністю, оперативністю, незалежністю тощо. Незалежність розслідування порушень прав людини на життя та повагу до її гідності у місцях позбавлення волі означає, зокрема, те, що з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної (ієрархічної) незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування таких порушень. У цьому аспекті не може бути досягнуто незалежності розслідування, якщо компетентний державний орган (його службові особи) інституційно залежить від органу (його службових осіб), якому підпорядковано систему місць позбавлення волі та який несе відповідальність за її функціонування.

...

Конституційний Суд України наголошує, що позитивний обов'язок держави стосовно створення ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поводження, у тому числі щодо осіб, які перебувають, зокрема, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах під повним контролем держави. Таке розслідування має бути, у тому числі, незалежним, тобто з погляду безстороннього спостерігача не має існувати жодних сумнівів щодо інституційної або ієрархічної незалежності державного органу (його службових осіб), уповноваженого здійснювати офіційне розслідування порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України. Незалежність розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності не може бути досягнута, якщо компетентний державний орган належить до пенітенціарної системи, а його службові особи перебувають в ієрархічній залежності від вищих посадових осіб цієї системи“ *(абзаци п'ятий, шостий підпункту 2.1, абзац десятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018)*.

„У Рішенні від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018 Конституційний Суд України зазначив, що право людини на повагу до її гідності, як і її право на життя, є невід'ємним, невідчужуваним, непорушним та підлягає безумовному захисту з боку держави; у статтях 27, 28 Конституції України інституціалізовано не лише негативний обов'язок держави утримуватися від діянь, які посягали б на права людини на життя та повагу до її гідності, а й позитивний обов'язок держави, який полягає, зокрема, в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод; гарантуванні порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушень конституційних прав людини; забезпеченні невідворотності відповідальності за порушення конституційних прав людини *(абзаци четвертий, п'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини)*.

...

У другому реченні частини четвертої статті 16 Закону [Закон України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами] встановлено, що скарга в інтересах недієздатних осіб подається їх законними представниками. Отже, особа, визнана судом недієздатною, може реалізувати своє право на звернення у формі скарги, гарантоване статтею 40 Основного Закону України, виключно за допомогою законного представника. Така особа позбавлена можливості самостійно реалізувати вказане конституційне право.

Передбачений законодавством представницький спосіб захисту прав, свобод і законних інтересів особи, визнаної судом недієздатною, є додатковим засобом захисту її прав, свобод і законних інтересів. Однак за неналежного виконання законними представниками їх обов'язків або зловживання ними своїми правами захист та/або

поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб, визнаних судом недієздатними, є неможливим у зв'язку з відсутністю в Законі положень, які дозволяли б подання іншим, крім законного представника, суб'єктом відповідної скарги в інтересах таких осіб, а також самою особою, визнаною судом недієздатною“ (абзац шостий пункту 2, абзаци перший, другий пункту 10 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про звернення осіб, визнаних судом недієздатними, від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018).

III. ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У 2018 році Конституційним Судом України ухвалено 13 рішень та надано 4 висновки.

У 8 рішеннях Конституційним Судом України визначено порядок їх виконання або сформульовано рекомендації Верховній Раді України, іншим органам державної влади щодо заповнення прогалин, усунення колізій у чинних законах, інших нормативно-правових актах України або щодо приведення їх у відповідність до положень Конституції України.

У 5 рішеннях Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення законів України та такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення законів України без будь-яких рекомендацій щодо їх виконання.

Аналіз прийнятих на виконання 8 рішень Конституційного Суду України законів України, інших нормативно-правових актів України, а також вжитих з метою такого виконання заходів дозволяє говорити, що 3 рішення перебувають у процесі виконання, 5 – не виконано.

Щодо стану виконання рішень Конституційного Суду України, ухвалених у 2018 році

1. Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи“ та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання).

В абзацах дев'ятому, десятому підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення зазначено: „Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових

норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини.

Після запровадження у законодавстві України з 1 липня 2014 року оподаткування пенсій упродовж двох років Верховна Рада України тричі вносила зміни. За таких обставин особи, які мають право на пенсійні виплати, об'єктивно не могли бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях щодо стабільності правового регулювання у цій сфері“.

Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, яким передбачено, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року, – у частині такого перевищення, а також пенсій з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі пенсії підлягають оподаткуванню чи не оподатковуються в країні їх виплати.

1 березня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про забезпечення відновлення конституційних прав громадян на отримання пенсії у повному обсязі у зв'язку з визнанням неконституційними положень щодо оподаткування пенсій (реєстр. № 8081).

16 травня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про відхилення проекту Закону України про забезпечення відновлення конституційних прав громадян на отримання пенсії у повному обсязі у зв'язку з визнанням неконституційними положень щодо оподаткування пенсій (реєстр. № 8081/П).

18 вересня 2018 року проект Постанови (реєстр. № 8081) включено до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

2. Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засади державної мовної політики“.

У пункті 4 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: „Порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення проекту Закону № 9073 під час його прийняття в цілому на вечірньому пленарному засіданні Верховної Ради України 3 липня 2012 року мали системний характер та істотно вплинули на остаточний результат прийняття Закону“. На цій підставі Суд визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України „Про засади державної мовної політики“ від 3 липня 2012 року № 5029–VI зі змінами.

У цьому Рішенні рекомендацій Верховній Раді України, іншим органам державної влади щодо заповнення прогалін, усунення колізій у чинних

законах, інших нормативно-правових актах України, щодо приведення їх у відповідність до положень Конституції України, інших моментів його виконання не було передбачено.

3. Рішення Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України

В абзаці тринадцятому підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: „Встановлена частиною шостою статті 216 Кодексу підслідність злочинів, учинених на території або в приміщеннях Служби, у взаємозв'язку з відповідним нормативно-правовим регулюванням щодо функціонування слідчих органів Служби не здатна забезпечити здійснення ефективного розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності, що унеможливує виконання державою її головного конституційного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини“. Відповідно Суд визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою „слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України“.

Встановивши невідповідність Конституції України (неконституційність) частини шостої статті 216 Кодексу, Конституційний Суд України вказав, що вважає за доцільне відтермінувати втрату цією нормою чинності на три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення.

Відповідно до пункту 3 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України зобов'язав Верховну Раду України привести нормативне регулювання, встановлене частиною шостою статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, що визнана неконституційною, у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

26 січня 2017 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо врегулювання окремих питань підслідності (реєстр. № 5720), відповідно до якого частину шосту статті 216 Кримінального процесуального кодексу України запропоновано виключити.

18 вересня 2018 року вказаний законопроект включено до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

1 серпня 2018 року на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України опубліковано Постанову Кабінету Міністрів України „Про внесення зміни до пункту 4 Положення про Міністерство юстиції України“ від 26 липня 2018 року № 597, в якій передбачено виключити із зазначеного Положення функцію Міністерства юстиції України із забезпечення здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби.

Зазначене вище, а також аналіз законопроекту (реєстр. № 5720) щодо виключення норми з нормативно-правового акта не дають підстави вважати, що Рішення Конституційного Суду України виконано повністю.

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

4. Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про всеукраїнський референдум“.

Виявивши порушення визначеної Конституцією України процедури розгляду і ухвалення Закону України „Про всеукраїнський референдум“, встановивши нелегітимність його мети та невідповідність його положень вимогам Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами повністю суперечить Конституції України.

Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475–VI зі змінами.

У Рішенні не передбачено вказівок чи рекомендацій Верховній Раді України, іншим органам державної влади щодо заповнення прогалин, усунення колізій у чинних законах, інших нормативно-правових актах України або щодо приведення їх у відповідність до положень Конституції України.

5. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

У цьому Рішенні „Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, якими скасовано та обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають „особливі трудові заслуги перед Батьківщиною“, не суперечать Конституції України, у тому числі приписам її частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 46“ (пункт 3 мотивувальної частини).

У підпункті 4.2 пункту 4 мотивувальної частини зазначено: „Верховна Рада України, виключивши статтю 21 Закону № 3721 на підставі підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, скасувала гарантію для громадян похилого віку на достроковий вихід на пенсію, метою встановлення якої була ефективна реалізація конституційних прав людини на соціальний захист і достатній життєвий рівень.

Конституційний Суд України виходить з того, що Закон № 76 від 28 грудня 2014 року був фактично ухвалений парламентом 29 грудня 2014 року (о 1 годині 24 хвилини 40 секунд) та оприлюднений 31 грудня 2014 року в газеті „Голос України“ (спеціальний випуск), що підтверджується загальнодоступними відомостями, розміщеними на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. До того ж підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 набрав чинності з 1 січня 2015 року.

Зважаючи на викладене, Конституційний Суд України констатує, що перехідний період між оприлюдненням Закону № 76 та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (менше одного дня) був явно недостатнім для того, щоб суб'єкти права змогли адаптуватися до законодавчих новел та скоригувати свої дії для реалізації права на достроковий вихід на пенсію. У такий спосіб парламент знівельював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність“.

Згідно з пунктами 1, 2 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII та таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Рішення не містить застережень чи вказівок Суду стосовно його виконання.

6. Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

У пункті 3 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України встановив такий порядок його виконання:

„3.1. Стаття 53 (крім її назви) Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII втратила чинність та не підлягає застосуванню з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Застосуванню підлягає стаття 53 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, а саме:

„Стаття 53. Виплата додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника

Додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячна компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи виплачуються повністю незалежно від заробітку, пенсії чи іншого доходу“.

3.2. Стаття 60 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII втратила чинність та не підлягає застосуванню з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Застосуванню підлягає стаття 60 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“

від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, а саме:

„Стаття 60. Інші пільги та компенсації особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, можуть надаватись й інші пільги та компенсації, передбачені законодавством України“.

8 серпня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ (щодо приведення його норм у відповідність до рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018) (реєстр. № 9016).

15 серпня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ щодо видатків на соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ (реєстр. № 9019).

19 вересня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення зміни до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо державних гарантій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (реєстр. № 9104).

9 жовтня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ щодо встановлення належного рівня пенсійного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (реєстр. № 9184).

17 жовтня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про забезпечення відновлення конституційних прав громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у зв’язку з прийняттям рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 (реєстр. № 9212).

18 жовтня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо приведення його норм у відповідність до рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 (реєстр. № 9016/П).

23 жовтня 2018 року Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи розглянув і ухвалив рішення про підтримку прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ (щодо приведення його норм у відповідність до рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-рп/2018) (реєстр. № 9016).

8 листопада 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення зміни до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо державних гарантій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (реєстр. № 9104/П).

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

7. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України.

Згідно з підпунктом 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення „втручання у конституційне право особи на приватне і сімейне життя шляхом збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди допускається, якщо воно передбачене законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Таке втручання вважатиметься законним у разі наявності підстави в національному законі, а також за умови, що такий закон відповідатиме принципу верховенства права, закріпленому в частині першій статті 8 Конституції України“.

У пункті 3 мотивувальної частини Рішення зазначено: „Конституційний Суд України вважає, що повноваження Міністерства на безоплатне отримання інформації, що містить персональні дані, є дискреційними, а тому вкрай необхідно, щоб оспорювані положення Кодексу, які є підставою для здійснення відповідних повноважень Міністерством, узгоджувалися з конституційним принципом верховенства права, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та заборона свавілля.

На думку Конституційного Суду України, Міністерство може бути наділене повноваженнями щодо отримання та обробки інформації, що містить персональні дані, лише для досягнення легітимної мети. Проте через відсутність будь-яких меж дискреції, встановленої законом, щодо подальших дій з інформацією, яка містить персональні дані, унеможлиблюється навіть мінімальний захист суб'єкта персональних даних, не забезпечується передбачуваність застосування окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу.

Конституційний Суд України зазначає, що оспорюваними положеннями Кодексу не передбачено критеріїв визначення змісту та обсягу інформації, що містить персональні дані, категорій осіб як суб'єктів персональних даних, проміжків часу, яких мають стосуватися персональні дані, строків, порядку та умов їх зберігання, тобто чітко не встановлено меж повноважень Міністерства як центрального органу виконавчої влади при здійсненні ним повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат, що унеможлиблює настання відповідальності держави за можливі зловживання“.

Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення абзацу першого пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України щодо права Міністерства фінансів України отримувати інформацію, що містить персональні дані.

Верховна Рада України прийняла Закон України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України“ від 22 листопада 2018 року № 2621–VIII (далі – Закон № 2621), відповідно до підпункту 5 пункту 38 розділу I якого пункт 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України викладено в такій редакції:

„40. Установити, що під час здійснення повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині верифікації та моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат, які здійснюються за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, з метою забезпечення адресності та недопущення призначення, нарахування та/або здійснення неправомірних соціальних виплат Міністерство фінансів України має право на безоплатне отримання інформації, що містить банківську таємницю, персональні дані, та на доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування.

Для отримання та обробки таких персональних даних Міністерство фінансів України не потребує отримання на це згоди фізичних осіб, при цьому обробка та захист персональних даних здійснюються з дотриманням законодавства про захист персональних даних та в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Порядок здійснення верифікації та моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат визначається Кабінетом Міністрів України“.

Закон № 2621 набирає чинності з 1 січня 2019 року, крім підпункту 5 пункту 38 розділу I та підпункту „в“ підпункту 10 пункту 2 розділу II Закону № 2621, які набирають чинності з дня, наступного за днем опублікування Закону № 2621 (пункт 1 розділу II „Прикінцеві положення“).

Закон № 2621 опубліковано в газеті „Голос України“ 26 грудня 2018 року. Відповідно зміни до пункту 40 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України набрали чинності з 27 грудня 2018 року.

Однак оскільки в Законі № 2621 не дотримано вимог, про які було зазначено у Рішенні („не передбачено критеріїв визначення змісту та обсягу інформації, що містить персональні дані, категорій осіб як суб'єктів персональних даних, проміжків часу, яких мають стосуватися персональні дані, строків, порядку та умов їх зберігання, тобто чітко не встановлено меж повноважень Міністерства як центрального органу виконавчої влади при здійсненні ним повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат, що унеможлиблює настання відповідальності держави за можливі зловживання“), акт Суду не можна вважати виконаним.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

8. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8,

другого речення частини четвертої статті 16 Закону України „Про звернення громадян“ (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними).

У пункті 9 мотивувальної частини Рішення зазначено:

„Ураховуючи те, що психічний стан особи, визнаної судом недієздатною, може динамічно змінюватися, її звернення може не розглядатися тільки тоді, коли за результатами вивчення адресатом його змісту буде виявлено нездатність заявника усвідомлено викладати суть порушених питань і дотримуватися інших вимог до звернень громадян, закріплених у статтях 5 і 6 Закону (зазначення у зверненні прізвища, ім'я, по батькові, місця проживання, його підписання із вказівкою дати, оформлення мовою, прийнятною для сторін, тощо). Тобто підставою для того, щоб органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи не розглядали відповідні звернення, може бути не визнання судом недієздатною фізичної особи, а недотримання такою особою передбачених Законом вимог до змісту та форми звернень, які стосуються усіх“.

У пункті 10 мотивувальної частини Рішення Суд вказав:

„Передбачений законодавством представницький спосіб захисту прав, свобод і законних інтересів особи, визнаної судом недієздатною, є додатковим засобом захисту її прав, свобод і законних інтересів. Однак за неналежного виконання законними представниками їх обов'язків або зловживання ними своїми правами захист та/або поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб, визнаних судом недієздатними, є неможливим у зв'язку з відсутністю в Законі положень, які дозволяли б подання іншим, крім законного представника, суб'єктом відповідної скарги в інтересах таких осіб, а також самою особою, визнаною судом недієздатною.

Отже, встановлений другим реченням частини четвертої статті 16 Закону порядок подання скарги в інтересах недієздатних осіб, який виключає можливість подання такими особами скарги самотійно, не забезпечує реалізації недієздатними особами права на звернення, передбаченого статтею 40 Конституції України. Крім того, законодавче закріплення виключно представницького способу реалізації особами, визнаними судом недієздатними, права на звернення не усуває вказаного обмеження (фактично повної заборони) розгляду звернень таких осіб, оскільки реалізація та захист прав, свобод і законних інтересів людини, які забезпечуються шляхом звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів, не можуть завжди і повністю залежати від волі іншої людини“.

У резолютивній частині Рішення Конституційний Суд України вказав Верховній Раді України на необхідність приведення положень Закону України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР зі змінами щодо реалізації особами, визнаними судом недієздатними, конституційного права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб у відповідність до Конституції України та цього Рішення, однак парламент на це поки що не відреагував.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

9. Рішення Конституційного Суду України від 7 листопада 2018 року № 9-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 7 розділу II Закону України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні“.

Пунктом 1 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення пункту 7 розділу II Закону України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні“ від 27 березня 2014 року № 1166–VII (далі – Закон № 1166).

Конституційний Суд України у підпункті 6.2 пункту 6 мотивувальної частини Рішення зазначив, що оскільки допомога при народженні дитини, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та допомога при усиновленні дитини встановлені законом і конкретно не визначені в Конституції України як складові права на соціальний захист, гарантованого її статтею 46, то Верховна Рада України має свободу дій щодо законодавчого регулювання порядку надання цих видів державної допомоги.

Положення пункту 7 розділу II Закону № 1166 ухвалені з метою реалізації заходів щодо економічного та раціонального використання державних коштів, недопущення витрат Державного бюджету України, забезпечення соціальної підтримки громадян виходячи з фінансових можливостей держави.

Конституційний Суд України в контексті прийнятого Рішення не рекомендував Верховній Раді України здійснити певні дії чи утриматися від них; рішення, яким визнано закон конституційним, не може бути об'єктом аналізу на предмет його виконання.

10. Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 294, статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– положення частини першої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яким встановлено, що постанови про застосування стягнення, передбаченого статтею 32 цього кодексу, набирають законної сили з моменту їх винесення;

– положення статті 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яке передбачає, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення.

Порядку та строків виконання Рішення Конституційний Суд України не визначив.

11. Рішення Конституційного Суду України від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“.

У пунктах 1, 2 резолютивної частини Рішення Суд зазначив:

„1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини третьої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII. Це положення підлягає застосуванню у його первинній редакції, а саме: „Посадовий оклад судді місцевого суду встановлюється у розмірі 15 мінімальних заробітних плат, визначених законом, що запроваджується поетапно: з 1 січня 2011 року – 6 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2012 року – 8 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2013 року – 10 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2014 року – 12 мінімальних заробітних плат; з 1 січня 2015 року – 15 мінімальних заробітних плат“.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“ від 12 лютого 2015 року № 192–VIII, за яким „суддя, який не здійснює правосуддя (крім випадків тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці), не має права на отримання доплат до посадового окладу“, для цілей застосування окремих положень Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами, а саме:

– частини першої статті 55 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв'язку з неможливістю здійснення правосуддя у відповідному суді, припиненням роботи суду у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами та з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про його відрадження до іншого суду;

– частини восьмої статті 56, частин першої, другої статті 89 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв'язку з обов'язковим проходженням підготовки у Національній школі суддів України для підтримання кваліфікації;

– частини третьої статті 82, частин шостої, сьомої статті 147 щодо нездійснення суддею правосуддя у зв'язку з неприйняттям, з незалежних від судді причин, у встановлені строки рішення про переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня у випадках реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду, в якому такий суддя обіймає посаду судді“.

Державною судовою адміністрацією України в інформаційному листі від 14 грудня 2018 року № 11026266/18 надано роз'яснення та рекомендації щодо застосування Рішення, що свідчить про те, що воно перебуває у процесі виконання. Обов'язки здійснювати контроль за його виконанням на жодний державний орган (у порядку, передбаченому частиною першою статті 97 Закону України „Про Конституційний Суд України“) Конституційний Суд України не покладав.

12. Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (справа про соціальний захист ветеранів війни та членів їхніх сімей).

У пункті 5 мотивувальної частини Рішення Суд зазначив: „Соціальний захист ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, спрямований на забезпечення їм достатнього життєвого рівня. Обмеження або скасування пільг для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, без рівноцінної їх заміни чи компенсації є порушенням зобов'язань держави щодо соціального захисту осіб, які захищали Вітчизну, та членів їхніх сімей. У разі зміни правового регулювання набуті вказаними особами пільги чи інші гарантії соціального захисту повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації. Обмеження або скасування таких пільг, інших гарантій соціального захисту можливе лише у разі запровадження рівноцінних або більш сприятливих умов соціального захисту“.

У пункті 8 мотивувальної частини Рішення Суд встановив: „Для відновлення попереднього рівня соціального захисту учасників війни, осіб, на яких поширюється чинність Закону № 3551, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, або встановлення альтернативних варіантів компенсації скасованих пільг потрібно передбачити кошти у Державному бюджеті України, внести відповідні зміни до законів України“.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

– абзац другий підпункту 1, абзац другий підпункту 2, абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3 пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України від 28 грудня 2014 року № 76–VIII;

– частину шосту статті 14, частину другу статті 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами.

2. Абзац другий підпункту 1, абзац другий підпункту 2, абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3 пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, частина шоста статті 14, частина друга статті 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, визнані неконституційними, втрачають чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. У зв'язку з тим, що абзац другий підпункту 1, абзац другий підпункту 2, абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3 пункту 9 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, згідно з якими виключено окремі положення Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, втрачають чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення, застосуванню підлягатимуть пункти 7, 16 частини першої статті 14, пункти 7, 18 частини першої статті 15, пункти 6, 15, 16 частини першої статті 16 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII у редакції до внесення змін Законом України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII“.

20 грудня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Постанови про забезпечення відновлення конституційних прав учасників війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, та осіб, на яких поширюється чинність Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII, у зв'язку з

прийняттям рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 (реєстр. № 9429).

20 грудня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ щодо приведення його норм у відповідність до рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 (реєстр. № 9428).

21 грудня 2018 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ щодо виконання рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 стосовно соціального захисту ветеранів війни та осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, а також членів їхніх сімей (реєстр. № 9428-1).

4 січня 2019 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ щодо відновлення пільг у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 та уточнення окремих положень (реєстр. № 9428-2).

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

13. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ (далі – Рішення № 13-р/2018).

Рішення № 13-р/2018 ухвалено на повторне звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Конституційного Суду України стосовно питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу недієздатної особи.

1 червня 2016 року Конституційний Суд України ухвалив Рішення № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) (далі – Рішення № 2-рп/2016).

В абзаці другому пункту 4 мотивувальної частини Рішення № 2-рп/2016 Конституційний Суд України вказав, що до моменту законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу недієздатної особи на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра така госпіталізація можлива лише за рішенням суду. У пункті 2 резолютивної частини Рішення № 2-рп/2016 Конституційний Суд України рекомендував Верховній Раді

України невідкладно привести положення законодавства України у сфері надання психіатричної допомоги у відповідність до цього Рішення.

14 листопада 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги“ № 2205–VIII, яким, зокрема, частину першу статті 13 викладено в такій редакції:

„Особа, яка досягла 14 років, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги добровільно – на її прохання або за її усвідомленою письмовою згодою. Особа віком до 14 років (малолітня особа) госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги на прохання або за письмовою згодою її батьків чи іншого законного представника. У разі незгоди одного з батьків або за відсутності батьків госпіталізація особи віком до 14 років (малолітньої особи) до закладу з надання психіатричної допомоги проводиться за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення іншого законного представника зазначеної особи до цього органу і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду. Особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги добровільно – на її прохання або за її усвідомленою письмовою згодою. Законний представник особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною, сповіщає орган опіки та піклування за місцем проживання підопічного про згоду його підопічного на госпіталізацію до закладу з надання психіатричної допомоги не пізніше дня, наступного за днем надання такої згоди. Особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення до цього органу законного представника зазначеної особи і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду. Згода на госпіталізацію фіксується в медичній документації за підписом особи або її законного представника та лікаря-психіатра“.

Аналіз наведених положень вказує на те, що у зміненому законі не враховано рекомендації Конституційного Суду України.

20 грудня 2018 року Конституційний Суд України ухвалив Рішення № 13-р/2018, в абзаці четвертому підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини якого зазначено: „Повторно запровадивши правове регулювання з тим самим недоліком, Верховна Рада України порушила вимогу частини другої статті 8 Основного Закону України, за якою закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй“.

Згідно з пунктом 4 мотивувальної частини Рішення № 13-р/2018 Конституційний Суд України підтвердив юридичну позицію, викладену ним у Рішенні № 2-рп/2016, та встановив такий порядок його виконання: „до законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією недієздатної особи, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, до закладу з надання психіатричної допомоги така госпіталізація можлива лише за рішенням суду“.

Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення № 13-р/2018 Конституційний Суд України визнав „такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III зі змінами, якими передбачено, що особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, яка за станом свого здоров'я не здатна висловити прохання або надати усвідомлену письмову згоду, госпіталізується до закладу з надання психіатричної допомоги за рішенням (згодою) органу опіки та піклування, яке ухвалюється не пізніше 24 годин з моменту звернення до цього органу законного представника зазначеної особи і може бути оскаржено відповідно до закону, у тому числі до суду“.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

Щодо додержання висновків Конституційного Суду України, наданих у 2018 році

У 2018 році Конституційний Суд України надав висновки:

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 6 червня 2018 року № 1-в/2018;

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 19 червня 2018 року № 2-в/2018;

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 22 листопада 2018 року № 3-в/2018;

– у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 23 листопада 2018 року № 4-в/2018.

В усіх випадках Конституційний Суд України визнав законопроекти такими, що відповідають вимогам статей 157 і 158 Конституції України, обов'язковими, остаточними та такими, що не можуть бути оскаржені.

Відповідно порядок, строки виконання висновків Суду та контроль за їх додержанням не передбачалися.

Щодо підходів Конституційного Суду України до питання виконання рішень та додержання висновків Конституційного Суду України

Закон України „Про Конституційний Суд України“ надає право Конституційному Суду України встановити у рішенні, висновку порядок та строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку (частина перша статті 97); Конституційний Суд України може вимагати від відповідних державних органів письмове підтвердження виконання рішення, додержання висновку (частина друга статті 97).

У 2018 році Конституційний Суд України набагато активніше використовував можливості щодо визначення порядку виконання його рішень, ніж у попередні роки. Це стосується, зокрема, випадків, коли Конституційний Суд України, визнаючи таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), певне положення закону, до якого було внесено зміни, спеціально зазначав про необхідність застосування його у первинній редакції (Рішення від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018); коли Конституційний Суд України з метою відновлення рівня соціального захисту певних груп населення, який було знижено в результаті здійснених Верховною Радою України законодавчих змін, спеціально вказував на потребу передбачати необхідні кошти у Державному бюджеті України та вносити відповідні зміни до законів України (Рішення від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018); коли Конституційний Суд України, визнаючи положення закону таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), відтермінував момент втрати ним чинності з метою надання можливості для уникнення прогалини в законодавчому регулюванні (Рішення від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018).

Характерною особливістю практики Конституційного Суду України останнього часу є випадки визнання неконституційними положень законів, які для чіткого визначення і гарантування того чи іншого права людини і громадянина повинні містити відповідні норми, але по факту їх не містять. Виконання таких рішень має полягати у швидкій реакції законодавця з метою подолання відповідного упущення і забезпечення системного регулювання відносин, пов'язаних із визначенням і захистом конституційних прав особи.

Рішення Конституційного Суду України, ухвалені в період 2007–2016 років, які мають суспільно важливий характер, але не виконані або перебувають у процесі виконання

В інформаційно-аналітичній довідці станом на 31 грудня 2017 року наводився аналіз виконання рішень Конституційного Суду України, ухвалених у 2007–2017 роках.

У період з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2018 року залишаються не виконаними 9 рішень Конституційного Суду України (від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007, від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007, від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009, від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011, від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012, від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014, від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Нижче йдеться про 7 рішень минулих років, які мають особливе суспільне значення.

1. Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 у справі за конституційним зверненням громадянина Касьяненка Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 383 Кримінально-процесуального кодексу України. У пункті 2 резолютивної частини Рішення Верховній Раді України було рекомендовано в законодавчому порядку привести положення статті 384 Кримінально-процесуального кодексу України у відповідність до цього Рішення.

13 січня 2009 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про внесення зміни до статті 384 Кримінально-процесуального кодексу України“ № 839–VI. Положення статті 384 Кримінально-процесуального кодексу України було приведено у відповідність до Рішення від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007. Однак 19 листопада 2012 року набрав чинності Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651–VI. Частина друга статті 424 цього Кодексу відтворює положення статті 383 Кримінально-процесуального кодексу України, в результаті тлумачення якої у Рішенні від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 Конституційний Суд України рекомендував у законодавчому порядку привести положення статті 384 Кримінально-процесуального кодексу України у відповідність до цього Рішення. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України не враховано юридичну позицію згаданого Рішення Конституційного Суду України щодо права осіб, які в судовому порядку оскаржили постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, на внесення касаційної скарги на рішення, що перешкоджають подальшому провадженню у справі.

Таким чином, юридичну позицію Суду не враховано – Рішення Конституційного Суду України не виконано.

2. Рішення Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“. У пункті 3 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України

значив: „Звернути увагу Верховної Ради України на необхідність приведення у відповідність до Конституції України положень інших законів, які регламентують виплату пенсій пенсіонерам, які постійно проживають у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, а також прийняття закону про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними“.

На сьогодні діє Постанова Кабінету Міністрів України „Про порядок переведення пенсій громадянам, які виїхали на постійне проживання до інших країн“ від 6 квітня 1993 року № 258 та Інструкція про порядок переказування пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, та виплати пенсій пенсіонерам іноземних держав, які проживають в Україні, затверджена постановою правління Пенсійного фонду України від 23 квітня 1999 року № 4-5 зі змінами. На законодавчому рівні рекомендації Конституційного Суду України не враховано. Питання виплати пенсій особам, які постійно проживають у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, не регламентовано.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

3. *Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010* у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху). У пункті 3 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України рекомендував Верховній Раді України привести порядок притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху у разі їх фіксації працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису у відповідність до цього Рішення.

14 липня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху“ № 596–VIII, у якому вказані рекомендації Конституційного Суду України не враховано.

9 жовтня 2017 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект стосовно внесення змін до статті 258 Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відновлення права водіїв транспортних засобів на вимогу скласти уповноваженою посадовою особою протокол про адміністративне правопорушення) (реєстр. № 7188). 18 вересня 2018 року вказаний законопроект включено до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

4. *Рішення Конституційного Суду України від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011* у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років“ щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги“. Цим рішенням Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу шостого статті 2 Закону України „Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років“ від 20 квітня 2000 року № 1684–III у редакції Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років“ щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги“ від 21 квітня 2011 року № 3298–VI. У пункті 4 резолютивної частини цього Рішення Конституційний Суд України рекомендував Верховній Раді України законодавчо встановити порядок використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України.

16 жовтня 2015 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про Державний Прапор України, який встановлює опис та визначає порядок використання Державного Прапора України (реєстр. № 3334), внесений Кабінетом Міністрів України. 23 жовтня 2015 року цей законопроект надано для ознайомлення, а 2 лютого 2016 року він був прийнятий у першому читанні. 3 жовтня 2017 року Постановою Верховної Ради України № 2149–VIII законопроект включено до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

18 вересня 2018 вказаний законопроект включено до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

Рішення Конституційного Суду України перебуває у процесі виконання.

5. *Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012* у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю „ДІД Конс“ щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України „Про виконавче провадження“ у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України „Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу“ (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу). В абзаці другому пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України звернув увагу парламенту на необхідність встановлення передбачуваного правового регулювання суспільних відносин щодо розумних строків погашення

підприємствами паливно-енергетичного комплексу заборгованості за енергоносії.

Верховна Рада України Законом України „Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розрахунків у паливно-енергетичному комплексі“ від 3 липня 2014 року № 1571–VII внесла зміни до положень Закону України „Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу“ від 23 червня 2005 року № 2711–IV, якими встановлювала більш пізню розрахункову дату, а строк дії процедури погашення заборгованості продовжила до 1 січня 2016 року. Крім того, у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розрахунків у паливно-енергетичному комплексі від 15 вересня 2015 року (реєстр. № 3090, внесений народним депутатом України Мусієм О.С.), яким строк дії процедури погашення заборгованості передбачається продовжити до 1 квітня 2017 року.

20 березня 2018 року Постановою Верховної Ради України № 2351–VIII вказаний законопроект включено до порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання. 18 вересня 2018 року законопроект повернуто на доопрацювання ініціатору внесення.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

6. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) вже проаналізовано в контексті виконання Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018.

7. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“. Відповідно до пункту 1 резолютивної частини Рішення визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами (далі – Закон № 2262), зокрема частини сьомої статті 43, згідно з якими

максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність; тимчасово, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року, максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати 10 740 гривень.

Відповідно до частини другої статті 152 Конституції України закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, тобто з дня ухвалення Рішення Конституційним Судом України положення частини сьомої статті 43 Закону № 2262, що визнані неконституційними, вилучено із законодавчого поля.

6 грудня 2016 року Верховною Радою України прийнято Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ № 1774–VIII (далі – Закон № 1774), підпунктом 1 пункту 10 розділу I якого було внесено зміни до частини сьомої статті 43 Закону № 2262, а саме: у частині сьомій статті 43 слова і цифри „у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року“ приписано замінити словами і цифрами „до 31 грудня 2017 року“.

Закон № 1774 відповідно до пункту 1 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ набрав чинності з 1 січня 2017 року після ухвалення Рішення Конституційним Судом України, тобто цим законом не могли бути внесені зміни до норми, якої вже не існує.

Рішення Конституційного Суду України не виконано.

IV. ВІСНИК КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Вийшли друком шість номерів. Основну частину журналу наповнювали акти Конституційного Суду України, оскільки відповідно до статті 47 Закону України „Про Конституційний Суд України“ „Вісник Конституційного Суду України“ є офіційним виданням Суду. Друкувалися рішення і висновки Конституційного Суду України, окремі думки суддів Суду до них, а також блоки ухвал колегій суддів Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційних проваджень у справах за конституційними скаргами, сформовані відповідно до пунктів статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, на підставі яких відмовлено у відкритті конституційних проваджень у справах. Також у № 2/2018 „Вісника Конституційного Суду України“ опубліковано Регламент

Конституційного Суду України, ухвалений на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018, а у № 3/2018 – щорічну інформаційну доповідь Конституційного Суду України за 2017 рік, затверджену на засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 29 березня 2018 року № 17-п/2018.

„Вісник Конституційного Суду України“ згідно з наказом МОН України від 7 жовтня 2015 року № 1021 включено до Переліку наукових фахових видань України. На його сторінках висвітлюються актуальні питання конституційної юстиції та конституційного права України й інших держав. У 2018 році було опубліковано 28 статей і доповідей із конституційної тематики, авторами 13 з яких є судді Суду (В. Городовенко – 1 доповідь і 1 стаття, М. Гультай – 1 стаття (у співавторстві), В. Колісник – 1 стаття, О. Литвинов – 1 стаття, О. Тупицький – 1 доповідь, Н. Шаптала – 3 статті, С. Шевчук – 1 доповідь) та судді Суду у відставці (В. Кампо – 2 статті, М. Колос – 1 стаття).

У № 1/2018 „Вісника Конституційного Суду України“ подано рубрику, присвячену 80-річчю з дня народження українського вченого-правознавця, доктора юридичних наук, першого Голови Конституційного Суду України (1992–1995 роки) Леоніда Петровича Юзькова.

Протягом року в журналі друкувалися огляди конференцій та семінарів, які організував та в яких брав участь Суд, судді Суду, судді Суду у відставці, працівники Секретаріату Суду:

– огляд міжнародного науково-практичного семінару „Людська гідність як конституційна цінність“ (№ 3/2018);

– огляд міжнародного наукового семінару „Конституційні цінності і права людини: виклики XXI століття“ (№ 5/2018);

– огляд міжнародної конференції „Індивідуальна конституційна скарга до Конституційного Суду України“ (№ 6/2018).

До 22-ї річниці Конституційного Суду України Правовий департамент Секретаріату Суду підготував підбірку найбільш значущих для суспільства, спрямованих на його розвиток, рішень Конституційного Суду України з виокремленням юридичних позицій Конституційного Суду України, викладених у цих рішеннях, і з посиланням на принцип дружнього ставлення до міжнародного права, який розкрито у рішеннях Конституційного Суду України та розвинуто у доповідях і виступах суддів Суду на міжнародних заходах. Цей матеріал опубліковано у № 5/2018 „Вісника Конституційного Суду України“.

У № 4/2018 та № 6/2018 журналу друкувалися реферативні огляди джерел із конституційно-правової тематики, опублікованих у 2017–2018 роках.

Належну роботу редакції щодо підготовки до видання „Вісника Конституційного Суду України“, всебічне висвітлення діяльності Конституційного Суду України та науково-фахової розробки актуальних проблем конституційної юрисдикції та конституційного права України

забезпечує Редакційна рада „Вісника Конституційного Суду України“, чергове засідання якої відбулося 6 грудня 2018 року. Важливими результатами засідання є схвалення Концепції „Вісника Конституційного Суду України“ та визначення переможців конкурсу на кращу наукову статтю з конституційно-правової тематики.

Видавнича діяльність Конституційного Суду України не обмежується випуском „Вісника Конституційного Суду України“. Упродовж 2018 року друком вийшли такі видання:

– книга 15 „Конституційний Суд України. Рішення. Висновки. 2016–2017“ – збірка актів Конституційного Суду України, у якій вміщено 9 рішень Конституційного Суду України у справах за конституційними поданнями з питань конституційності положень законів України, 1 рішення у справі щодо офіційного тлумачення Конституції України та 2 висновки у справах щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам її статей 157 і 158, прийняті протягом 2016–2017 років. Тексти рішень та висновків, які увійшли до книги, подано українською та російською мовами, а їх резюме – англійською. Крім цього, для зручності користування виданням наприкінці додається алфавітно-предметний покажчик українською та російською мовами;

– „Людська гідність як конституційна цінність“ – збірка матеріалів міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого пам'яті професора Л. Юзькова, що відбувся 30 березня 2018 року в Конституційному Суді України;

– спеціальний випуск журналу „Публічне право“/2018 – матеріали наукового семінару „Конституційні цінності і права людини: виклики XXI століття“, проведеного 27 червня 2018 року в Конституційному Суді України.

V. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у розбудові та зміцненні інституційної спроможності Конституційного Суду України, адже масштаб та ефективність міжнародних зв'язків є невід'ємним атрибутом діяльності будь-якої державної установи, а також показником ступеня включення інституції до міжнародної фахової спільноти. Крім цього, міжнародна співпраця дає можливість використання і долучення до кращого світового досвіду та вироблення перспективної моделі розвитку.

Співробітництво Конституційного Суду України з органами конституційної юрисдикції інших держав, міжнародними судами та міжнародними організаціями створює сприятливі умови для ініціювання та розвитку діалогу на основі взаємної поваги та поширення універсальних цінностей, що їх плекають демократичні держави.

Конституційний Суд України регулярно проводить міжнародні конференції, круглі столи, семінари з актуальних проблем конституційного судочинства.

Слід зазначити, що з огляду на запровадження в Україні інституту конституційної скарги, необхідність інституційної розбудови Конституційного Суду України та адаптації його роботи до нових умов, а також інтерес міжнародної спільноти до зазначеної тематики переважна кількість проведених заходів стосувалася саме цієї сфери.

У 2018 році Конституційний Суд України продовжив співпрацю з Радою Європи в напрямі виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Низка проведених заходів дозволила краще ознайомитися з практикою ЄСПЛ, взаємодією національних органів конституційного судочинства з ЄСПЛ та питанням виконання рішень останнього на національному рівні.

Конституційний Суд України брав активну участь у роботі регіональних організацій, членом яких він є, особливо Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (BBCJ). Упродовж року члени Асоціації збиралися в Тбілісі, Варшаві та Вільнюсі. У свою чергу, Конституційний Суд України запрошував членів BBCJ до участі у заходах, організованих в Україні. У 2018 році Конституційний Суд України вперше звітував про своє головування в Асоціації – під час Генеральної асамблеї BBCJ у травні 2018 року представлено звіт Генерального секретаря Асоціації за 2017 рік.

Слід також згадати, що до складу Суду увійшов суддя С. Головатий, який є членом Венеційської Комісії, а також суддя В. Городовенко, який є членом Консультативної ради європейських суддів. Ці судді на регулярній основі беруть участь у роботі Венеційської Комісії та Консультативної ради європейських суддів відповідно, що, безумовно, додає авторитету Суду на міжнародній арені.

Таким чином, з метою виконання завдань, спрямованих на забезпечення та розвиток міжнародного співробітництва Конституційного Суду України у 2018 році, здійснювалася діяльність за такими напрямками:

- 1) участь Конституційного Суду України в регіональних організаціях конституційного правосуддя;
- 2) співробітництво Конституційного Суду України з міжнародними організаціями, проектами та фондами (Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Рада Європи, Німецький фонд міжнародного правового співробітництва (IRZ), Європейський Союз);
- 3) участь представників Конституційного Суду України в інших міжнародних заходах в Україні та за кордоном.

5.1. Участь Конституційного Суду України в регіональних організаціях конституційного правосуддя

5.1.1. Асоціація конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (BBCJ)

Протягом 2018 року Конституційний Суд України розвивав відносини партнерства та співробітництва з органами конституційної юрисдикції

сусідніх країн, зокрема в рамках створеної у 2015 році Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (далі – ВВСІ, Асоціація), яка нині об'єднує органи конституційного контролю Грузії, Литовської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Польща та України.

Основними завданнями Асоціації є розвиток співробітництва між конституційними судами з метою здійснення обміну кращими практиками конституційного судочинства, що, безперечно, сприятиме впровадженню та закріпленню основних принципів демократії у країнах регіону. Солідарність та єдність, зміцнені в рамках Асоціації, сприяють більш потужному представництву регіону на світовому рівні та у європейських організаціях конституційного правосуддя, а також кращому розумінню правових та політичних проблем, що виникають у регіоні.

З 1 січня 2018 року Конституційний Суд Грузії розпочав головування в Асоціації, спрямувавши зусилля на подальшу інституційну розбудову цієї регіональної організації. Важливою подією 2018 року стало розширення Асоціації за рахунок приєднання до неї Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Впродовж року в рамках Асоціації відбулася низка заходів, зокрема:

25–27 березня – робочий візит очільника Конституційного Суду України до Конституційного Суду Литовської Республіки з метою участі у заходах, пов'язаних із обговоренням співробітництва між конституційними судами України і Литовської Республіки та у рамках Асоціації.

3–4 квітня – підготовче засідання Третього конгресу Асоціації (м. Тбілісі, Грузія), участь у якому взяла делегація Конституційного Суду України. Окрім організаційних питань підготовки Третього конгресу Асоціації обговорювалося питання розширення членства ВВСІ. За результатами розгляду заяви на вступ до Асоціації Конституційного Трибуналу Республіки Польща, поданої 22 лютого 2018 року, члени Асоціації одностайно прийняли резолюцію про членство Конституційного Трибуналу Республіки Польща в Асоціації¹.

Асоціація не залишалася осторонь процесів, які відбувалися навколо іноземних органів конституційної юрисдикції, та проблем, пов'язаних із їхньою діяльністю. Члени Асоціації ухвалили Заяву про засудження агресії та порушень прав людини на окупованих територіях країн, що є членами Асоціації². У тексті заяви йдеться, зокрема, про те, що Асоціація вітає та підтримує зусилля органів влади Грузії, Молдови та України щодо засудження Російської Федерації за агресію та зазіхання на суверенітет і територіальну цілісність Грузії, Молдови та України, а також порушення прав людини на окупованих територіях цих держав, та щодо переслідування осіб, відповідальних за ці злочини.

¹ Див.: Додаток 1.

² Див.: Додаток 2.

15–18 травня делегація Конституційного Суду України взяла участь у Третьому конгресі Асоціації на тему „Роль конституційних судів у процесі європейської інтеграції“, організованому Конституційним Судом Грузії в рамках головування в Асоціації (м. Тбілісі, Грузія). Під час конгресу від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Гармонізація національного законодавства з *acquis communautaire*“.

Під час конгресу відбулося засідання Генеральної асамблеї Асоціації, в якому взяли участь представники п'яти судів – членів ВВСЈ: Грузії, Литовської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Польща та України. Під час Генеральної асамблеї було представлено звіт про діяльність, що здійснювалася Асоціацією під час головування Конституційного Суду України у 2017 році¹. Також було погоджено, що з 1 січня 2019 року головування в Асоціації переходить до Конституційного Суду Литовської Республіки, який проведе Четвертий конгрес Асоціації наступного року відповідно.

7–9 жовтня делегація Конституційного Суду України відвідала з робочим візитом м. Варшава з метою участі у зустрічі голів конституційних судів – членів Асоціації на тему „Роль конституційного суду в сучасній державі“, організованій Конституційним Трибуналом Республіки Польща в рамках відзначення 100-річчя відновлення незалежності Польщі.

24–27 жовтня делегація Конституційного Суду України долучилася до роботи міжнародної конференції суддів конституційних судів Грузії, Литовської Республіки, Республіки Молдова та України – Вільнюського форуму в рамках проекту розвитку співробітництва „Підтримка конституційних судів Грузії, Республіки Молдова та України в забезпеченні реалізації та захисту принципів верховенства права в контексті регіональних викликів“ (м. Вільнюс, Литовська Республіка). У рамках форуму від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Конституційні стандарти відповідального врядування“.

У рамках візиту представники Конституційного Суду України також взяли участь у заходах з нагоди 26-ї річниці Конституції Литовської Республіки та міжнародній науково-практичній конференції на тему „25-та річниця Конституційного Суду Литовської Республіки: досвід та нові виклики“, організованій Університетом ім. М. Ромеріса, Конституційним Судом Литовської Республіки та Литовською асоціацією адвокатів. Під час міжнародної конференції від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Забезпечення ефективності конституційних прав і свобод людини в умовах євроатлантичного курсу України“.

Крім цього, **26 жовтня** відбулася **Генеральна асамблея Асоціації**.

Варто зазначити, що участь у вказаних заходах дозволила Конституційному Суду України зміцнити відносини з судами – членами Асоціації, на що суттєво вплинула регулярність контактів як в Україні, так і

¹ Див.: Додаток 3.

за кордоном, а також можливість звіряння порядку денного Асоціації на регулярній основі.

Особливої уваги заслуговує лист Голови Конституційного Трибуналу Республіки Польща Ю. Пшилембської від 29 листопада 2018 року на адресу Конституційного Суду України, в якому висловлюється солідарність Конституційного Трибуналу Республіки Польща з Українською державою та народом України у зв'язку з драматичною ескалацією напруження у водах Азовського моря, що сталася 25 листопада 2018 року¹.

Детальна інформація про Асоціацію та її діяльність розміщена на веб-сайті Асоціації (www.bbcj.eu).

5.1.2. Конференція європейських конституційних судів (СЕСС)

12–15 червня представник Конституційного Суду України взяв участь у підготовчому засіданні Кола голів XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів та міжнародній конференції „Як ми починали: спадкоємці Ганса Кельзена“, присвяченій 25-й річниці Конституційного Суду Чеської Республіки (м. Прага).

Під час підготовчого засідання Кола голів XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів, що відбулося **13 червня**, учасники обговорили порядок проведення XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів, зокрема тематику та учасників дебатів, звітні та інші організаційні питання. Темою XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів, що відбудеться у травні 2020 року у м. Прага, визначено „Права людини та основні свободи – взаємозв'язок міжнародних, транснаціональних та національних каталогів у XXI столітті“.

5.2. Співробітництво Конституційного Суду України з міжнародними організаціями, проектами та фондами

5.2.1. Організація з безпеки та співробітництва в Європі

Надійним партнером Конституційного Суду України залишається Координатор проектів ОБСЄ в Україні.

У квітні Міністерством закордонних справ України було погоджено розроблений спільно Конституційним Судом України та Координатором проектів ОБСЄ в Україні проект „Підтримка реформи конституційної юстиції“, зареєстрований у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України (реєстр. № 3889). Реалізація зазначеного проекту в 2018 році дала можливість представникам Конституційного Суду України поглибити свої знання з питань конституційного права, зокрема з питань застосування конституційної скарги, та здійснити низку важливих для Суду заходів.

У рамках проекту співпраці з Координатором проектів ОБСЄ в Україні відбулися такі заходи:

¹ Див.: Додаток 4.

22–29 липня представники Конституційного Суду України долучилися до роботи VII літньої школи з конституційного права „Верховенство права і конституціоналізм“, організованої Конституційним Судом України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні (м. Чернівці).

14–15 вересня представники Конституційного Суду України взяли участь у круглому столі „Європейські стандарти справедливого суду та їх впровадження в Україні“, організованому Національною школою суддів України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні та Ради Європи на базі Одеського апеляційного господарського суду (м. Одеса).

За багаторічний конструктивний діалог між Конституційним Судом України та Координатором проектів ОБСЄ в Україні **24–27 жовтня** під час міжнародної конференції „25-та річниця Конституційного Суду Литовської Республіки: досвід та нові виклики“, організованої Університетом ім. М. Ромеріса, Конституційним Судом Литовської Республіки, Комітетом з правових питань Сейму Литовської Республіки та Литовською асоціацією адвокатів з нагоди Дня Конституції Литовської Республіки, від Конституційного Суду України було вручено нагрудний знак „Відзнака Голови Конституційного Суду України“ Координатору проектів ОБСЄ в Україні В. Вербі.

7 грудня у м. Києві відбувся Міжнародний конституційний полілог „Внесення змін до Конституції України: теорія та практика в конституційній демократії“, організований Конституційним Судом України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні.

У заході взяли участь радник Спікера Сейму Литовської Республіки В. Верба, старший співробітник з проектів Координатора проектів ОБСЄ в Україні Дж. Ерліх, професор, керівник кафедри конституційного права Університету кардинала С. Вишинського, суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща (2007–2016) М. Гранат, експерт Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), Голова Конституційного Суду Грузії (2006–2016) Г. Папуашвілі, член Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), Голова Конституційного Суду Республіки Молдова (2011–2017) А. Тенасе.

5.2.2. Рада Європи

У 2018 році суттєво поглибилося співробітництво Конституційного Суду України з Радою Європи. Багато проведених заходів дозволили представникам Конституційного Суду України ознайомитися з практикою ЄСПЛ, взаємодією національних органів конституційного судочинства з ЄСПЛ та питанням виконання рішень останнього на національному рівні. У цьому контексті слід згадати такі заходи:

24–27 січня – візит делегації Конституційного Суду України до Ради Європи з метою проведення робочих зустрічей із представниками Європейського комітету з соціальних прав Ради Європи та участі в

урочистому засіданні Європейського суду з прав людини з нагоди відкриття судового року.

У рамках візиту відбулися зустрічі делегації з Генеральним директором Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи К. Жакумопулосом, секретарем Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) Т. Маркертом, Головою Європейського комітету із соціальних прав Дж. Пальмізано, Головою Європейського суду з прав людини Г. Раймонді (м. Страсбург, Французька Республіка).

31 січня – зустріч представників Конституційного Суду України з керівником відділу програм регіонального співробітництва Венеційської Комісії Ради Європи С. Кузнецовим, під час якої було обговорено шляхи подальшого співробітництва.

22 лютого – зустріч керівництва Конституційного Суду України зі Спеціальним представником Генерального секретаря Ради Європи в Україні Р. Брійя.

27 березня у Конституційному Суді України проведено зустріч із представниками Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи.

16 квітня у Конституційному Суді України відбулася фахова зустріч із завідувачем відділу Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи П. Пушкарем щодо питань імплементації рішень ЄСПЛ.

20 квітня проведена зустріч із Секретарем Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) Т. Маркертом.

31 травня – зустріч представників Конституційного Суду України з керівником відділу програм регіонального співробітництва Венеційської Комісії Ради Європи С. Кузнецовим.

7–9 червня представник Конституційного Суду України брав участь у другому форумі національних координаторів Мережі вищих судів, організованому Європейським судом з прав людини (м. Страсбург, Французька Республіка).

26–29 червня делегація Конституційного Суду України взяла участь у 17-му засіданні Спільної ради конституційного правосуддя Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) (м. Лозанна, Швейцарська Конфедерація).

23 листопада у роботі Першого щорічного форуму „Виконання рішень національних судів“, організованому проектами Ради Європи „Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини“ та „Підтримка впровадженню судової реформи в Україні“ спільно із Всеукраїнською організацією „Асоціація правників України“, взяли участь працівники Секретаріату Конституційного Суду України (м. Київ).

29–30 листопада представник Конституційного Суду України здійснив навчальний візит, спрямований на зміцнення спроможності секретаріатів Конституційного Суду України, Верховного Суду, Вищої ради

правосуддя, Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя та Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини в імплементації рішень Європейського суду з прав людини проти України, організованому Департаментом виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (м. Страсбург, Французька Республіка).

12 грудня – зустріч представників Конституційного Суду України зі Спеціальним представником Генерального секретаря Ради Європи в Україні Р. Брійя.

13–15 грудня делегація Конституційного Суду України взяла участь у круглому столі, організованому Департаментом виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (м. Страсбург, Французька Республіка).

14 грудня в рамках візиту до м. Страсбург представник Конституційного Суду України взяв участь у колоквиумі „Міжнародне та європейське право та виклики верховенства права“, організованому Європейським судом з прав людини та юридичним факультетом Університету Анже.

Також слід відзначити, що впродовж року суддя Конституційного Суду України, член Консультативної ради європейських суддів В. Городовенко брав участь у роботі ради та її робочих органів, зокрема **20–24 березня** – у м. Страсбург, Французька Республіка, **12–17 червня** – у м. Порту, Португальська Республіка, **6–11 листопада** – у м. Загреб, Республіка Хорватія.

Суддя Конституційного Суду України, член Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) С. Головатий брав участь у пленарних засіданнях Венеційської Комісії та її органів, що відбувалися у м. Венеція (Італійська Республіка) **15–19 березня, 20–24 червня, 17–21 жовтня, 12–16 грудня**.

Слід згадати, що у 2018 році Конституційний Суд України вперше надіслав запит до Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) щодо отримання висновку *amicus curie*.

За фінансової підтримки Офісу Ради Європи в Україні та проекту Ради Європи „Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень“ опубліковано подарункове видання Конституції України трьома мовами: українською, англійською та німецькою.

5.2.3. Німецький фонд міжнародного правового співробітництва (IRZ)

У 2018 році тривала активна співпраця Конституційного Суду України з Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва. За сприяння Фонду в 2018 році відбулися такі заходи:

16 лютого – зустріч представників Конституційного Суду України з Директором Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Ш. Хюльсхорстером.

16–17 жовтня в Києві організовано 7-му українсько-німецьку фахову зустріч з питань конституційного права та процесу.

У заході взяли участь Голова та судді Конституційного Суду України, наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, працівники Секретаріату Конституційного Суду України, німецькі експерти з питань конституційного права – суддя Федерального конституційного суду Німеччини у відставці, професор, доктор У. Штайнер, Президент Конституційного Суду землі Саксонія-Ангальт у відставці В. Шуберт, науковий співробітник Інституту зарубіжного публічного права та міжнародного права ім. Макса Планка, доктор М. Гартвіг, старший менеджер проектів Німецького фонду міжнародного правового співробітництва В. Гертіг.

18–21 листопада делегація Конституційного Суду України перебувала у ФРН з метою участі у 8-й фаховій зустрічі з конституційного права (м. Бонн), під час якої обговорювалися питання конституційного судочинства і соціального права, виконання рішень конституційного суду, співвідношення судової практики ЄСПЛ та судової практики конституційного суду, а також інші питання, що становили взаємний інтерес.

У 2019 році заплановано продовження циклу українсько-німецьких фахових зустрічей з питань конституційного права та процесу.

5.2.4. Європейський Союз

У рамках поглиблення співробітництва з Представництвом Європейського Союзу в Україні (далі – Представництво ЄС в Україні) слід згадати такі заходи:

15 лютого – зустріч керівництва Конституційного Суду України з представниками Представництва ЄС в Україні. У зустрічі взяли участь керівник відділу програм допомоги „Незалежне управління та демократизація“ Представництва ЄС в Україні М. Клауке та керівник сектору юстиції та правосуддя Представництва ЄС в Україні А. Співак.

21 березня проведено зустріч із Головою Представництва ЄС в Україні Х. Мінгареллі. У зустрічі також взяли участь керівник політичного відділу Представництва ЄС в Україні Ф. Д. Пьяцца та керівник сектору юстиції та правосуддя Представництва ЄС в Україні А. Співак.

14 травня – зустріч керівництва Конституційного Суду України з керівником проекту Європейського Союзу „Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні (ПРАВО)“ Д. Віткаускасом. У зустрічі взяв участь керівник сектору юстиції та правосуддя Представництва ЄС в Україні А. Співак.

18 червня представник Конституційного Суду України взяв участь у презентації проекту Європейського Союзу „Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (Право-Justice)“.

19 грудня представник Конституційного Суду України взяв участь у щорічній регіональній конференції з питань інституційної розбудови,

організованій Національним агентством України з питань державної служби України, Центром адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу спільно з Представництвом фонду Ганса Зайделя в Україні.

Інструменти ТАІЕХ та Twinning

У 2017 році Конституційний Суд України вперше отримав зовнішню допомогу Європейської Комісії у рамках інструменту ТАІЕХ.

У рамках проекту *18–19 січня* у Конституційному Суді України проходив семінар-тренінг з питань запровадження конституційної скарги, який провели міжнародні експерти з конституційного права: заступник Голови Конституційного Суду Республіки Хорватія С. Багіч, заступник керівника Секретаріату Конституційного Суду Чеської Республіки В. Гьоттінгер, Генеральний секретар Конституційного Суду Литовської Республіки І. Данелене.

Програма тренінгу складалася з кількох засідань, присвячених таким темам: „Етапи, форми та предмет попереднього розгляду конституційних скарг, висновки за результатами попереднього розгляду“, „Порядок підготовки аналітичного висновку щодо конституційної скарги“, „Організація роботи сенатів, колегій, судді-доповідача в рамках розгляду конституційних скарг (формування порядку денного, порядок прийняття висновків, ознайомлення з матеріалами справ та інше)“.

У 2018 році Конституційним Судом України подано заявку на проведення низки заходів для працівників Секретаріату Конституційного Суду України, зважаючи на результати вже проведених у рамках цієї програми заходів.

У 2018 році також подано заявку щодо залучення інструменту інституціональної розбудови і безпосереднього технічного співробітництва між органами влади держав – членів Європейського Союзу та країн – бенефіціарів Twinning для вирішення питань інституційної розбудови та оптимізації діяльності структурних підрозділів у рамках чинної структури Секретаріату Конституційного Суду України.

5.3. Участь представників Конституційного Суду України в інших міжнародних заходах в Україні та за кордоном

5.3.1. Міжнародні конференції за кордоном

У 2018 році представники Конституційного Суду України взяли участь у багатьох міжнародних заходах. Зокрема, делегації Суду долучилися до роботи:

– міжнародної конференції „Конституційне правосуддя: виклики та перспективи“, організованої Конституційним Судом Словацької Республіки з нагоди його 25-річчя (м. Кошиці, Словацька Республіка). Від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Роль і значення судової практики ЄСПЛ у тлумаченні конституційних положень“;

– міжнародної конференції „Верховенство Конституції та її пряма дія: питання забезпечення правової охорони Конституції“ з нагоди 25-річчя Конституції Киргизької Республіки, організованої Конституційною палатою Верховного суду Киргизької Республіки (м. Бішкек, Киргизька Республіка). Від Конституційного Суду України у ході конференції була представлена доповідь на тему „Принцип дружнього ставлення до міжнародного права як засіб національного конституційного контролю в питанні правового захисту верховенства Конституції України“;

– міжнародної конференції „Роль конституційних судів у глобалізованому світі ХХІ століття“, організованої Конституційним Судом Латвійської Республіки (м. Рига, Латвійська Республіка);

– міжнародної конференції „Правова держава і конституційне правосуддя: цінності та пріоритети“ з нагоди 20-річчя Конституційного Суду Азербайджанської Республіки (м. Баку, Азербайджанська Республіка). У рамках заходу від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Принцип правової держави в практиці Конституційного Суду України: еволюція та перспективи використання у зв'язку з запровадженням інституту конституційної скарги“;

– міжнародної конференції „Конституційні суди: гарантія демократичного устрою суспільства?“ з нагоди 25-річчя Конституційного Суду Князівства Андорра (м. Андорра-ла-Велья, Князівство Андорра). Доповідь представника Конституційного Суду України на тему „Нормативна конституційна скарга в Україні як національний засіб правового захисту“ буде опубліковано у матеріалах конференції;

– міжнародної науково-практичної конференції „Конституція: втілення цінностей верховенства права, громадянського суспільства та сучасної держави“ з нагоди Дня Конституції Республіки Казахстан (м. Астана, Республіка Казахстан). Під час заходу від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Конституціоналізація правової системи України як умова забезпечення верховенства права: від конституційного звернення до конституційної скарги“;

– міжнародної конференції „Конституційне правосуддя та демократія“ з нагоди 30-річчя Конституційного Суду Республіки Корея (м. Сеул, Республіка Корея). У рамках заходу представник Конституційного Суду України представив доповідь на тему „Захист прав та свобод людини через конституційний контроль в Україні: конституційна скарга проти офіційного тлумачення“;

– ХХ міжнародного конгресу з питань європейського та порівняльного конституційного права „Розвиток конституційного права через конституційне правосуддя: провідні рішення та їхній вплив на конституційну культуру“, організованого Університетом м. Регенсбург та Університетом м. Гданськ (м. Гданськ, Республіка Польща). Від Конституційного Суду України була представлена доповідь на тему „Нова компетенція Конституційного Суду України: нові можливості – нові виклики“;

– міжнародної конференції „Доступ до конституційного правосуддя: нові виклики контролю конституційності апостеріорі“, організованій Конституційним Судом Королівства Марокко (м. Марракеш, Королівство Марокко);

– європейського національного судового обміну Федералістського товариства з дослідження права та публічної політики і засідання національних юристів Федералістського товариства з дослідження права та публічної політики та інших заходів (м. Вашингтон, США).

5.3.2. Міжнародні конференції, організовані Конституційним Судом України спільно з міжнародними партнерами

Конституційний Суд України регулярно проводить міжнародні конференції, круглі столи, семінари з актуальних проблем конституційного судочинства. Зокрема:

27 червня в Конституційному Суді України з нагоди Дня Конституції України відбувся міжнародний науковий семінар на тему „Конституційні цінності і права людини: виклики XXI століття“, організований Конституційним Судом України спільно з Національною академією правових наук України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

10 вересня Конституційний Суд України спільно з Венеційською Комісією організували та провели міжнародну конференцію „Індивідуальна конституційна скарга до Конституційного Суду України“.

26 листопада Міністерство освіти і науки України та Конституційний Суд України спільно з Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) провели круглий стіл на тему „Конституційний діалог: доступність та/або якість вищої освіти“.

3 грудня відбулася міжнародна конференція „Захист прав людини в умовах внутрішнього переміщення: європейські стандарти та конституційна юрисдикція“, організована Конституційним Судом України спільно з проектом Ради Європи „Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень“.

5.3.3. Зустрічі з іноземними представниками

У 2018 році кількість відвідувачів Конституційного Суду України значно зросла. У цьому році забезпечено організацію та проведення **29 зустрічей** з представниками іноземних держав та міжнародних організацій. Так, відбулися зустрічі з Надзвичайним і Повноважним Послом Литовської Республіки в Україні М. Януконісом, Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Австрія в Україні Г. Поппелер, Надзвичайним і Повноважним Послом США в Україні М. Йованович та Надзвичайним і Повноважним Послом ФРН в Україні Е. Райхель.

На продовження тісного співробітництва із Конституційним Судом Литовської Республіки протягом року відбулися робочі зустрічі представників Конституційного Суду України з Головою Конституційного

Суду Литовської Республіки Д. Жалімасом та іншими представниками Литовської Республіки.

Під час зустрічей сторони обговорювали актуальні питання конституційного судочинства та подальші напрями співпраці на двосторонньому та регіональному рівнях.

Інтерес до діяльності органу конституційної юрисдикції активно виявляли як традиційні партнери Конституційного Суду України, так і представники іноземних органів та посадові особи зарубіжних країн, які вперше відвідали Суд.

Підтвердженням цього є зустрічі представників Конституційного Суду України з членом правління Британської фундації Слінн сером Р. Олдом, делегацією Вищого адміністративного суду Республіки Польща, делегацією суддів Верховного Суду юрисдикційних конфліктів Турецької Республіки, Головним громадським контролером Турецької Республіки Ш. Малкочем, представниками Американської торговельної палати в Україні, Спеціальним посланником з питань реформ в Україні (децентралізація, добре врядування і публічна служба), Прем'єр-міністром федеральної землі Саксонія у відставці Г. Мілбрадтом, делегаціями законодавчого органу Республіки Індонезія.

Також представники Конституційного Суду України провели зустрічі з суддею Федерального суду позовів (1987–2002) Б. Футеєм, керівником відділу законодавчої підтримки ОБСЄ/БДПЛ, доповідачем Комітету ООН з прав людини, суддею Конституційного Суду Грузії (2006–2015) К. Вардзелашвілі, Директором з міжнародних зв'язків Федералістського товариства з питань дослідження законодавства та публічної політики Д. Келлі.

5.3.4. Міжнародні заходи, організовані в Україні, в яких брали участь представники Конституційного Суду України

У 2018 році судді Конституційного Суду України брали активну участь у міжнародних заходах, організованих в Україні.

Зокрема, **8 червня** представники Конституційного Суду України взяли участь у міжнародній конференції „Тлумачення і застосування принципу верховенства права у Європейському Союзі та Україні“, організованій та проведеної за підтримки Програми USAID „Нове правосуддя“ спільно з Українським вільним університетом (м. Мюнхен, ФРН) та Мюнхенським університетом ім. Людвіга Максиміліана.

13–14 червня представник Конституційного Суду України взяв участь у VI Міжнародному судово-правовому форумі, організованому газетою „Юридическая практика“ спільно з Вищою радою правосуддя, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Координатором проектів ОБСЄ в Україні за сприяння Міністерства юстиції України і Національної асоціації адвокатів України.

25 вересня представник Конституційного Суду України взяв участь у роботі II Міжнародного юридичного форуму на тему „Розвиток права в умовах цифрової економіки“, який проходив у м. Харкові.

12 листопада представник Конституційного Суду України взяв участь у відкритті першої у світі міжнародної сертифікатної програми з верховенства права, створеної Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Університетом Південної Кароліни за сприяння Програми USAID „Нове правосуддя“.

VI. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

У 2018 році активізувалася робота Конституційного Суду України в напрямі відкритості, прозорості, доступності у сфері взаємодії Суду з громадськістю, представниками засобів масової інформації, громадськими організаціями, що позначилося на збільшенні кількості організованих та проведених заходів і виборі форм співпраці. Як результат, збільшилася кількість інформаційних матеріалів про діяльність Конституційного Суду України та їх якість. Про цікавість громадськості до органу конституційного контролю свідчить кількість переглядів інформаційних матеріалів на офіційному веб-сайті Суду, яка збільшилася більш ніж на 200 відсотків порівняно з 2017 роком.

У звітному періоді для представників установ та організацій різних форм власності, навчальних закладів активно проводилися наукові конкурси, семінари, майстер-класи, круглі столи з конституційно-правових питань, дні відкритих дверей, а також оглядові екскурсії, під час яких висвітлювалася історія становлення, повноваження, організація діяльності Суду.

Протягом 2018 року забезпечувалася підготовка інформаційних матеріалів про процесуальну та позасудову діяльність Конституційного Суду України, висвітлювалася діяльність Суду в засобах масової інформації, забезпечувалось інформаційне наповнення офіційного веб-сайту Суду українською та англійською мовами, а також офіційної сторінки Суду в соціальній мережі „Facebook“ та блогу в онлайн-сервісі „Twitter“, які було створено з метою підвищення рівня поінформованості громадськості про діяльність Суду.

6.1. Події та заходи

Конституційний Суд України щорічно організовує та проводить низку заходів, до яких долучаються провідні науковці, представники органів державної влади, міжнародні експерти, громадяни, представники засобів масової інформації. Крім того, Суд є активним учасником суспільно важливих заходів загальнодержавного рівня.

6.1.1. Заходи, організовані та проведені Конституційним Судом України

Протягом року Конституційним Судом України було організовано та проведено низку важливих наукових заходів, під час яких розглядалися, зокрема, актуальні питання сьогодення.

30 березня відбувся міжнародний науково-практичний семінар, присвячений вшануванню пам'яті професора, Голови Конституційного Суду України 1991–1995 років Л.П. Юзькова „Людська гідність як конституційна цінність“, організований Конституційним Судом України та Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Доповідачі представили тематичні виступи та висловили своє бачення подальшого розвитку конституційної науки і практики, а також надали пропозиції щодо проведення аналогічних заходів у майбутньому. Визнаючи значний внесок Л.П. Юзькова у становлення та розвиток Української держави і сучасного вітчизняного конституціоналізму, з метою підвищення рівня правової освіти та правової свідомості громадян, а також за результатами дослідження теоретичних та практичних аспектів проблематики людської гідності як базової конституційної цінності учасники заходу прийняли за основу відповідні рекомендації, які були надіслані до органів державної влади.

21 червня з нагоди 22-ї річниці прийняття Конституції України Національною академією наук України, Конституційним Судом України та Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України було організовано науково-практичну конференцію „Конституційні права людини і громадянина та гарантії їх забезпечення“, що відбулася в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Під час заходу обговорювалися засади розвитку інституту прав і свобод людини і громадянина на сучасному етапі, проблеми вдосконалення конституційного законодавства в галузі прав людини, роль та місце Конституційного Суду України у системі захисту прав людини і громадянина. Конституційний Суд України представляли Голова Суду С. Шевчук, судді Суду В. Лемак та В. Городовенко.

6.1.2. Всеукраїнський тиждень права

Щорічно до Всеукраїнського тижня права у Конституційному Суді України проводиться низка заходів. Цьогоріч Всеукраїнський тиждень права проходив з **10 по 14 грудня**. Традиційно у цей період у Суді організовуються та проводяться дні відкритих дверей, під час яких відвідувачі ознайомлюються з історією, повноваженнями та діяльністю органу конституційної юрисдикції, роботою структурних підрозділів Секретаріату Суду, а також конкурс на кращу наукову статтю з конституційно-правової тематики.

У 2018 році Конституційний Суд України з метою залучення студентів, молодих науковців до вивчення актуальних питань захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за допомогою засобів конституційної юстиції вчергове провів конкурс на кращу наукову статтю з конституційно-

правової тематики, що відбувся в рамках Всеукраїнського тижня права. Цього року для участі в конкурсі надійшло 25 статей. За оцінками журі, до складу якого увійшли члени Редакційної ради „Вісника Конституційного Суду України“, перемогу здобули:

– перше місце – Скрипник Андрій Володимирович, аспірант кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (стаття „Забезпечення права на таємницю кореспонденції при отриманні доказів з електронних телекомунікаційних пристроїв“);

– друге місце – Кубов Назар Аркадійович, студент 2-го курсу відділення загальної юридичної підготовки Академії адвокатури України (стаття „Реалізація конституційного права людини на життя у XXI столітті“); Міць Анастасія Миколаївна, студентка 3-го курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (стаття „Статус державної мови в контексті Конституції України“);

– третє місце – Олексишин Софія Зіновіївна, студентка 4-го курсу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету „Львівська політехніка“ (стаття „Подвійне громадянство: мати не можна позбавити“).

Переможців конкурсу запрошено до Конституційного Суду України та нагороджено дипломами і пам'ятними подарунками. Їхні статті надруковано у № 1/2019 „Вісника Конституційного Суду України“.

У 2018 році започатковано проведення циклів фахових зустрічей із конституційно-правової проблематики, перша з яких відбулася **10 грудня** за участі суддів Конституційного Суду України у відставці. Крім того, цього дня у Суді відбулася низка інших заходів, зокрема презентація проекту „Конституційний календар“, у якому передбачається за певною датою відображати найголовніші події, що стосуються історії становлення конституціоналізму в Україні; презентація україномовного видання „Верховенство права в реальному світі“ американського професора П. Гаудера; нагородження переможців конкурсу на кращу наукову статтю з конституційно-правової тематики.

14 грудня у Конституційному Суді України відбувся воркшоп на тему „Конституційна скарга в Україні: перший досвід“, під час якого працівники Секретаріату Суду провели фахове заняття з питань права на звернення до органу конституційної юрисдикції в Україні з конституційною скаргою.

10 грудня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук взяв участь у відкритті Всеукраїнського тижня права, організованому Міністерством юстиції України спільно з Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми „Нове правосуддя“.

6.1.3. Заходи за участю Голови та суддів Конституційного Суду України

Запрошення до участі представників Конституційного Суду України у різних наукових заходах відображає важливість діяльності органу конституційного контролю для всіх громадян країни.

16 квітня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук та судді Суду В. Городовенко і В. Лемак взяли участь у круглому столі „Конституційна скарга: перші кроки“. Учасники заходу, організованого Центром політико-правових реформ, обговорили нагальні питання, пов'язані із запровадженням та розглядом конституційних скарг, а також потенційні перепони, що можуть завадити громадянам отримати позитивний результат навіть після ухвалення Конституційним Судом України рішень на їхню користь.

22 квітня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук та суддя Суду В. Лемак привітали учасників Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України, III етап якого проходив у м. Києві. Мала академія наук України є закладом, що виконує загальнодержавні функції з пошуку, розвитку та підтримки обдарованих і талановитих учнів, забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів та сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни.

25–28 червня в м. Києві відбувся дев'ятий Міжнародний Конгрес українців, що став важливим загальнокультурним і науковим заходом, який зібрав понад 600 вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них – представники наукової еліти Польщі, Білорусі, Канади, Молдови, Великої Британії, Словаччини, Сербії, Угорщини, Німеччини, Австрії, США та інших країн. Під час заходу із доповіддю „Особливості тлумачення мовних статей законодавства Конституційним Судом України“ виступив суддя Конституційного Суду України І. Сліденко.

21 вересня суддя Конституційного Суду України В. Лемак взяв участь у VII Податковому форумі. Під час заходу було порушено актуальні питання, зокрема щодо судової практики та застосування нових процесуальних кодексів, міжнародного досвіду у сфері оподаткування, тенденції податкового права. Суддя Конституційного Суду України В. Лемак долучився до обговорення важливих питань зазначеної тематики та представив доповідь на тему „Конституційна скарга як інструмент вирішення податкових спорів“.

1 листопада суддя Конституційного Суду України Н. Шаптала взяла участь у міжнародній науково-практичній конференції „Права людини та їх забезпечення в умовах несвободи“, що відбулася в Чернігівській обласній раді та Академії Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів). Учасники обговорили актуальні питання, пов'язані з дотриманням прав і свобод засуджених, персоналу та інших осіб кримінологічними, кримінально-правовими, процесуальними та кримінально-виконавчими

засобами, а також міжнародними та національними підходами до запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. В рамках форуму суддя Суду Н. Шаптала представила доповідь на тему „Доказування у конституційному судовому процесі в справах з питань права на свободу та особисту недоторканність“.

23 листопада Голова Конституційного Суду України С. Шевчук взяв участь у експертній дискусії на тему „Окрема думка: спірні питання“. Під час заходу, організованого Центром політико-правових реформ, учасники обговорили питання, пов'язані з функціонуванням інституту окремої думки, та спірні питання, що постали в аспекті проблематики реалізації принципу верховенства права.

22 грудня відбулася підсумкова конференція учасників програми „Адвокат майбутнього“, присвячена обговоренню захисту прав людини в Конституційному Суді України, зокрема через інститут конституційної скарги, за участі Голови Конституційного Суду України С. Шевчука, який звернувся до учасників заходу з надихаючою промовою „Конституційна скарга – новий етап у розвитку механізму захисту прав людини“.

6.2. Відкриті зустрічі, лекції, дискусії

У 2018 році відкритість Конституційного Суду України було втілено у новій формі взаємодії з громадськістю – відкритих зустрічах, лекціях, дискусіях із Головою та суддями Конституційного Суду України. Метою таких заходів стало залучення громадськості до глибшого розуміння роботи органу конституційного контролю та його призначення у демократичному суспільстві.

6.2.1. Відкриті зустрічі

Новою формою взаємодії з громадськістю стали започатковані у поточному році відкриті зустрічі. Зазначені заходи відбулись у форматі Town Hall, що передбачає обговорення проблем, які становлять громадський інтерес, і є інструментом забезпечення участі кожного в цьому обговоренні. Формат відкритих зустрічей спрямований на підвищення рівня обізнаності громадськості про діяльність Суду, суспільної зацікавленості органом конституційного контролю країни та розвиток громадянського суспільства.

19 квітня відбулася відкрита зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука із громадськістю міста Києва та представниками засобів масової інформації у ТРЦ „Гулівер“.

23 квітня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук провів відкриту зустріч із громадськістю міста Києва у коворкінг-центрі „Перемога Space“.

7 травня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук зустрівся з громадськістю та журналістами міста Одеса в „Impact Hub Odesa“.

Основними темами для обговорення під час відкритих зустрічей стали останні ухвалені Конституційним Судом України рішення та перший досвід

розгляду конституційних скарг. Особливу увагу було зосереджено на питанні зміцнення довіри до Суду. Зустрічі сприяли конструктивному та змістовному діалогу і продемонстрували важливість продовження спілкування з громадськістю у такому форматі.

6.2.2. Відкриті дискусії

Відкриті дискусії є сучасною європейською формою колективного обговорення актуальних питань, зокрема з конституційно-правової тематики, що дає змогу знайти шляхи їх вирішення через висловлення різних позицій, протилежних думок та зіставлення поглядів.

26 червня напередодні Дня Конституції України у м. Києві Голова Конституційного Суду України С. Шевчук, судді Суду В. Лемак та І. Сліденко, Голова Конституційного Суду Литовської республіки Д. Жалімас, член Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), Голова Конституційного Суду Республіки Молдова (2011–2017) А. Тенасе, суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща Ю. Піскорський, національний радник з юридичних питань Координатора проектів ОБСЄ в Україні О. Водянніков відверто поговорили про розвиток і стан сучасного конституціоналізму.

22 липня за участю Голови Конституційного Суду України С. Шевчука та судді Суду В. Лемака у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича відбулася відкрита дискусія з громадськістю, присвячена конституціоналізму в Україні та його майбутньому (м. Чернівці). У заході також взяли участь Президент Національної академії правових наук України, академік НАПрН України, професор О. Петришин, ректор Національної школи суддів України М. Оніщук, директор Науково-дослідного інституту порівняльного публічного права та міжнародного права Ужгородського національного університету, професор М. Савчин, національний радник з юридичних питань Координатора проектів ОБСЄ в Україні О. Водянніков.

7 вересня за участю Голови Конституційного Суду України С. Шевчука, суддів Суду В. Лемака та О. Литвинова було продовжено проведення відкритих дискусій із громадськістю, присвячених тематиці конституціоналізму. Дискусія відбулась у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

25 вересня проведено чергову відкриту дискусію, присвячену тематиці конституціоналізму, за участю Голови Конституційного Суду України С. Шевчука та судді Суду В. Городовенка у м. Харкові. До заходу також долучився Президент Національної академії правових наук України О. Петришин. Цього дня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук виступив на II Міжнародному юридичному форумі в м. Харкові та представив доповідь на тему „Критерії законодавчих обмежень конституційних прав і свобод людини“.

6.2.3. Відкриті лекції

Важливе значення для студентів та молодих науковців мали відкриті лекції, спрямовані на поглиблення знань із теорії та практики конституційного права і процесу.

11 травня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук провів відкриту лекцію зі студентами, аспірантами та викладачами юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

25 червня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук та суддя Суду В. Лемак провели відкриту лекцію, присвячену проблематиці конституціоналізму, в Музеї Національного університету „Києво-Могилянська академія“.

6.2.4. Відкриті зустрічі з представниками органів державної влади, експертної громадськості, громадських організацій

Відчуваючи велику відповідальність, покладену на Конституційний Суд України у зв'язку із розширенням його конституційних повноважень, зокрема запровадженням інституту конституційної скарги, було зроблено рішучі кроки задля об'єднання зусиль у захисті прав людини як найвищої соціальної цінності в державі з іншими органами державної влади та громадянським суспільством.

28 березня Голова Конституційного Суду України С. Шевчук, судді Суду В. Лемак, М. Мельник та І. Сліденко зустрілися з представниками експертної громадськості. Публічна дискусія відбувалася з метою обговорення важливих питань конституційного судочинства, а також підвищення обізнаності суспільства щодо діяльності органу конституційної юрисдикції. Під час конструктивного діалогу сторони обмінялися думками щодо подальшого розвитку органу конституційної юрисдикції, зміцнення його незалежності та відновлення довіри до нього.

На продовження політики відкритості та прозорості органу конституційної юрисдикції країни **4 червня** у Конституційному Суді України відбулася зустріч із представниками Американської торговельної палати в Україні. Зустріч відбулася за участі Голови Конституційного Суду України С. Шевчука та була присвячена особливостям застосування механізму конституційної скарги в Україні як ефективного способу захисту від законів, що порушують конституційні права людини.

5 жовтня у Конституційному Суді України відбулася зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука з представниками громадських організацій, які представляють інтереси осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Основною темою обговорення стало ухвалене Конституційним Судом України Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, яким

Суд визнав вищевказані норми неконституційними. Відповідно до цього рішення було відновлено виплату в повному розмірі додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також повернуто можливість одночасного надання інших пільг, передбачених законодавством.

6.3. Співробітництво з науковими установами та навчальними закладами

Протягом року було розроблено і укладено 7 договорів про співробітництво між Конституційним Судом України та науковими установами, навчальними закладами, а саме:

- Інститутом держави і права ім. В.М.Корецького Національної академії наук України;
- Запорізьким національним університетом;
- Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України;
- Академією Державної пенітенціарної служби;
- Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана;
- Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (договір – на погодженні в університеті);
- Хмельницьким університетом управління та права.

Предметом договорів є ефективна взаємодія сторін та сприяння у наданні експертних та консультативних висновків із правових питань, проведенні наукових та науково-практичних заходів, організації навчально-педагогічного процесу, здійсненні інших форм співробітництва, проходження практики студентами навчального закладу, що дає можливість ефективно вирішувати статутні завдання кожної зі сторін, передбачені нормативно-правовими актами, що регулюють їхню діяльність.

У рамках співробітництва протягом року відбулася низка заходів, які мали практичну користь та схвальні відгуки учасників. За результатами проведення науково-практичного семінару на вшанування пам'яті професора Л.П.Юзькова було запропоновано присвоїти Хмельницькому університету управління та права ім'я видатного конституціоналіста Леоніда Юзькова, беручи до уваги те, що діяльність ученого, який народився на Хмельниччині, мала вагомий вплив на розвиток вітчизняної правової науки.

Також упродовж року Секретаріат Конституційного Суду України забезпечив організацію проведення Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України заходів у Конституційному Суді України, а саме лекцій-семінарів, тренінгів, полілогу. Метою співпраці є вирішення завдань щодо підвищення ефективності, особистісного зростання, збільшення соціально-адаптаційних можливостей державних службовців. Співробітництво базується на взаємодії у сфері підвищення кваліфікації працівників Секретаріату Конституційного Суду

України та наданні інформаційних, організаційних та інших послуг на двосторонній безоплатній основі.

Завдяки високому професіоналізмові та компетентності викладачів Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України було створено позитивну психологічну атмосферу для працівників Конституційного Суду України.

6.4. Публікації та інтерв'ю

Завдання Конституційного Суду України щодо забезпечення верховенства Конституції України було б неможливим без підтримки суспільства. Саме тому одним із пріоритетних напрямів діяльності Конституційного Суду України є максимальне поширення інформації про його роботу, зокрема через засоби масової інформації, що сприяє підвищенню громадської обізнаності у сфері захисту прав людини та усвідомлення значення Конституції України для кожного громадянина.

У 2018 році Голова Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України взяли участь у 12 телеефірах, 5 радіоефірах, 5 телепрограмах, надали 14 інтерв'ю друкованим засобам масової інформації. Найчастіше засоби масової інформації спілкувалися з Головою Суду С. Шевчуком. Комунікували з мас-медіа також судді Суду В. Лемак, С. Головатий, В. Городовенко та І. Сліденко.

Так, телеефіри найчастіше відбувалися на телеканалах „Прямий“, „5 канал“, „НТА“, „Перший західний“, „Право-ТВ“; радіоефіри – на радіостанціях „Голос Столиці“, „Громадське Радіо“, „Новое Время“, „Радіо Свобода“. Роботою органу конституційної юрисдикції в Україні найбільше цікавилися щотижневики „Юридична газета“ та „Закон і Бізнес“, газета „Україна молода“, інформаційні агенства „Укрінформ“, „УНІАН“ та „Главком“, видання „Юридическая практика“, „ЛВ“, „Судово-юридична газета“, „Українські новини“ та інші.

Крім того, Голова Суду взяв участь у телевізійних програмах: „Кисельов. Авторське“ на телеканалі „Прямий“ (03.03.2018), „Честь і нечесть“ на телеканалі „24“ (07.06.2018), Спеціальному випуску з М. Вереснем до Дня Конституції України на телеканалі „Прямий“ (29.06.2018), „Зрада/Перемога“ на телеканалі „ТВА“ (25.07.2018), „ДокаZ“ на телеканалі „ЗІК“ (09.08.2018). Суддя Конституційного Суду України С. Головатий взяв участь у телепрограмах „Подія“ (13.08.2018) і „Ехо України“ (05.09.2018) на телеканалі „Прямий“ та „Інформаційний вечір“ (21.08.2018) на „5 каналі“.

У зв'язку із запровадженням нового механізму захисту конституційних прав – інституту конституційної скарги – з'явилася зацікавленість з боку мас-медіа щодо його функціонування. Тому під час інтерв'ю надавалися статистичні дані щодо надходження та попереднього розгляду конституційних скарг. Засоби масової інформації також цікавили питання організації роботи Суду в контексті законодавчих новацій, ухвалені Судом

акти та їх наслідки для правової системи країни, а також питання довіри громадськості до Суду.

6.5. Експозиція історії Конституційного Суду України та пам'ятних подарунків Суду

Протягом 22 років діяльності Конституційний Суд України сформував фондове зібрання, що налічує понад 90 пам'яток, які представлені на прем'єрних стендах експозиції і репрезентують взаємозв'язки українських конституціоналістів всередині країни та на міжнародній арені.

У грудні 2009 року з нагоди Дня працівників суду в приміщенні Суду було урочисто відкрито першу експозицію історії Конституційного Суду України. До експозиції увійшли не лише наукові праці, статті суддів Суду з конституційно-правових питань щодо порядку захисту прав і свобод людини і громадянина, а й чимало пам'ятних подарунків від зарубіжних та вітчизняних партнерів Конституційного Суду України. Ці подарунки були передані Суду в рамках проведених спільних науково-практичних конференцій та інших офіційних заходів. Значна їх кількість свідчить про плідні взаємини Суду з колегами протягом багатьох років.

На сьогодні експозиція містить пам'ятні подарунки органів конституційної юрисдикції, міжнародних організацій, навчальних та наукових установ країн чотирьох континентів – Європи, Північної та Південної Америки, Африки.

Загальний фонд експозиції поділений на окремі групи, зокрема: книжкові видання, вироби з дерева та скла, національний одяг, міні-скульптури, живописні твори, графіка, предмети нумізматики, фотоматеріали, сувенірний посуд, музичні інструменти.

Чільне місце в експозиції історії Конституційного Суду України належить великій кількості авторських та колективних наукових доробок, а також дипломів, атестатів, посвідчень, особистих речей суддів органу конституційного контролю України.

6.6. Оглядові екскурсії

З метою ознайомлення громадськості з історією становлення органу конституційної юрисдикції, його повноваженнями і діяльністю та задля формування правової культури, правової свідомості, підвищення обізнаності щодо порядку захисту прав і свобод людини і громадянина Конституційним Судом України, а також відповідно до статті 2 Закону України „Про Конституційний Суд України“, що передбачає здійснення діяльності на засадах гласності та відкритості, в Суді запроваджено проведення оглядових екскурсій.

Оглядові екскурсії проводяться вже 8 років поспіль для представників підприємств, установ, організацій усіх форм власності, навчальних закладів, громадських об'єднань України, членів офіційних делегацій, представників

міжнародних організацій, окремих відвідувачів, які цікавляться роботою Суду.

Оглядові екскурсії також можуть включатися до програми днів відкритих дверей, що проводяться у Суді з нагоди державних та професійних свят.

Представники громадськості мають нагоду відвідати зали засідань Великої палати і сенатів Суду, бібліотечний комплекс, архів, прес-центр, оглянути музейну експозицію, що містить унікальні подарункові сувеніри, книжкові видання, документи, а також ознайомитися з діяльністю Суду та окремих структурних підрозділів Секретаріату Суду.

Серед відвідувачів – викладачі, студенти, курсанти, слухачі освітніх закладів м. Києва, Київської області та інших областей України, зокрема:

- Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

- Інституту управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

- Київського університету права Національної академії наук України;

- Київського національного лінгвістичного університету;

- Національного університету „Киево-Могилянська академія“;

- Київського національного торговельно-економічного університету;

- Національного авіаційного університету;

- Національного транспортного університету;

- Національної академії внутрішніх справ;

- Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова;

- Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського“;

- Київського державного коледжу туризму та готельного господарства;

- Київського національного університету технологій та дизайну;

- Академії праці, соціальних відносин і туризму;

- Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;

- Навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України;

- Ірпінського державного коледжу економіки та права;

- Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені Володимира Вернадського;

- Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

- Львівського національного університету імені Івана Франка;

- Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського;

- Житомирського національного агроекологічного університету;

- Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу;
- Тернопільського національного університету;
- Харківського національного університету внутрішніх справ Сумської філії;
- Харківського національного університету міського господарства;
- Академії Державної пенітенціарної служби;
- Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;
- Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
- Українсько-американського університету „Конкордія“.

Крім того, Суд відвідали учні – члени Малої академії наук України, Київського ліцею № 157, школи № 269, ліцею „Наукова зміна“, Навчально-виховного комплексу „Спеціалізована школа I ступеня – гімназія“ № 143, викладачі та слухачі Національної академії державного управління при Президентові України, Національної академії прокуратури України, представники освітнього проекту „Школа помічника народного депутата“, Державної науково-технічної бібліотеки України, Центру політико-правових реформ, Державної казначейської служби України.

Варто зазначити, що впродовж року Секретаріатом Суду забезпечено організацію та проведення оглядових екскурсій у Конституційному Суді України і для іноземних громадян. Зокрема, Суд відвідали:

- дослідник Даларнського університету (Королівство Швеція) Дж. Аберг;
- представники юридичного факультету Вільнюського університету (Литовська Республіка) в рамках спільного заходу з юридичним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- громадянин Бразилії, студент Univesidade Federal Fluminense Б. де Соуза Мол;
- представники Компоненту з питань верховенства права Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України;
- іноземні учасники конференції „Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває у конфлікті із законом, крізь призму правових реформ“, організованої Інститутом кримінально-виконавчої служби – члени Данського Гельсінського комітету з прав людини Б. Філіп та С. Тичсен (Королівство Данія);
- учасники міжнародної конференції „Захист прав вимушених переселенців та інших осіб, які постраждали від конфлікту: європейські стандарти та конституційна юрисдикція України“, організованої Конституційним Судом України спільно з проектом Ради Європи „Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень“.

Кількість охочих відвідати Конституційний Суд України щороку зростає. Так, у 2018 році Суд відвідали 155 груп представників, що становить близько 3 000 осіб. Зацікавленість молоді роботою органу конституційного

контролю сприяє підвищенню їхнього рівня правової культури й свідомості, а також розширенню світогляду з конституційно-правових питань.

VII. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

7.1. Секретаріат Конституційного Суду України

7.1.1. Організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Конституційного Суду України здійснює Секретаріат Конституційного Суду України (далі – Секретаріат) (частина перша статті 44 Закону).

Зокрема, Секретаріат забезпечує підготовку та проведення засідань колегій, засідань і пленарних засідань сенатів та Великої палати, засідань і спеціальних пленарних засідань Суду; забезпечує діяльність Голови Суду, заступника Голови Суду, секретарів колегій, суддів Конституційного Суду України; забезпечує офіційне оприлюднення актів Суду; надсилає відповідні акти Суду до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну правову політику, для внесення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та опублікування в Офіційному віснику України; здійснює реєстрацію та попередню перевірку всіх форм звернень, що надійшли до Суду, готує попередні висновки про наявність підстав для відкриття конституційного провадження у справі або відмови у відкритті конституційного провадження; здійснює офіційне спілкування із суб'єктами звернень до Суду, учасниками конституційного провадження та особами, залученими до участі у конституційному провадженні; забезпечує діяльність постійних комісій Суду, Науково-консультативної ради Суду; здійснює контроль за своєчасним надходженням документів, матеріалів та іншої інформації у конкретній справі, яку готує до розгляду або розглядає Суд, а також документів, матеріалів та іншої інформації, витребуваних суддею-доповідачем у справі згідно із Законом; узагальнює практику виконання актів Суду.

Секретаріат Конституційного Суду України очолює керівник Секретаріату, якого Конституційний Суд України призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Голови Конституційного Суду України.

Рішенням Конституційного Суду України від 10 лютого 2015 року № 6-р/2015 Василькевич Ярослав Іванович призначений на посаду керівника Секретаріату Конституційного Суду України. Приступив до виконання обов'язків керівника Секретаріату Конституційного Суду України з 17 лютого 2015 року.

Положення про Секретаріат, його структуру і штатний розпис затверджує Суд за поданням керівника Секретаріату. Структуру та штатний розпис Секретаріату затверджено Постановою Конституційного Суду України від 30 січня 2018 року № 3-п/2018.

На кінець 2018 року штатна чисельність Конституційного Суду України склала 289 одиниць, з них суддів – 18, працівників патронатних служб – 56, державних службовців – 206, працівників, які виконують функції з обслуговування – 8, робітник – 1. Фактична чисельність працівників Суду на кінець 2018 року – 270 осіб, з них суддів – 18, працівників патронатних служб – 49, державних службовців – 195, працівників, які виконують функції з обслуговування – 7, робітник – 1.

Із загальної кількості працівників Секретаріату:

- науковий ступень кандидата наук мають 14 державних службовців та 15 працівників патронатних служб;
- державні нагороди та почесні звання – 31 державний службовець, 13 працівників патронатних служб;
- базову вищу освіту – 3 державних службовці;
- вищу освіту – 192 державних службовці, 55 працівників патронатних служб;
- вищу юридичну освіту – 114 державних службовців, 38 працівників патронатних служб;
- закінчили Національну академію державного управління при Президентові України – 23 державних службовці, 3 працівники патронатних служб;
- у віці до 30 років – 36 державних службовців;
- у віці від 30 до 50 років – 126 державних службовців;
- у віці старше 50 років – 50 державних службовців.

З метою добору підготовлених фахівців із високими моральними і діловими якостями, здатних професійно виконувати відповідно до посадових обов'язків організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне або матеріально-технічне забезпечення діяльності Конституційного Суду України, проведено 10 конкурсів на зайняття вакантних посад державної служби категорій „Б“ і „В“. Участь у конкурсах на зайняття 23 вакантних посад державної служби у Секретаріаті взяли 139 кандидатів на посади.

За весь період проведення конкурсів жодної скарги від кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби категорій „Б“ і „В“ не надходило.

З метою отримання незалежної думки під час оцінювання кандидатів на посади державної служби до складу Комісії включено А. Подоляка – доктора юридичних наук, професора, академіка Академії наук Вищої школи України, голову державної екзаменаційної комісії юридичного факультету Національного університету імені Тараса Шевченка (за згодою).

За результатами конкурсних відборів на посади державної служби призначено 35 осіб, з них на посади категорії „Б“ – 8 осіб, категорії „В“ – 27 осіб.

7.1.2. Протягом 2018 року в Секретаріаті зареєстровано та опрацьовано 7 243 вхідних документи, з них:

- конституційних подань – 23;

- конституційних звернень – 3;
- конституційних скарг – 690;
- звернень громадян – 725;
- листів юридичних осіб – 62;
- депутатських запитів та звернень – 46;
- адвокатських запитів – 16;
- відповідей на запити суддів – 354;
- запитів на публічну інформацію – 192;
- попередніх висновків – 288;
- інших документів – 4 844.

Протягом 2018 року структурними підрозділами Секретаріату:

1) забезпечено проведення 710 (у 2017 році – 337) засідань колегій суддів, сенатів Суду, Великої палати Суду, Конституційного Суду України та постійних комісій Суду, з них:

- 153 (у 2017 році – 44) засідання колегій суддів Суду, в тому числі Першої колегії суддів Першого сенату Суду – 21, Другої колегії суддів Першого сенату Суду – 28, Третьої колегії суддів Першого сенату Суду – 19, Першої колегії суддів Другого сенату Суду – 30, Другої колегії суддів Другого сенату Суду – 30, Третьої колегії суддів Другого сенату Суду – 25;

- 54 пленарні засідання сенатів Суду, в тому числі у формі письмового провадження – 19 (Першого сенату Суду – 7, Другого сенату Суду – 12); закритих частин – 32 (Першого сенату Суду – 6, Другого сенату Суду – 26); про об'єднання, усунення описки у тексті ухвали – 3 (Першого сенату Суду – 1, Другого сенату Суду – 2);

- 92 засідання сенатів Суду, з них Першого сенату Суду – 30, Другого сенату Суду – 62;

- 188 пленарних засідань Великої палати Суду, в тому числі у формі усного провадження – 6; у формі письмового провадження – 18; закритих частин – 153; про об'єднання, форму розгляду справ тощо – 11;

- 88 засідань Великої палати Суду;

- 19 спеціальних пленарних засідань Суду;

- 78 засідань Суду;

- 38 (у 2017 році – 17) засідань постійних комісій Суду, в тому числі постійної комісії з питань регламенту та етики – 5, постійної комісії з питань бюджету та кадрів – 8, постійної комісії з питань наукового та інформаційного забезпечення – 3, постійної комісії з питань міжнародних зв'язків – 21, постійної комісії з питань правничої термінології – 1;

2) забезпечено організацію проведення офіційних зустрічей у Конституційному Суді України та за його межами, у тому числі міжнародних конференцій, науково-практичних семінарів, фахових зустрічей та круглих столів, офіційних зустрічей Голови Конституційного Суду України та в.о. Голови Конституційного Суду України, а також обслуговування цих зустрічей, проведення днів відкритих дверей у Конституційному Суді України для студентів вищих юридичних навчальних закладів, учнів загальноосвітніх шкіл, представників громадських організацій;

3) опрацьовано 3 420 сторінок рішень та висновків Конституційного Суду України, 13 520 сторінок ухвал Великої палати, сенатів та колегій суддів Конституційного Суду України, 1 704 сторінки окремих думок суддів Конституційного Суду України, 332 сторінки постанов Конституційного Суду України, 473 сторінки протоколів засідань Конституційного Суду України, а також 9 809 сторінок інших документів;

4) відредаговано 3 822 сторінки статей та виступів суддів Конституційного Суду України, розміщених у шести номерах „Вісника Конституційного Суду України“, та забезпечено вичитку 2 392 сторінок верстки „Вісника Конституційного Суду України“, 728 сторінок матеріалів міжнародних конференцій, 472 сторінок книги 15 „Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2016–2017“ та 540 сторінок інших матеріалів.

Протягом 2018 року забезпечено контроль щодо своєчасного надходження документів, матеріалів та іншої інформації у судових справах, виконання доручень керівництва Конституційного Суду України та його Секретаріату, виконання планів роботи Конституційного Суду України та його Секретаріату, здійснення моніторингу діяльності Конституційного Суду України та його Секретаріату і підготовку довідково-інформаційних матеріалів.

Сруктурними підрозділами Секретаріату організовувалася та проводилася робота у напрямі співпраці Суду з міжнародними партнерами, забезпечувалось інформаційне наповнення офіційного веб-сайту Суду українською та англійською мовами, а також офіційної сторінки Суду в соціальній мережі „Facebook“ та блогу в онлайн-сервісі „Twitter“, здійснювався постійний робочий переклад інформаційних повідомлень англійською мовою, забезпечувався моніторинг правової інформації, мас-медіа в контексті діяльності Суду.

У 2018 році значно активізувалася робота Конституційного Суду України в напрямі відкритості, прозорості, доступності у сфері взаємодії Суду з громадськістю, представниками засобів масової інформації, громадськими організаціями, а також із міжнародною спільнотою, що позначилося на збільшенні кількості організованих та проведених заходів, на диверсифікації міжнародних партнерів та виборі форм співпраці.

Порівняно з 2017 роком кількість переглядів інформаційних матеріалів на офіційному веб-сайті Суду збільшилася удвічі.

Організовано 9 відкритих зустрічей із громадськістю та діалогових кафе за участю Голови та суддів Конституційного Суду України. Забезпечено пряму трансляцію відкритих зустрічей на офіційному веб-сайті Конституційного Суду України та у соціальній мережі „Facebook“, а також подальший їх стислий огляд.

Забезпечено видання тематичних реферативних оглядів із конституційно-правової тематики, поповнення баз даних автоматизованої системи „ІРБІС“, а також правових електронних ресурсів. Каталогізовано 1 422 тексти джерел із конституційно-правової тематики за рубриками.

Організовано та проведено 155 оглядових екскурсій для груп представників навчальних закладів, організацій та окремих відвідувачів.

Крім того, спільно з відповідними структурними підрозділами Секретаріату забезпечено проведення заходів до днів відкритих дверей у Суді з нагоди Дня захисту дітей, Дня юриста, Всеукраїнського тижня права, зокрема циклу фахових зустрічей із конституційно-правової проблематики за участю представників Громадської організації „Асоціація суддів Конституційного Суду України“, а також воркшопу, майстер-класу для фахових громадських організацій, наукових установ, навчальних закладів та їх висвітлення.

Забезпечено організацію 29 відряджень представників Суду за кордон, з них 11 – на чолі з Головою Суду, 29 зустрічей з іноземними представниками, в тому числі за участю Голови Суду – 23. У 2018 році представники Суду відвідали 23 країни, дві з них – Марокко та Андорру – вперше. Активізувалося залучення представників Секретаріату до міжнародного співробітництва: в 2018 році 24 працівники Секретаріату здійснили закордонне відрядження за різними програмами, що дозволило їм підвищити кваліфікацію за відповідними напрямками роботи.

Протягом 2018 року було розроблено 7 проектів договорів про співробітництво між Конституційним Судом України та науковими установами, навчальними закладами, а також опрацьовано проект Меморандуму про взаєморозуміння між Конституційним Судом України та Бюро з демократичних інститутів і прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі.

У 2018 році збільшилася кількість міжнародних конференцій, семінарів, круглих столів, організованих та проведених Конституційним Судом України за підтримки міжнародних партнерів. Так, проведено спільні заходи з Венеційською Комісією, Координатором проектів ОБСЄ в Україні, Радою Європи, проектом технічної допомоги Європейського Союзу ТАІЕХ, Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва. Посилено співпрацю з Радою Європи в частині виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Конституційний Суд України брав активну участь у роботі регіональних організацій, членом яких він є.

Слід також зазначити, що до складу Суду увійшло два судді, які є членами Венеційської Комісії та Консультативної ради європейських суддів, і на регулярній основі беруть участь у роботі цих міжнародних інституцій, що, безумовно, додає авторитету Суду на міжнародній арені.

З огляду на активізацію міжнародних зв'язків Суду зросла й кількість розміщених на англійській мовній версії веб-сайту Суду повідомлень, що стосувалися міжнародного співробітництва Суду.

Важливим підрозділом Секретаріату є Правовий департамент, основним завданням якого є аналітичне забезпечення діяльності Суду і суддів, пов'язаної з конституційним провадженням. Відповідно до затвердженого Положення про Правовий департамент цей підрозділ здійснює

підготовку попередніх висновків на внесені до Суду конституційні подання, конституційні звернення, а також конституційні скарги, які за формою відповідають вимогам Закону; за дорученнями суддів-доповідачів у справах здійснює аналітичне супроводження конституційних подань, конституційних звернень та конституційних скарг під час конституційного провадження, забезпечує підготовку висновків, довідок, інформацій із порушених у них питань; досліджує та аналізує законодавство України, спеціальну наукову літературу, інші джерела інформації з питань, що розглядаються (можуть розглядатися) у конституційному провадженні; готує аналітичні та інформаційні матеріали на основі дослідження законодавства зарубіжних країн, актів міжнародного права, практики органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн, міжнародних судових установ з питань, які розглядаються або можуть розглядатися у конституційному провадженні; аналізує та узагальнює практику і юридичні позиції Суду, готує відповідні довідкові та оглядово-аналітичні матеріали; здійснює моніторинг виконання актів Конституційного Суду України та доручень, даних Судом з приводу порядку, строків та контролю такого виконання; забезпечує Суд та його Секретаріат актуальною і достовірною інформацією про чинні в Україні нормативно-правові акти, контролює їх належне використання під час оформлення актів Суду, надає з цього приводу необхідні консультації; забезпечує особистий прийом у Суді з питань реалізації особою права на конституційну скаргу, опрацювання звернень громадян згідно з чинним законодавством України.

У 2018 році у Правовому департаменті опрацьовано 290 клопотань до Суду. Щодо них усіх підготовлено попередні висновки про наявність чи відсутність підстав для відкриття конституційного провадження. За дорученнями суддів щодо клопотань, за якими конституційне провадження було відкрито, підготовлено близько 100 аналітичних матеріалів (аналітичних висновків, довідок, проектних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів тощо). Крім того, за дорученнями Голови і суддів Суду, керівників структурних підрозділів Секретаріату підготовлено близько 100 документів та матеріалів правового характеру, безпосередньо не пов'язаних із судовими справами, а також опрацьовано близько 300 службових документів (у правовому аспекті). Підготовлено також більше 700 інформаційно-консультативних документів у зв'язку зі зверненнями та запитамі громадян. Робота щодо надання коректної інформації про чинне законодавство України здійснюється постійно.

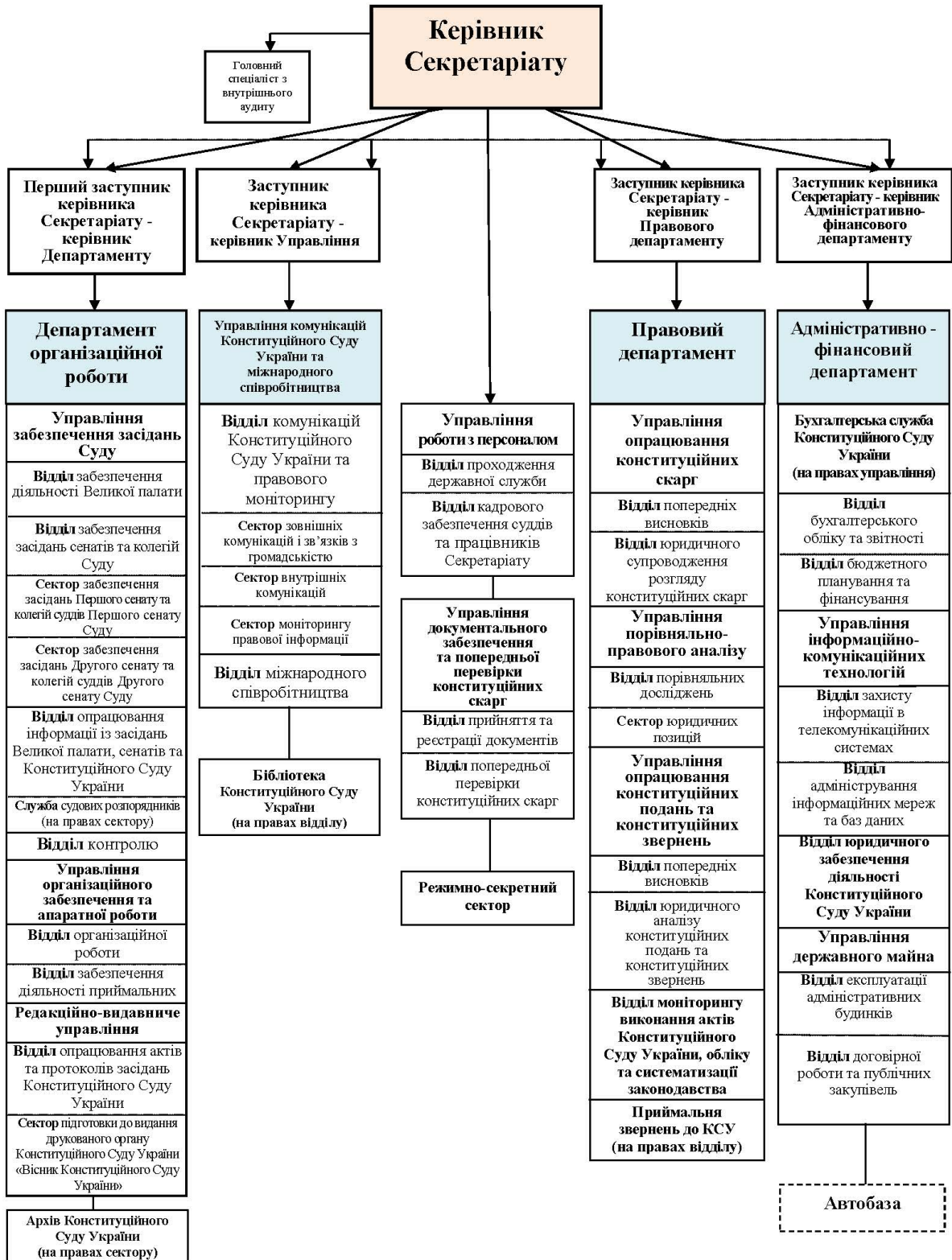
З метою досягнення надійної та безперебійної роботи матеріально-технічного та програмно-інформаційного комплексу Суду укладено 281 господарський договір, у тому числі щодо придбання послуг із постачання теплової та електричної енергії, води і водовідведення, інших комунальних послуг, послуг із технічного обслуговування та ремонту інженерно-технічного обладнання, послуг із капітального ремонту приміщень, а також договорів із закупівлі товарів та інших послуг.

Використання системи електронних торгів „ProZorro“ для здійснення закупівель за тендерними процедурами та електронними допороговими торгами дозволило зекономити понад 1 345 тис. грн бюджетних коштів.

Протягом 2018 року було суттєво оновлено та розширено потенціал ІТ комплексу Суду: встановлено 13 серверів, 14 комутаторів, на 6 серверів інстальовано Microsoft SharePoint 2016; встановлено та налагоджено додатковий сервер доступу до мережі Інтернет; введено в експлуатацію сучасне комутаційне обладнання комп'ютерної мережі, що дозволило збільшити кількість одночасних підключень до мережі до 648 мБіт/с, підвищити швидкість магістральних ліній зв'язку до 10 000 мБіт/с, а швидкість підключення кінцевих споживачів – до 1 000 мБіт/с, та забезпечити контроль трафіка кожного підключення в мережі.

Кошторис на 2018 рік виконано на 98,9 відсотка від планового: при затверджених планових призначеннях у розмірі 182 306,9 тис. грн касове виконання за загальним фондом бюджету становить 180 249,7 тис. грн.

Структура Секретаріату Конституційного Суду України

7.2. Бібліотека Конституційного Суду України

Бібліотека Конституційного Суду України (далі – Бібліотека) утворена відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ для забезпечення Конституційного Суду України науковою та іншою спеціальною літературою.

Бібліотека є спеціальною бібліотекою, яка забезпечує формування, зберігання бібліотечного фонду та надає в користування книги, брошури, підручники, посібники, навчально-методичні видання, монографії, періодичні друковані видання, енциклопедії, словники, довідкову літературу, нормативно-правові акти, наукові праці у різних галузях права, автореферати і дисертації, матеріали конференцій, семінарів, круглих столів, газети та журнали, документи конституційних судів зарубіжних країн, інші документально-інформаційні ресурси, зокрема з питань конституційного судочинства.

Користувачами Бібліотеки є судді Конституційного Суду України, їхні наукові консультанти та помічники, працівники Секретаріату Суду, а також судді Конституційного Суду України у відставці, науковці, які досліджують питання з конституційного права, особи, які проходять у Конституційному Суді України стажування або практику.

Фонд Бібліотеки Суду на даний час становить 18 тисяч примірників.

З метою задоволення інформаційних потреб читачів щороку видається у користування понад 16 тисяч документів. Пошуковий апарат Бібліотеки має у своєму складі систему бібліотечних каталогів: читацькі алфавітний і систематичний каталоги. Електронний каталог містить понад 197 тисяч бібліографічних записів, який включає документи нормативного характеру (закони, укази, постанови тощо), енциклопедії, тлумачні словники, довідники, бібліографічні посібники, тобто відображає фонд Бібліотеки.

У фонді Бібліотеки є унікальна колекція правової літератури початку ХІХ ст. у кількості 50 примірників, яка являє собою історичну та культурну цінність, подарована Національною історичною бібліотекою України та представлена на постійно діючій виставці „Із скарбниці правової думки“.

Крім цього, гідне місце на полицях Бібліотеки займають книги, отримані від конституційних судів зарубіжних країн, такі як „Збірники законодавства США“ в 50 томах, рішення конституційних судів Республіки Словенія, Словацької Республіки, Латвійської Республіки, Казахстану, Литовської Республіки, Республіки Польща та багатьох інших європейських країн.

Протягом 2018 року працівниками Бібліотеки:

– забезпечено підтримку в актуальному стані електронного бібліотечного каталогу ІРБІС „База „Періодична картотека статей“ (197 661 статей) та „База „Каталогізатор“ (31 442 записів) – всього 229 073 записів, що відображають фонд Бібліотеки;

– передано на безкоштовній основі 719 примірників непрофільних документів з обмінного фонду Бібліотеки Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого, Національній історичній бібліотеці України, Національній науковій медичній бібліотеці України, Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НАН України та іншим бібліотекам непрофільної літератури;

– на виконання Закону України „Про обов’язковий примірник документів“ від видавництв України отримано юридичної та довідкової літератури – 803 примірники, періодичних видань – 81 примірник; отримано у дарунок 91 примірник;

– організовано 11 тематичних книжкових виставок, а саме:

1) тематична експозиція з нагоди 80-річчя Л.П. Юзькова (оформлення стендів наукових робіт ювіляра);

2) тематична книжкова виставка до Дня пам’яті та примирення;

3) інформаційно-просвітницька тематична книжкова виставка до роковин масових політичних репресій 1937–1938 років;

4) тематична книжкова виставка до 22-ї річниці Конституції України „Конституція України – погляд у майбутнє“;

5) тематична книжкова виставка до вшанування Дня пам’яті загиблих за свободу України 29 серпня;

6) тематична книжкова виставка „Конституційні права та свободи громадян незалежної України“, присвячена 27-й річниці Незалежності України;

7) інформаційно-просвітницька тематична книжкова виставка у зв’язку з роковинами трагедії Бабиного Яру 1941–1943 років;

8) тематична книжкова виставка „Реалізація інституту конституційної скарги в Україні“;

9) тематична книжкова виставка, присвячена 22-й річниці діяльності Конституційного Суду України;

10) тематична виставка до Дня Гідності і Свободи „Шляхом гідності і свободи“;

11) тематична виставка до Дня пам’яті жертв голодомору „Голодомор – чорна сповідь моєї Вітчизни“;

– у листопаді 2018 року з метою поповнення фонду Бібліотеки у видавництвах України було придбано 120 примірників юридичної та довідкової літератури;

– підготовлено каталог нових надходжень до Бібліотеки та публікацій авторефератів дисертацій;

– організовано і проведено постійно діючу виставку „Актуальні проблеми науки конституційного права в дисертаційних дослідженнях“ (постійно оновлюється) – у 2018 році отримано 790 авторефератів дисертацій.

7.3. Архів Конституційного Суду України

Архів Конституційного Суду України (далі – Архів) створено відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ для зберігання матеріалів діяльності Конституційного Суду України і Секретаріату Суду, що нагромадилися за час його діяльності, використання відомостей, що містяться в цих документах, для службових, виробничих, наукових та інших цілей, а також для захисту прав і законних інтересів громадян.

Архів є самостійним структурним підрозділом Секретаріату Суду (на правах сектору), що організовує і забезпечує формування та комплектування архівного фонду матеріалами діяльності Конституційного Суду України, документами постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання, з кадрових питань (особового складу) Секретаріату Суду з різними носіями інформації.

На сьогодні архівний фонд Конституційного Суду України становить близько 15 тисяч одиниць зберігання справ та інших документів. Відповідно до вимог Закону України „Про Конституційний Суд України“ матеріали судових справ зберігаються 100 років як на паперових носіях, так і в електронному вигляді. Ведення електронного архіву судових справ Конституційного Суду України та розміщення матеріалів судових справ, щодо яких Суд ухвалив рішення або надав висновки, крім матеріалів закритої частини пленарних засідань Конституційного Суду України та матеріалів, які містять інформацію з обмеженим доступом, на офіційному веб-сайті Суду здійснюють працівники Архіву.

Користувачами Архіву є судді Конституційного Суду України, працівники патронатних служб суддів Суду та структурних підрозділів Секретаріату Суду, інші особи відповідно до законодавства України.

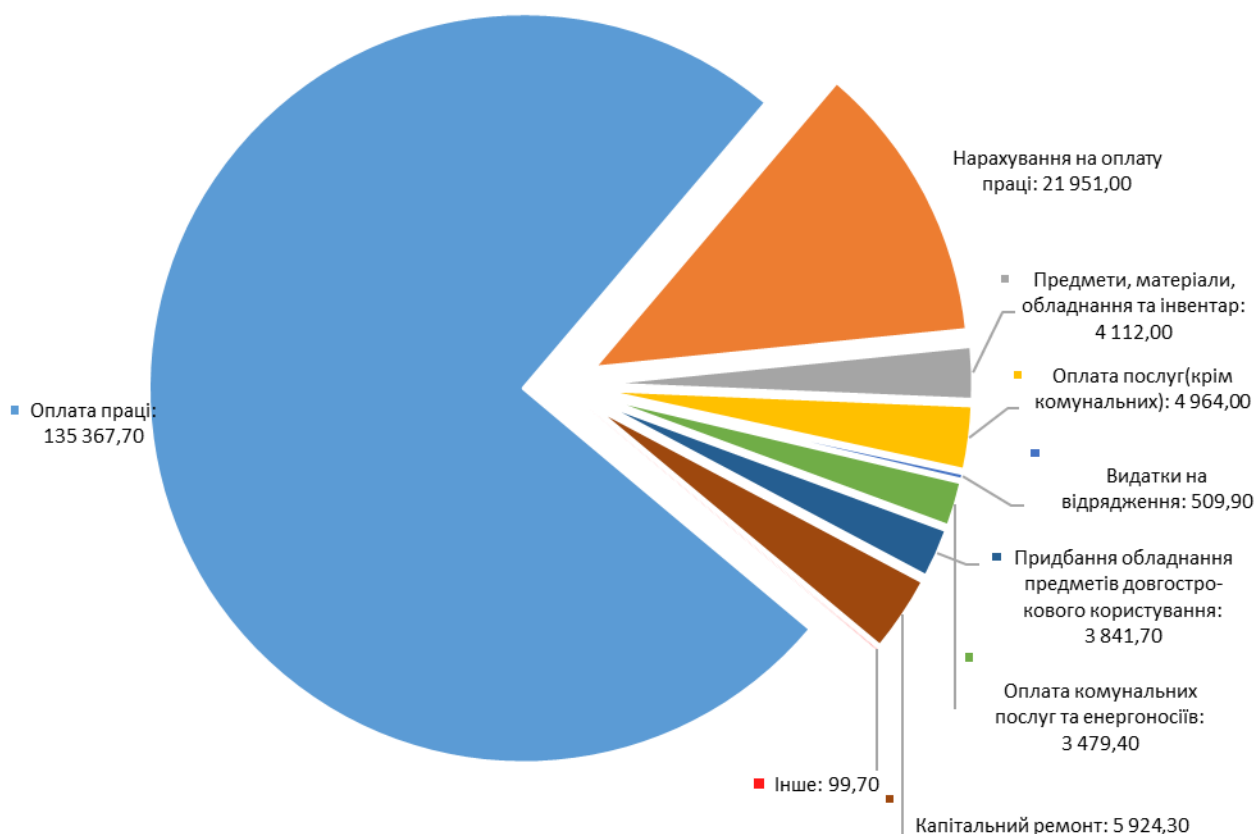
Для належного зберігання судових справ та інших документів приміщення Архіву обладнано металевими мобільними пересувними архівними стелажми.

7.4. Фінансування та матеріальне забезпечення діяльності Конституційного Суду України

Законом України „Про Державний бюджет України на 2018 рік“ Конституційному Суду України затверджено бюджетні призначення за загальним фондом у сумі 182 306,9 тис. гривень за кодом програмної класифікації видатків 0801010 „Забезпечення конституційної юрисдикції в Україні“. Касове виконання за загальним фондом бюджету Конституційного Суду України у 2018 році становить 180 249,7 тис. гривень, або 98,9 відсотка річного плану.

Інформацію про виконання бюджету Конституційним Судом України представлено в діаграмі.

**Структура касових видатків Конституційного Суду України у
2018 році**
(тис. грн)

Основну питому вагу касових видатків становила заробітна плата з нарахуваннями (157 млн 318,7 тис. грн, або 87,27 %). Видатки за напрямом „Придбання матеріальних цінностей“ склали 4 млн 112 тис. грн (або 2,28 %) і були спрямовані на придбання інвентарю, обладнання, пального, комплектуючих та витратних матеріалів для комп’ютерної техніки, канцелярських і господарських товарів тощо. Видатки на оплату послуг разом з оплатою комунальних послуг склали 9 млн 076 тис. грн (5,03 %). За рахунок видатків розвитку було здійснено капітальний ремонт приміщення та облаштування зали засідань Сенату Суду на суму 5 млн 924,3 тис. грн та придбано обладнання і предметів довгострокового користування на 3 млн 841,7 тис. грн (3,28% та 2,13 % відповідно).

У 2018 році видатки профінансовано в повному обсязі відповідно до затверджених бюджетних призначень, що свідчить про подальше

становлення фінансової незалежності органу конституційної юрисдикції. Заборгованість за всіма статтями видатків кошторису відсутня. При цьому несуттєве відхилення між затвердженим обсягом бюджетних асигнувань та касовими видатками пояснюється економією коштів у результаті перевищення максимальної величини бази нарахування єдиного соціального внеску на заробітну плату окремих категорій працівників, економією за підсумками проведення процедур закупівель із використанням електронної системи „ProZorro“, економією у процесі виконання договорів, ефективністю заходів з економії ресурсів.

Належне фінансування дозволило повністю виконати заплановані роботи з поліпшення матеріально-технічної бази Суду. Зокрема, проведено капітальний ремонт приміщень та обладнано зал засідань Першого сенату Суду та три додаткові зали засідань колегій суддів Суду. Технічні засоби та обладнання зазначених залів засідань забезпечують можливості для здійснення передбаченого законодавством фіксування відкритих частин засідань та протоколювання, а також дозволяють вести онлайн-трансляції таких засідань.

Протягом 2018 року вдалося суттєво оновити та розширити потенціал ІТ комплексу Суду шляхом придбання відповідної техніки та програмного забезпечення, зокрема встановлено 13 серверів, 14 комутаторів, на 6 серверів інстальовано Microsoft SharePoint 2016; конфігуровано і введено в експлуатацію Active Directory на базі трьох серверів Microsoft Windows Server 2016 і систему обміну повідомлень на базі сервера Microsoft Exchange Server 2016; встановлено і проведено початкове налаштування семи серверів ферми Microsoft SharePoint 2016, серверу баз даних Microsoft SQL Server 2017 і серверу резервних копій; встановлено та налагоджено додатковий сервер доступу до мережі Інтернет; введено в експлуатацію сучасне комутаційне обладнання комп'ютерної мережі; придбано та інстальовано ліцензоване програмне забезпечення електронного документообігу LS Docs.

Реалізовані заходи програмно-технічного характеру надають нові можливості використання сучасних інформаційних технологій і сервісів для спільної роботи з документами працівниками Суду, створюють надійну основу для розгортання та ефективного функціонування системи електронного документообігу Конституційного Суду України.

Разом з тим із набранням чинності 5 серпня 2018 року змінами до Закону України „Про Конституційний Суд України“ стосовно винагороди суддів утворилося значне додаткове, не забезпечене плановим фінансуванням, навантаження на фонд оплати праці Суду. Напружена ситуація щодо оплати праці зберігалася до завершення фінансового року. Розроблені для подолання дефіциту коштів на оплату праці законопроекти, ініційовані Кабінетом Міністрів України та окремими народними депутатами, не були включені до порядку денного сесії та залишилися не розглянутими Верховною Радою України.

7.5. Виникнення проблем у роботі Конституційного Суду України

7.5.1. Створення системи паралельного управління Секретаріатом

У звітному році Голова Конституційного Суду України Шевчук С.В. видав розпорядження „Про затвердження Положення про позаштатного радника Голови Конституційного Суду України на громадських засадах“ від 3 жовтня 2018 року № 88/1/2018-ОД (далі – Положення).

Положенням було передбачено: запровадження у Конституційному Суді України посади позаштатного радника Голови Конституційного Суду України, який здійснює обов'язки на громадських засадах (пункти 5, 6, 9, 11, 14); правовий статус та умови його діяльності у Конституційному Суді України (пункт 1); можливість мати інше місце роботи, у тому числі на постійній та оплатній основі (пункт 10); право позаштатного радника на безперешкодний доступ до адміністративної будівлі (об'єктів) Конституційного Суду України та до інформації з обмеженим доступом, користуватися приміщеннями, засобами зв'язку, оргтехнікою Конституційного Суду України, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводить Голова Суду, взаємодіяти зі структурними підрозділами Секретаріату Конституційного Суду України та їх посадовими особами (пункти 11, 17, 18).

При цьому Законом України „Про Конституційний Суд України“ (стаття 44) організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду, забезпечення діяльності Голови Конституційного Суду України покладається на Секретаріат Конституційного Суду України.

Положенням було передбачено, що аналітичне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Голови Суду здійснюють позаштатні радники Голови Конституційного Суду України на громадських засадах.

Таким чином, відбулося дублювання повноважень Секретаріату та позаштатних радників.

Запровадження Головою Конституційного Суду України Шевчуком С.В. посад позаштатних радників Голови Конституційного Суду України на громадських засадах призвело до створення паралельної організаційної системи забезпечення діяльності Голови Конституційного Суду України та умов для втручання позаштатних радників у діяльність працівників структурних підрозділів Секретаріату Конституційного Суду України, що суперечить приписам частини другої статті 9 Закону України „Про державну службу“.

Паралельне управління Секретаріатом спричинило управлінську кризу та відставку Голови Суду.

7.6. Стратегічні напрями розвитку Конституційного Суду України у 2019 році

Головна мета діяльності Суду полягає у забезпеченні через механізм конституційного контролю верховенства Конституції України, пріоритету прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах суспільного та державного життя. Згідно зі статтею 148¹ Конституції України держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України.

Стратегічною ціллю бюджетної програми 0801010 „Забезпечення конституційної юрисдикції в Україні“ відповідно до паспорта бюджетної програми, затвердженого Розпорядженням Голови Суду від 5 лютого 2019 року № 22/1/2019-ОД та погодженого Міністерством фінансів України 1 лютого 2019 року, є забезпечення дотримання норм Конституції України щодо прав і свобод людини і громадянина, удосконалення механізму доступу особи до конституційного судочинства, наближення до європейських стандартів.

Основними завданнями бюджетної програми, які спрямовані на досягнення стратегічної цілі Суду, визначено:

- формування та забезпечення належного функціонування Великої палати, сенатів, колегій суддів Конституційного Суду України, відпрацювання механізму своєчасного та ефективного розгляду всіх внесених до Суду клопотань у конституційному провадженні;
- реалізацію Судом і Секретаріатом Суду комплексу заходів щодо оптимізації порядку внесення до Суду і розгляду ним конституційних скарг;
- забезпечення функціонування Суду як державного органу і юридичної особи публічного права.

Пріоритетними напрямками розвитку Суду в 2019 році визначено:

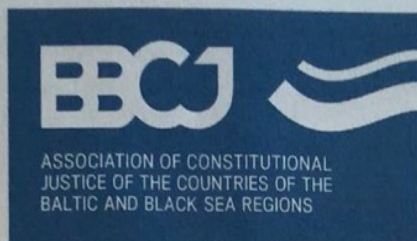
- здійснення заходів з узагальнення практики розгляду конституційних скарг з метою подальшого удосконалення механізму функціонування нового інституту конституційного права;
- удосконалення законодавчого врегулювання діяльності Конституційного Суду України на основі аналізу практичних аспектів реалізації норм Закону України „Про Конституційний Суд України“ сприятиме визначенню перспектив інституційного розвитку, зокрема, в частині процедури розгляду справ та ухвалення рішень;
- посилення механізмів моніторингу та контролю за виконанням рішень Суду, а також удосконалення форм комунікації з суспільством щодо ухвалених рішень;
- упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та підвищення кваліфікації персоналу;

– втілення в життя основних напрямів комунікативної стратегії Конституційного Суду України через інформування про процесуальну діяльність Суду та ухвалені ним акти шляхом ефективною імплементації актів Суду в правову систему України та забезпечення ефективного функціонування інституту конституційної скарги; взаємодію Суду з вітчизняною та зарубіжною науковою спільнотою у просвітницькій та науково-практичній (доктринальній) сферах; оперативне та якісне інформування громадськості про діяльність Суду, в тому числі позасудову, зокрема з використанням інтерактивних комунікацій.

Подальший розвиток отримають політико-правові інструменти та способи посилення гарантій фінансової незалежності Суду та суддів Суду, передбачених Конституцією України та Законом України „Про Конституційний Суд України“.

Принципово важливе місце серед пріоритетних завдань на 2019 рік зберігає забезпечення стабільного та достатнього фінансування Суду, адже недоліки існуючого порядку бюджетного планування винагороди суддів, заробітної плати державних службовців, працівників патронатних служб суддів та інших співробітників значно ускладнюють здійснення ефективною та прогнозованою політики оплати праці та кадровою політики в Суді.

VIII. ДОДАТКИ
Додаток 1

**RESOLUTION ON MEMBERSHIP OF THE CONSTITUTIONAL TRIBUNAL OF THE
REPUBLIC OF POLAND IN THE ASSOCIATION OF CONSTITUTIONAL JUSTICE OF THE
COUNTRIES OF THE BALTIC AND BLACK SEA REGIONS**

The General Assembly of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions (hereinafter referred to as "the Association"), convened on 3 April 2018 in Tbilisi, Pursuant to Articles 8(1b) and 12 of the Statute of the Association,

Having regard to the written request and motivation letter, dated 22 February 2018, submitted to the President of the Association by the President of the Constitutional Tribunal of the Republic of Poland, Julia Przyłębska, wherein, confirming its support for the principles and the aims of the Association as proclaimed in the founding Declaration and Statute of the Association, the Constitutional Tribunal of the Republic of Poland declares its willingness to become a member of the Association and to contribute to the achievement of the principles and aims referred to above,

has unanimously decided:

As of 16 May 2018, to admit the Constitutional Tribunal of the Republic of Poland to the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions.

Annex: written request and motivation letter, dated 22 February 2018, of the President of the Constitutional Tribunal of the Republic of Poland.

3 April 2018, Tbilisi

Zaza Tavadze,

Acting President of the Association of Constitutional Justice
of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions
President of the Constitutional Court of Georgia

Dainius Žalimas,
President of the Constitutional Court of Republic of Lithuania

Aurel Băieșu,
Judge of the Constitutional Court of Republic of Moldova

Stanislav Shevchuk,
President of the Constitutional Court of Ukraine

THE ASSOCIATION OF CONSTITUTIONAL JUSTICE OF THE COUNTRIES OF THE BALTIC AND BLACK SEA REGIONS (BBCJ)

STATEMENT

ON CONDEMNING AND PERSECUTING AGGRESSION AND VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS IN THE OCCUPIED TERRITORIES OF BBCJ COUNTRIES

The Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions,

HAVING ACQUAINTED ITSELF with the information that

- On 21 March 2018, the Parliament of Georgia adopted the Resolution on the Gross Violation of Human Rights on the Occupied Territories of Abkhazia and South Ossetia/Tskhinvali Regions of Georgia by the Russian Federation and on the "Otkhozoria-Tatunashvili List", in which it condemned the occupation of the Georgian regions of Abkhazia and Tskhinvali (South Ossetia) by the Russian Federation as well as gross violations of human rights of Georgian citizens in the occupied regions.
- On 6 March 2018, the Public Prosecutor's Office of Ukraine has instituted criminal proceedings against the judges of the Constitutional Court of the Russian Federation for their involvement in committing aggression against Ukraine.
- On 21 July 2017, the Parliament of the Republic of Moldova passed the Declaration on the withdrawal of Russian military forces from the territory of the country, in which it, *inter alia*, declared that the continuous stationing of the troops of the Russian Federation violates the Constitution of the Republic of Moldova, in particular the constitutional provisions on the independence, sovereignty, territorial integrity and permanent neutrality of the Republic of Moldova, as well as international law. The latter Declaration followed and was in line with judgment No. 14 of 2 May 2017 of the Constitutional Court of the Republic of Moldova.

FOLLOWING the principles proclaimed in the Declaration on the Establishment of the Association of Constitutional Justice of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions (hereinafter referred to as "the Association"), *inter alia*, respect for the independence, sovereignty and territorial integrity of states and respect for the rule of law;

UNDERLYING the special role of constitutional courts in ensuring the rule of law, which is inseparably linked to respect for international law and other European democratic values;

TAKING INTO ACCOUNT that the annexation of Crimea and the occupation of Georgian, Moldovan and Ukrainian territories by the Russian Federation constitutes a grave breach of international law and an act of

aggression, more than once denounced by the United Nations General Assembly, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe and other international bodies;

REAFFIRMING the Joint Statement concerning Respect for Territorial Integrity and International Law in Administering Constitutional Justice (Batumi Resolution), which was signed by the authorised representatives of the Constitutional Courts that are members of the Association and condemned the opinion of the Constitutional Court of the Russian Federation of 19 March 2014, whereby the preconditions had been created for the formal annexation of Crimea, which is part of the territory of Ukraine;

NOTING that there can be no greater discredit to constitutional justice than the adoption by judges of a decision of a knowingly criminal nature, resulting in the destruction of international order and thousands of victims;

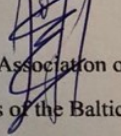
REITERATING the position expressed in the resolution adopted at the 2nd Congress of the Association to condemn the use of constitutional justice for the internal legalization of grave breaches of international law;

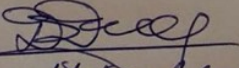
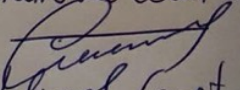
EMPHASISING that the inevitability of responsibility for aggression is an essential precondition for ensuring international peace and security and the prevention of international crimes;

WELCOMES AND STRONGLY SUPPORTS the efforts of Georgian, Moldovan and Ukrainian authorities in condemning the Russian Federation for the aggression and assault on sovereignty and territorial integrity of Georgia, Republic of Moldova and Ukraine as well as violation of human rights in the occupied territories thereof, and in persecuting those responsible for these crimes;

CALLS ON other constitutional justice institutions not to remain indifferent to aggression and other international crimes.

Tbilisi, 4 April 2018,

Zaza Tavadze,
 Acting President of the Association of Constitutional Justice
 of the Countries of the Baltic and Black Sea Regions
 President of the Constitutional Court of Georgia

Dainius Žalimas
 President of the Constitutional Court of Lithuania
 Stanislav Shcherchuk
 President of the Constitutional Court of Ukraine

Асоціація конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів

Річний звіт (2017 р.)

- 1. Загальні положення**
- 2. Проведені заходи**
- 3. Календар подій**

1. Загальні положення

Асоціація конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (BBCJ) створена в 2015 році за ініціативи конституційних судів Республіки Молдова та Литовської Республіки.

Завдяки Конституційному Суду Республіки Молдова, який першим головував у BBCJ в 2016 році як Суд, що ініціював створення Асоціації, було розпочато інституційну розбудову Асоціації і проведено її перші заходи.

Також Конституційним Судом Республіки Молдова було створено веб-сайт та розроблено офіційні символи Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів, схвалені всіма членами Асоціації, які також із перших днів існування цього об'єднання активно долучилися до його розвитку.

Таким чином, 1 січня 2017 року, коли головування в BBCJ перейшло до Конституційного Суду України, останній отримав добре налагоджену базу для продовження функціонування та розвитку Асоціації.

Слід особливо відзначити, що веб-сайт Асоціації розроблений таким чином, що впродовж року, коли Конституційний Суд України головував в Асоціації, його було легко підтримувати та наповнювати важливою інформацією, тому члени BBCJ і всі бажаючі могли і можуть оперативного отримувати інформацію щодо поточної діяльності Асоціації.

2. Проведені заходи

а) Генеральна асамблея BBCJ

Генеральна асамблея Асоціації, що відбулася в м. Харкові 2 червня 2017 року, розглянула та ухвалила такі питання:

- схвалено звіт Генерального секретаря Асоціації за 2016 рік;
- засновано офіційний друкований орган „Часопис Асоціації“;
- погоджено підтримати заявку Конституційного Суду Республіки Молдова на проведення XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів;
- продовжено формування офіційної символіки Асоціації, зокрема погоджено на вершя до прапору Асоціації;
- ухвалено, що в 2018 році в Асоціації головуватиме Конституційний Суд Грузії;
- погоджено, що наступний конгрес Асоціації відбудеться в другій половині травня 2018 року у м. Тбілісі;
- погоджено тримати питання розширення Асоціації на порядку денному.

За ініціативою Конституційного Суду України рішення Генеральної асамблеї почали оформлюватися резолюціями.

б) 2-й Конгрес ВВСJ

2-й Конгрес ВВСJ, організований та проведений Конституційним Судом України 1–2 червня в м. Харкові, було присвячено „Ролі конституційних судів у тлумаченні положень національних конституцій у контексті загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права та права ЄС, рішень міжнародних судів“. У заході взяли участь суди – члени ВВСJ, представники іноземних органів конституційної юрисдикції, Венеціанської Комісії, керівництво Адміністрації Президента України, очільники м. Харкова та Харківської області, представники органів судової влади України, наукових установ та закладів.

За підсумками конгресу його учасниками прийнято резолюцію, текст якої направлено Всесвітній конференції конституційного правосуддя, Конференції європейських конституційних судів, Європейській Комісії „За демократію через право“ (Венеціанська Комісія), Європейському суду з прав людини, Суду ЄС.

в) робочі зустрічі членів

13 лютого – зустріч голів конституційних судів України, Грузії, Литовської Республіки та Республіки Молдова – членів Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (ВВСJ) у м. Києві.

Під час зустрічі сторони обговорили питання підготовки 2-го Конгресу, спільні проекти та плани дій на майбутній рік, а також можливості майбутнього розширення Асоціації.

2 березня – робоча зустріч судів – членів Асоціації в м. Кишиневу під час міжнародної конференції „Еволюція конституційного контролю в Європі: вивчені уроки та нові виклики“, організованої Конституційним Судом Республіки Молдова.

28 червня – робоча зустріч судів – членів Асоціації в м. Батумі під час XVII Конгресу Конференції європейських конституційних судів.

12 вересня – робоча зустріч судів – членів Асоціації в м. Вільнюс під час засідань регіональних та лінгвістичних груп у рамках 4-го Конгресу Всесвітньої конференції конституційного правосуддя.

24–25 жовтня в Конституційному Суді Литовської Республіки відбулося підготовче засідання до Вільнюського форуму, організоване в рамках проекту співробітництва „Сприяння конституційним судам Грузії, Республіки Молдова та України в забезпеченні реалізації та захисту принципів верховенства права в контексті регіональних викликів“, який підтримується і фінансується Міністерством закордонних справ Литовської Республіки в рамках програми розвитку співпраці та сприяння демократії.

У рамках заходу відбулася зустріч Президента Литовської Республіки Д. Грибаускайте з Головою Конституційного Суду Грузії З. Тавадзе, Головою Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімасом, Головою Конституційного Суду Республіки Молдова Т. Панциру, суддею Конституційного Суду України С. Шевчуком, під час якої було обговорено важливість розвитку правової держави, реформи правової системи, незалежності судової системи і підтримки Литви у посиленні ролі конституційних судів і демократичних процесів.

Під час заходу делегати відзначили 2-гу річницю створення Асоціації.

г) публікації ВВСJ

У 2017 році Конституційний Суд України як головуючий в Асоціації опублікував перший номер „Часопису“, який включив доповіді і виступи, представлені під час 2-го Конгресу ВВСJ, резолюції Генеральної асамблеї та інші матеріали, пов’язані з діяльністю Асоціації.

д) інше

17 жовтня Асоціація ухвалила заяву, в якій засудила тиск на Конституційний Суд Республіки Молдова, що здійснюється главою держави:

<http://www.bbcj.eu/bbcj-condemns-pressure-constitutional-court-republic-moldova-exercised-head-state/>

Працівники апаратів конституційних судів Грузії, Республіки Молдова та України на запрошення Конституційного Суду Литовської Республіки брали участь у 4-му Конгресі Всесвітньої конференції конституційного правосуддя „Верховенство права та конституційне правосуддя у сучасному світі“, організованому Конституційним Судом Литовської Республіки, як волонтери-зв'язківці ВВСJ (м. Вільнюс, Литовська Республіка).

3. Календар подій

1 січня	Конституційний Суд Республіки Молдова офіційно передав головування в Асоціації Конституційному Суду України
12 січня	Розпорядженням Голови Конституційного Суду України Генеральним секретарем Асоціації призначено керівника Секретаріату Конституційного Суду України Я. Василькевича
3 лютого	відбулася робоча зустріч голів конституційних судів – членів ВВСJ (м. Київ)
2 березня	робоча зустріч судів – членів Асоціації в м. Кишиневу під час міжнародної конференції „Еволюція конституційного контролю в Європі: вивчені уроки та нові виклики“, організованої Конституційним Судом Республіки Молдова
1–2 червня	2-й Конгрес ВВСJ „Роль конституційних судів у тлумаченні положень національних конституцій в контексті загально визначених принципів і норм міжнародного права та права ЄС, рішень міжнародних судів“, організований Конституційним Судом України в рамках головування в Асоціації (м. Харків)
2 червня	Генеральна асамблея ВВСJ
28 червня	робоча зустріч судів – членів ВВСJ під час XVII Конгресу Конференції європейських конституційних судів (м. Батумі)
8–15 вересня	працівники апаратів конституційних судів Грузії, Республіки Молдова та Литовської Республіки на запрошення Конституційного Суду Литовської Республіки брали участь у 4-му Конгресі Всесвітньої конференції конституційного правосуддя „Верховенство права та конституційне правосуддя у сучасному світі“, організованому Конституційним Судом Литовської Республіки, як волонтери-зв'язківці ВВСJ (м. Вільнюс)
12 вересня	робоча зустріч ВВСJ в рамках 4-го Конгресу Всесвітньої конференції конституційного правосуддя „Верховенство права та конституційне правосуддя у сучасному світі“, організованому Конституційним Судом Литовської Республіки (м. Вільнюс)

- 17 жовтня** Асоціація ухвалила заяву, в якій засудила тиск на Конституційний Суд Республіки Молдова, що здійснюється главою держави
<http://www.bbcj.eu/bbcj-condemns-pressure-constitutional-court-republic-moldova-exercised-head-state/>
- 24–25 жовтня** підготовче засідання до Вільнюського форуму за участі конституційних судів Грузії, Литовської Республіки, Республіки Молдова та України (м. Вільнюс, Литовська Республіка)

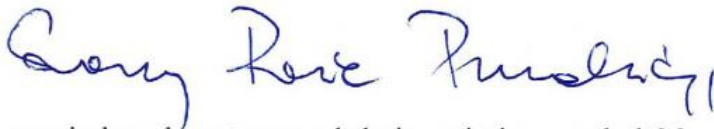
Додаток 4

**P R E Z E S
TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO**

P.082.34.2018

Warszawa, dnia 29 listopada 2018 r.

**Szanowny Pan
Stanisław Szewczuk
Przewodniczący Sądu
Konstytucyjnego Ukrainy**

w związku z dramatyczną eskalacją napięcia na wodach Morza Azowskiego pragnę przekazać na ręce Pana Przewodniczącego wyrazy solidarności z Narodem i Państwem Ukraińskim.

Działania Rosji, w wyniku których zostali ranni marynarze i uszkodzone jednostki Marynarki Wojennej Ukrainy, mają swoje źródła w konsekwentnym łamaniu przez Federację Rosyjską podstawowych zasad prawa międzynarodowego, w tym integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy.

W tym trudnym momencie, zagrażającym podstawom europejskiej kultury prawa, Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej deklaruje pełne wsparcie.

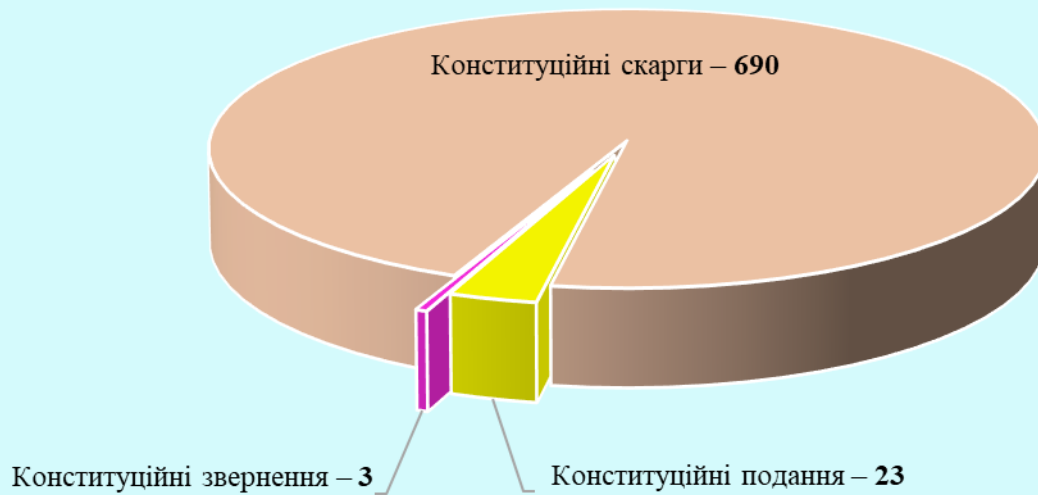
Julia Przyłębska
Prezes Trybunału Konstytucyjnego
Rzeczypospolitej Polskiej

8.1. Статистичні показники діяльності Конституційного Суду України за 2018 рік (діаграми)

Діаграма 1

Надходження конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг до Конституційного Суду України

Діаграма 2

Інформація щодо відповідності конституційних скарг за формою вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII

Конституційні скарги, що за формою відповідають вимогам Закону (розподілено суддям-доповідачам) – 264 (38%)

*Загальна кількість конституційних скарг – 690

Діаграма 3

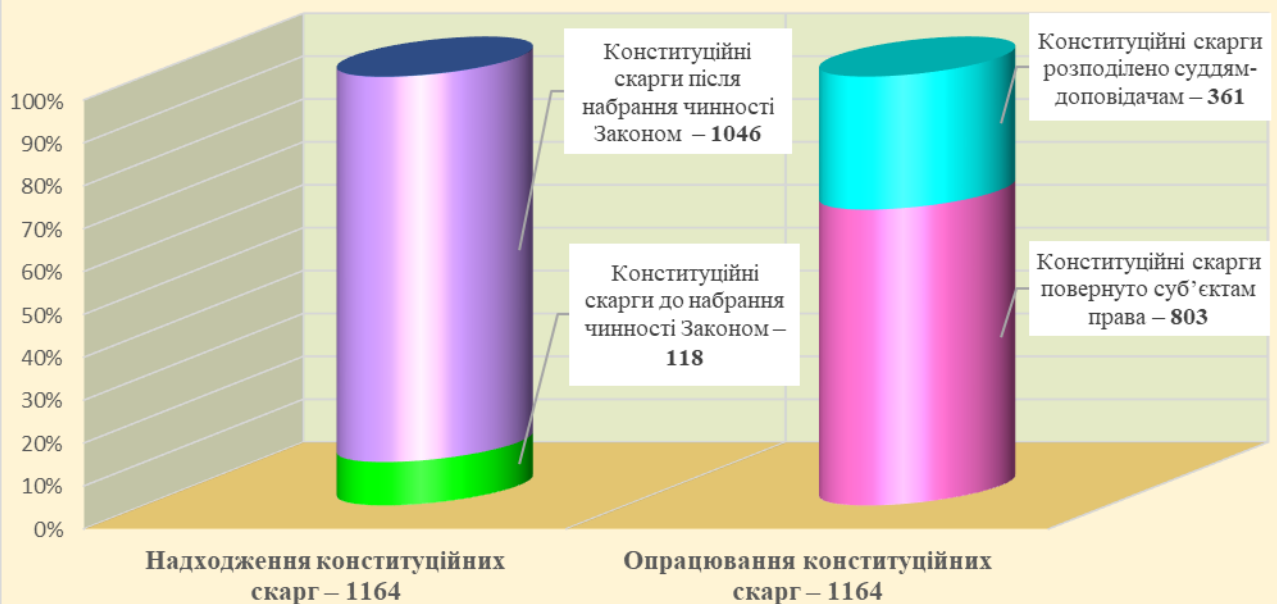
Питання, які порушувались у конституційних скаргах, що за формою не відповідали вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII

Діаграма 4

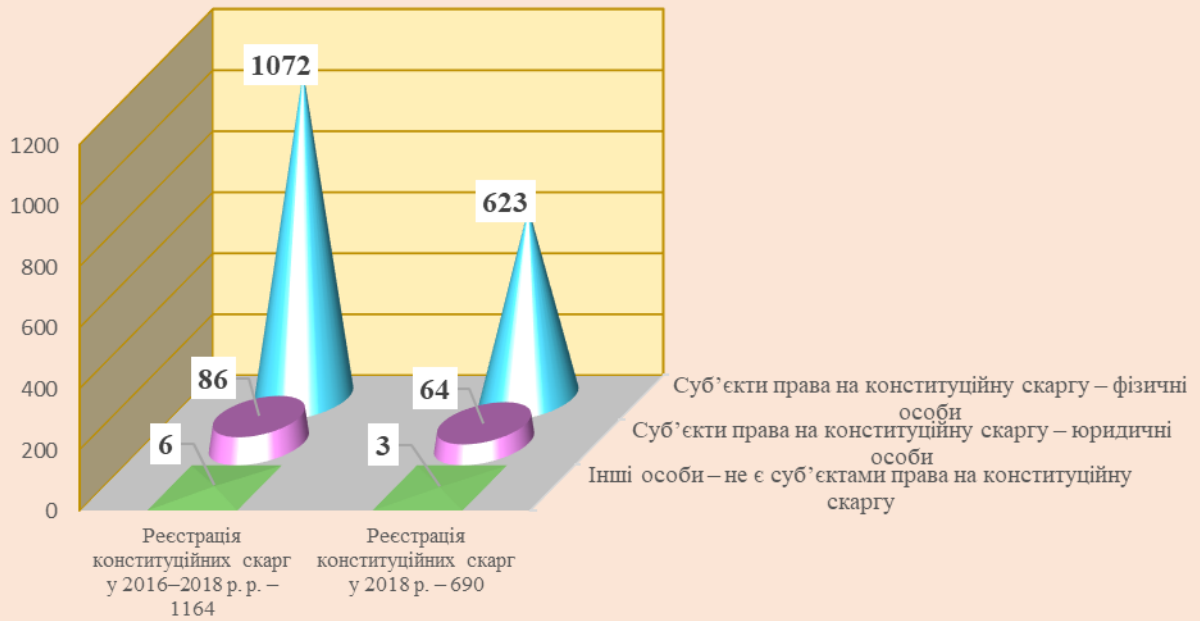
Надходження конституційних скарг до Конституційного Суду України та їх опрацювання у період до та після набрання чинності Законом України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII

станом на 31 грудня 2018 року

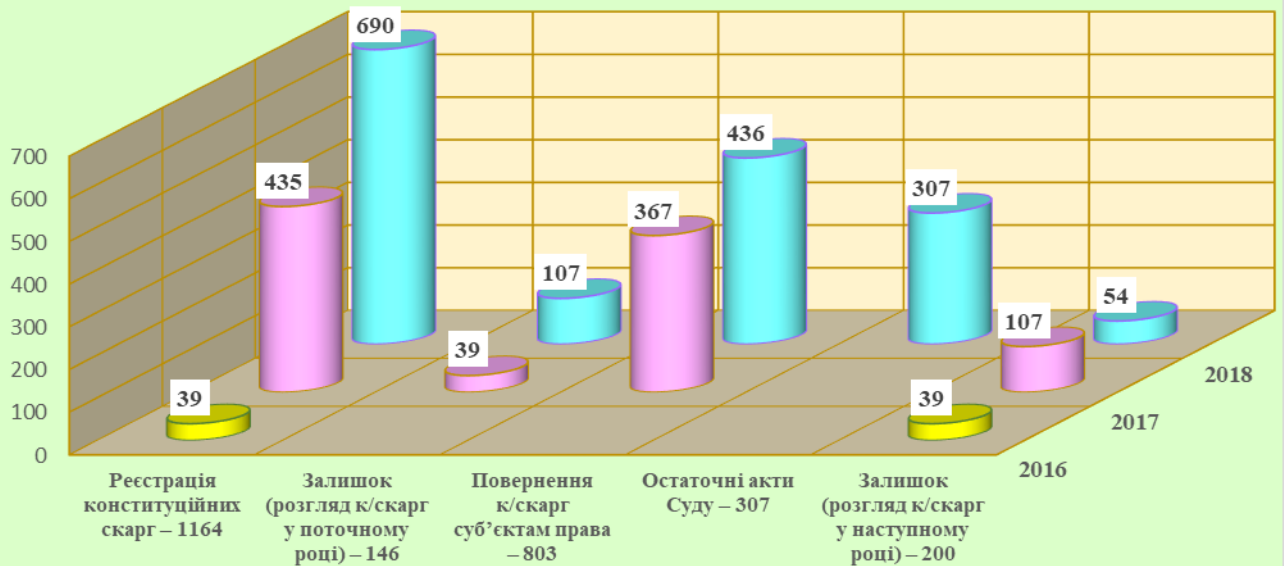
Діаграма 5

Кількість конституційних скарг (за суб'єктами права), що надійшли до Конституційного Суду України

Діаграма 6

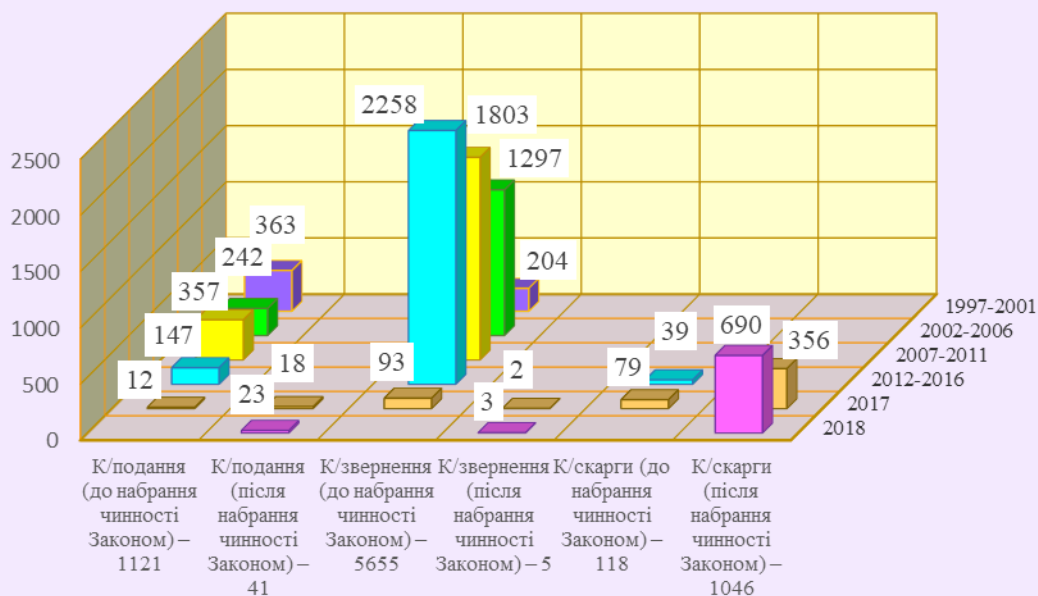
Надходження та стан розгляду конституційних скарг у Конституційному Суді України у 2016–2018 роках

Діаграма 7

Надходження конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг за період діяльності Суду до та після набрання чинності Законом України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII

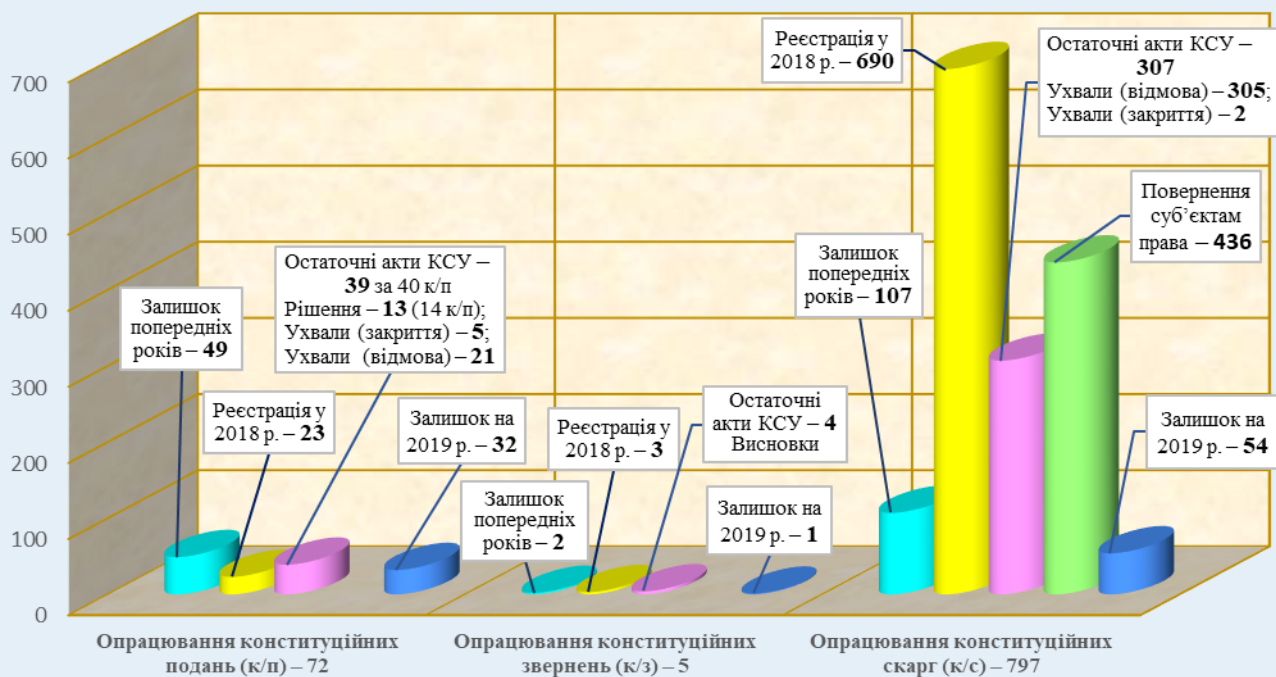
станом на 31 грудня 2018 року

Опрацювання конституційних подань, конституційних звернень, конституційних скарг

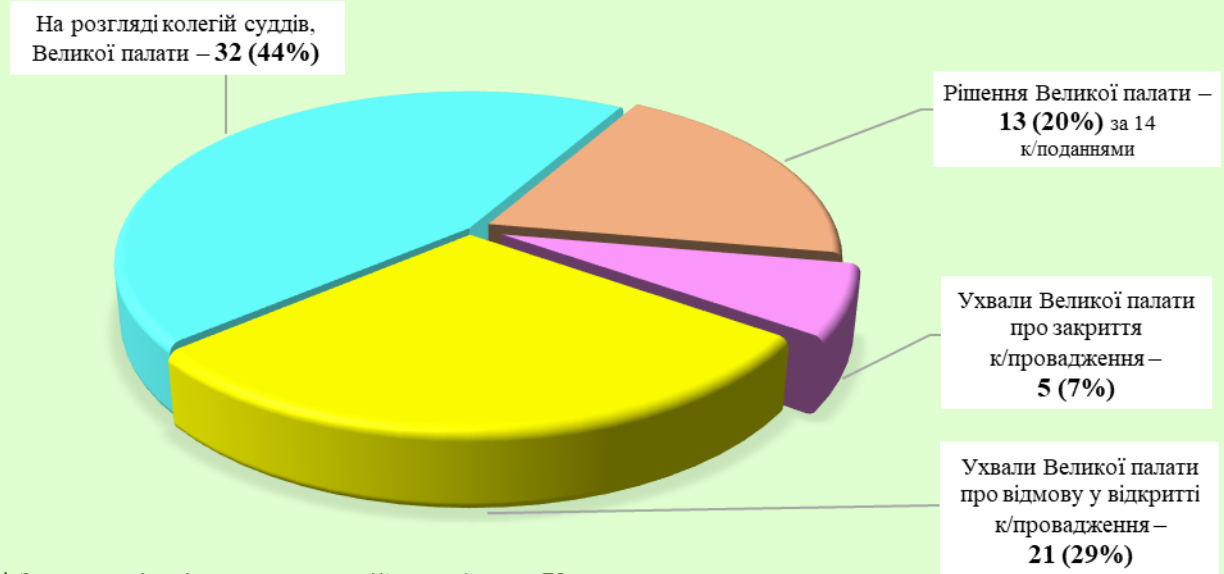
(залишок попередніх років та реєстрація 2018 року)

Діаграма 8

Діаграма 9

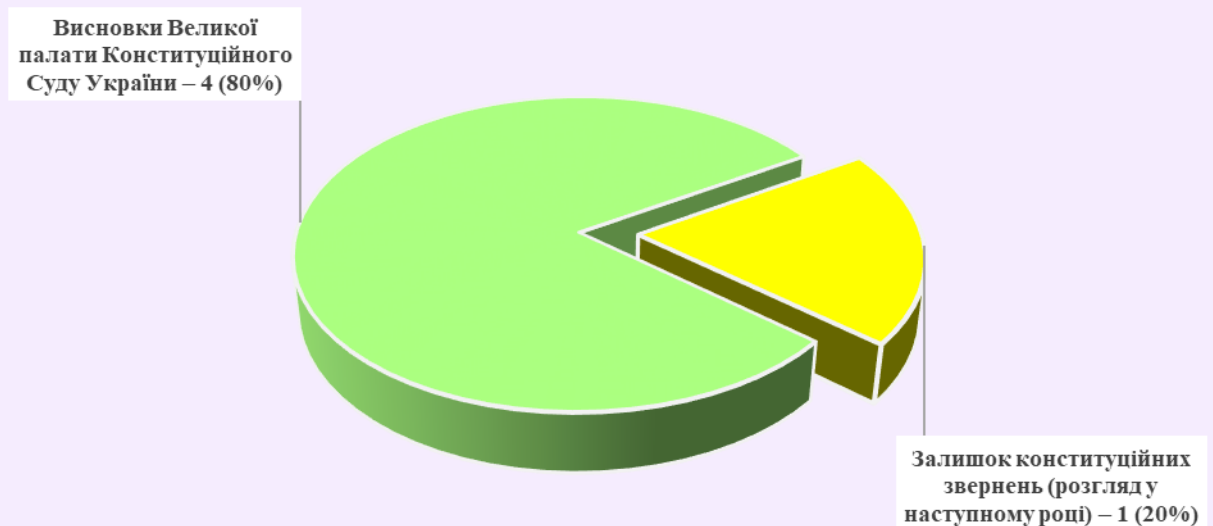
Стан розгляду конституційних подань у Конституційному Суді України

* Загальна кількість конституційних подань – 72
(23 – надходження у 2018 році, 49 – залишок попередніх років)

Діаграма 10

Стан розгляду конституційних звернень у Конституційному Суді України

* Загальна кількість конституційних звернень – 5
(3 – надходження у 2018 році, 2 – залишок попередніх років)

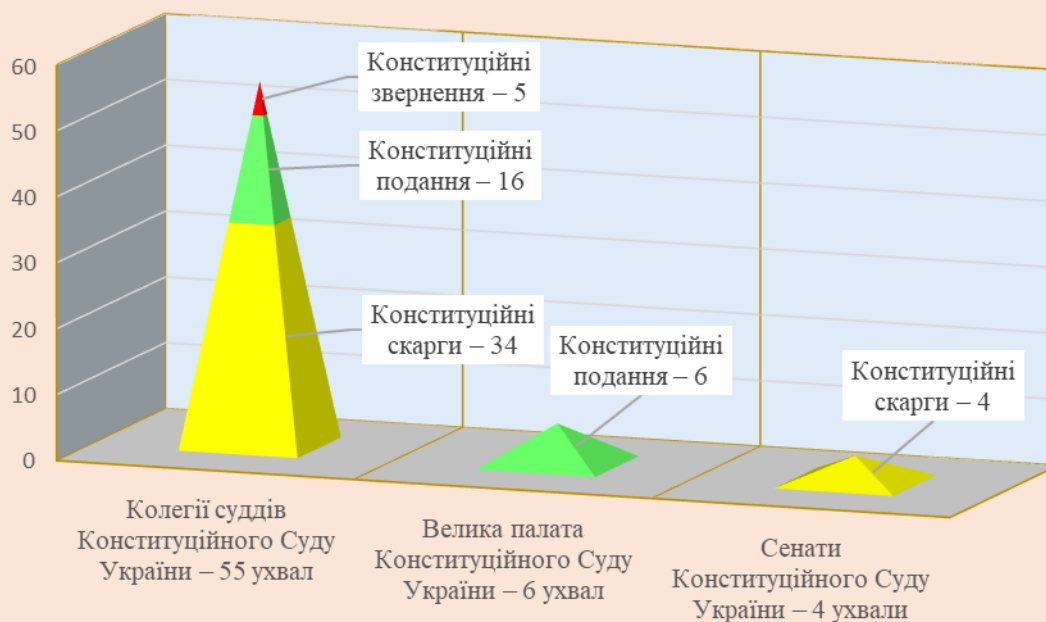
Діаграма 11

Стан розгляду конституційних скарг у Конституційному Суді України

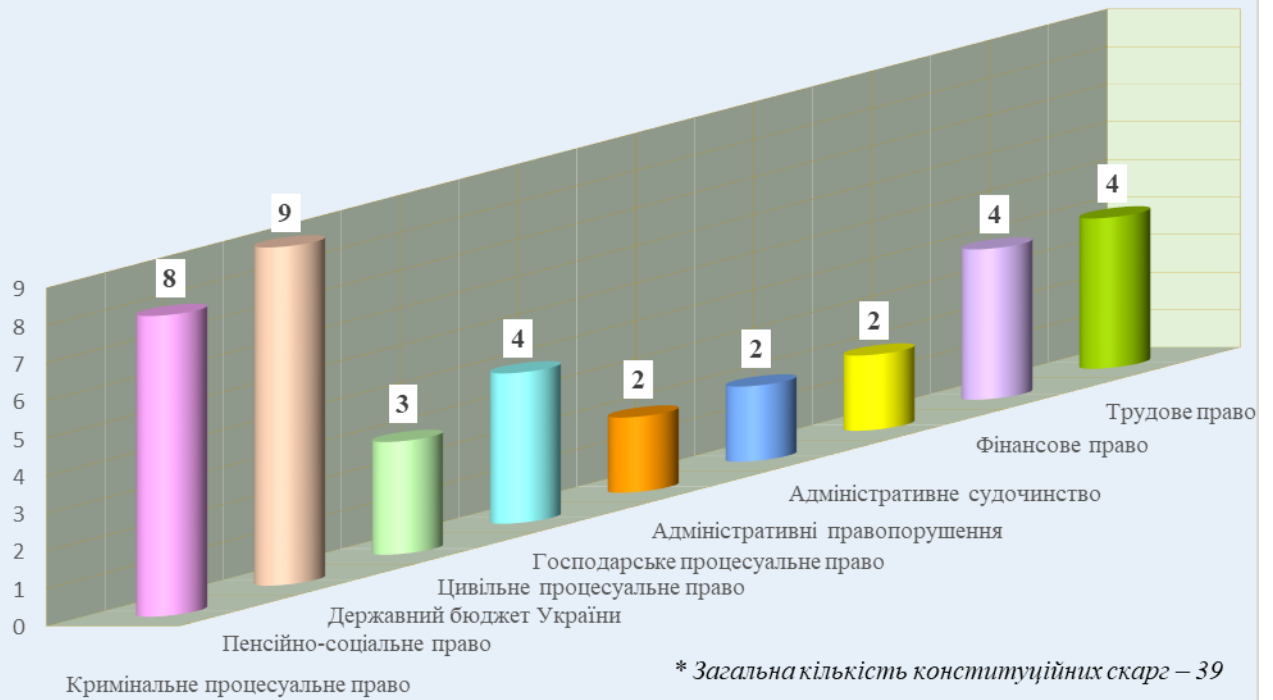
Діаграма 12

Інформація про ухвали, постановлені колегіями суддів, сенатами та Великою палатою про відкриття конституційного провадження у справі за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами

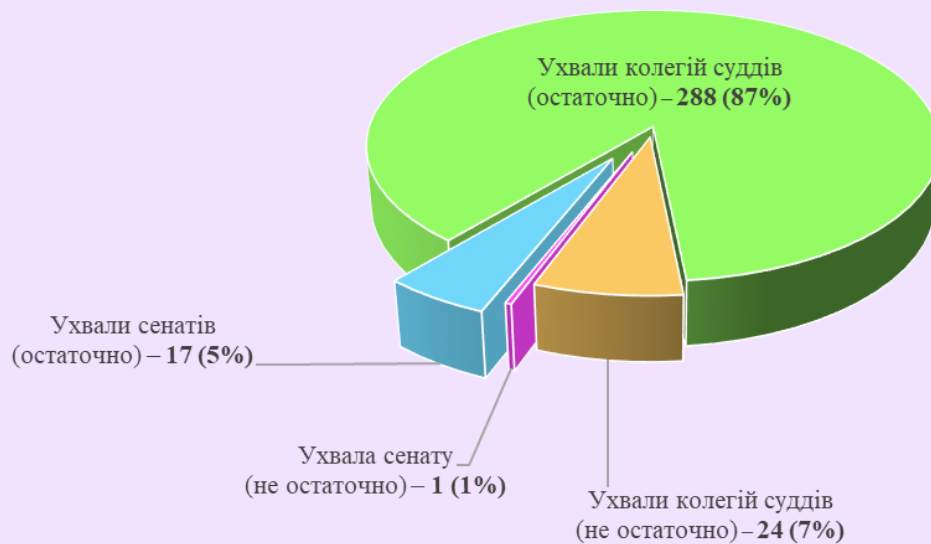
Діаграма 13

**Питання, порушені суб'єктами права в конституційних скаргах,
за якими було відкрито конституційне провадження у справі**

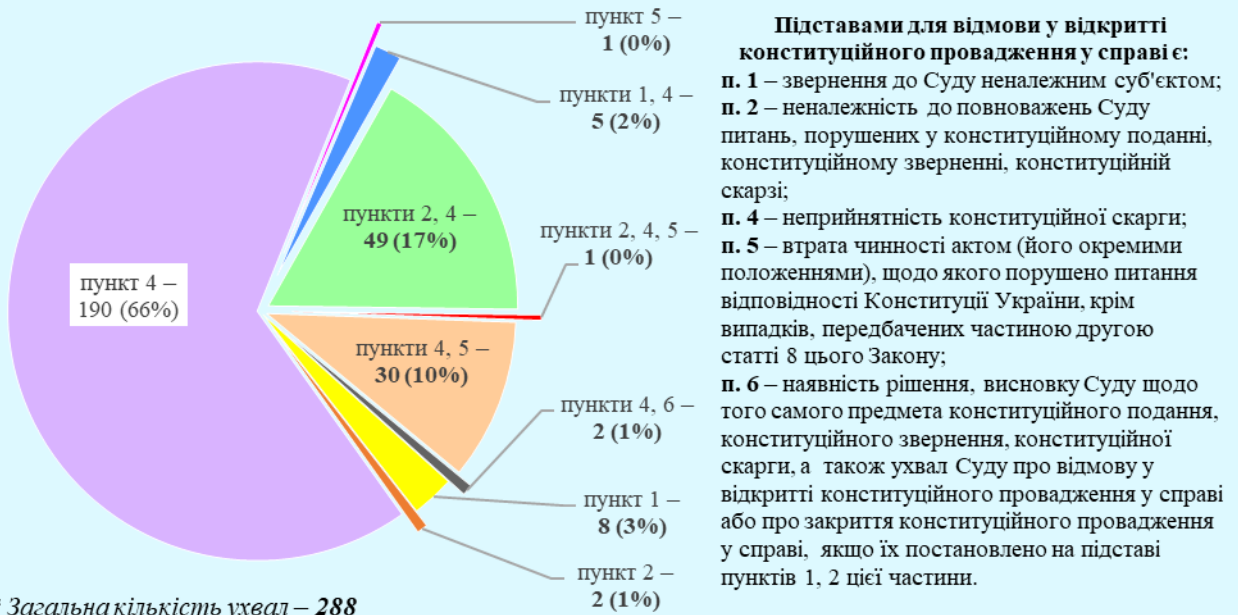
Діаграма 14

**Інформація щодо постановлених колегіями суддів та сенатами Конституційного
Суду України ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження
у справах за конституційними скаргами**

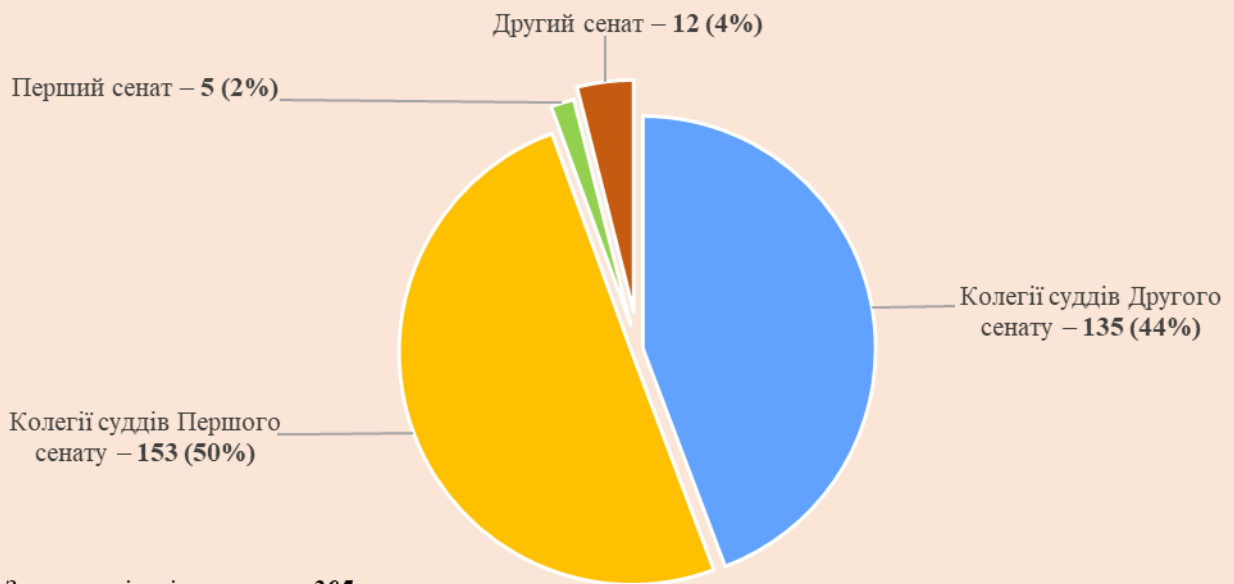
Діаграма 15

Інформація про підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, наведені в ухвалах колегій суддів Суду

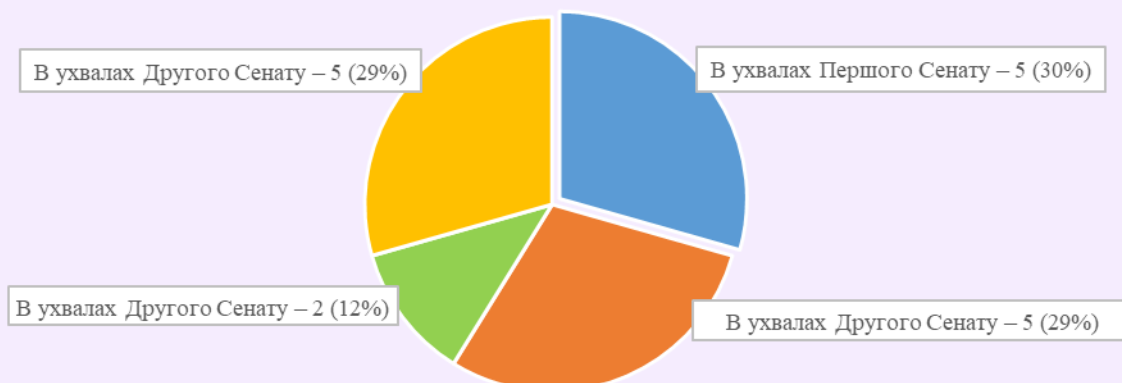
Діаграма 16

Інформація щодо остаточних ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, постановлених колегіями суддів та сенатами Конституційного Суду України

Діаграма 17

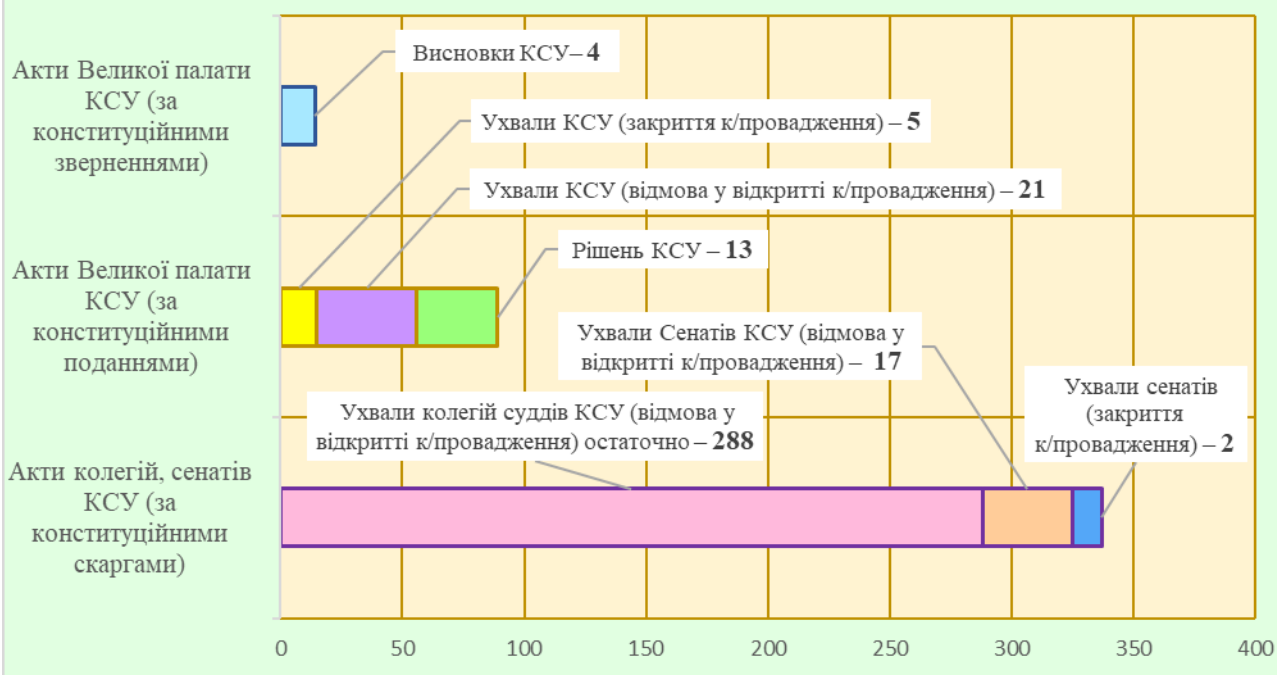
Інформація про підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, наведені в остаточних ухвалях сенатів Суду

- В ухвалях Першого сенату (пункт 4 – неприйнятність конституційної скарги)
- В ухвалях Другого сенату (пункт 4 – неприйнятність конституційної скарги)
- В ухвалях Другого сенату (пункти 4, 5 – неприйнятність к/скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього Закону)
- В ухвалях Другого сенату (пункти 2, 4 – неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги)

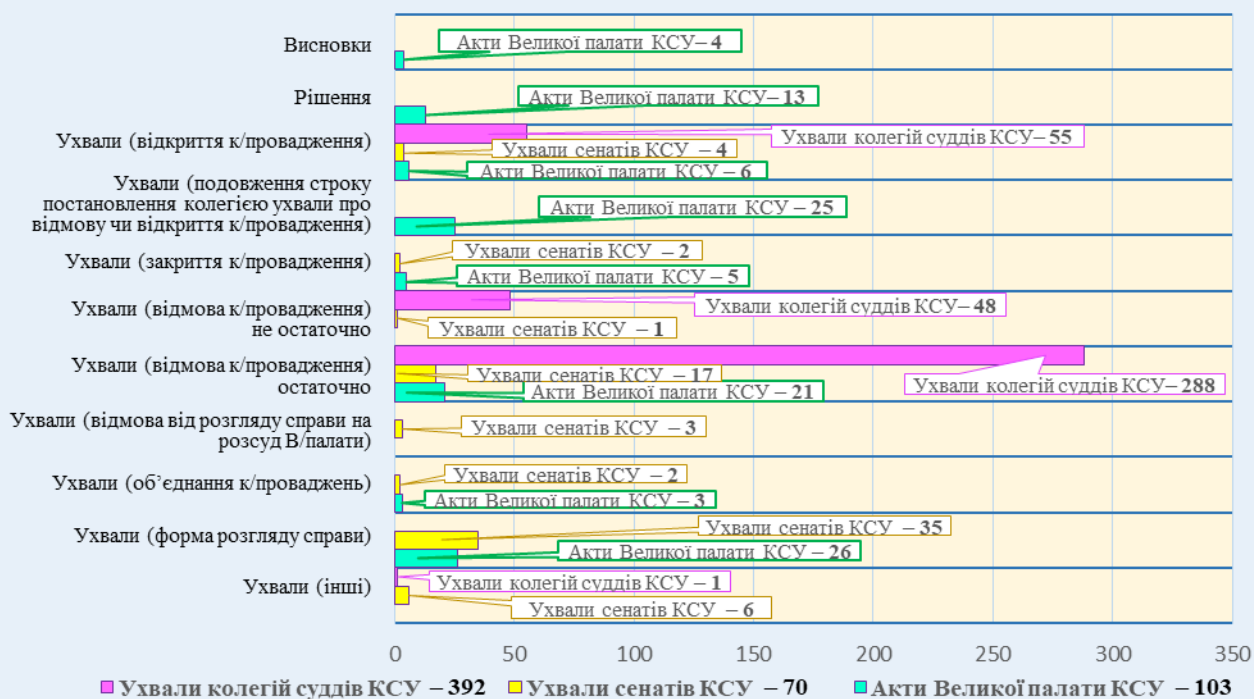
Діаграма 18

Інформація щодо актів Конституційного Суду України

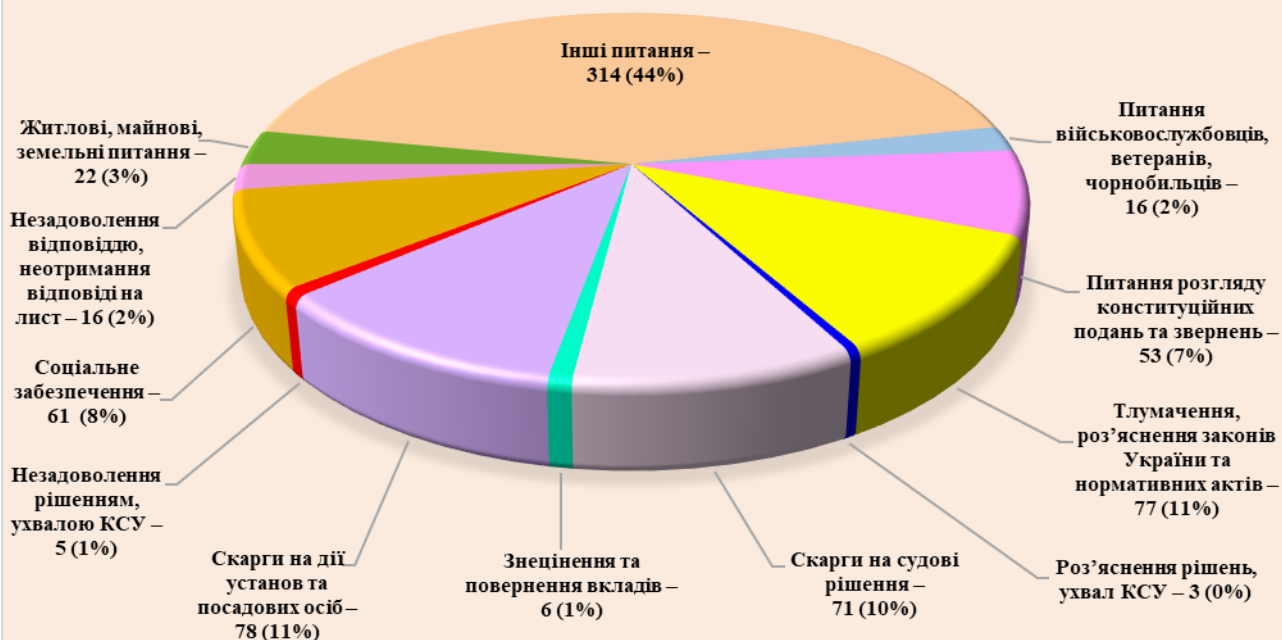
Діаграма 19

Акти процесуальної діяльності Конституційного Суду України

Діаграма 20

Надходження звернень громадян до Конституційного Суду України та порушені в них питання

*Загальна кількість звернень – 722

Діаграма 21

Діаграма 22

Інформація щодо питань, з якими звернулися відвідувачі до Приймальні звернень до Конституційного Суду України
(відповідно до законів України „Про звернення громадян“, „Про доступ до публічної інформації“ тощо)

Звернення громадян з інших питань - 25 (5%)

Звернення громадян щодо надання консультації з правових питань - 81 (18%)

Звернення громадян зі скаргами на рішення судів системи судуострою України та на дії посадових осіб органів державної влади - 163 (36%)

Питання, як звернутися до КСУ та щодо вимог до к/скарги - 174 (39%)

Питання щодо роз'яснення рішень КСУ - 8 (2%)

*Загальна кількість відвідувачів – 451